

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM
VAZIRLIGI

FARG‘ONA DAVLAT UNIVERSITETI

PEDAGOGIKA FAKULTETI

JISMONIY TARBIYA NAZARIYASI VA USLUBIYOTI KAFEDRASI

BOLALAR SPORTINI RIVOJLANTRISH
fani bo‘yicha

MA‘RUZALAR MATNI

Jismoniy tarbiya va jismoniy madaniyat yo‘nalishi uchun

Farg‘ona 2008-2009 O‘QUV YILI UCHUN

Umumiy o‘quv soati 50

Shu jumladan

Ma’ruza 6

Seminar 8

Laboratoriya 6

Amaliy mashg‘ulot 6

Mustaqil ta’lim 26

Tuzuvchi dotsent:

Sidiqov S.M.

Kafedra mudiri:

prof.Sh.X.Xonkeldiev.

So‘z boshi

Xar qanday mamlakatning ertansh kui, kelajak taraqqiy‘ti biriichi galda‘yz xalkshshng, y‘shlarining jismoniy va mahnaviy kamoloti bilan ‘ylchanadi. Xozirda davlatlar ‘yrtasidagi ‘yzaro musobaqa, kuch-qudratini namoen etish bedlashuvi, asosan ikki y‘yialishda - sort va jismoniy tarbiya xamda akl-zakovat, yahni intellektual faoliyat soxasida ustuvor axamiyat kasb etmoqda. Ilmiy tahbir bila aytganda, xalkning jismoniy-intellektual saloxiyatshsh r‘y‘bga chikarish, bu borada tegmshli zaxiralarni shakllantirish XXI asrda taraqqiy‘t va yuksalish kafolatiga aylanib bormoqda.

Bu xaqikatni chukur va xar tomonlama idrok etib, mamlakatimiz Prezideti Islom Karimov mustakillikka erishgan dastlabki kunlarimizdan boshlab yurtimizda soflom va barkamol avlod tarbiyasini davlat siy‘satining eng muxim va usguvor y‘ynalishdaridan blriga aydantirish^ bu borada ‘yziga xos milliy tizim yaratish chora-tadbirlarshsh k‘yrdi. Ana shu maksadda istikdolning dastlabki yiliday‘k «Soflom aklod Z^chun» xalkaro xayriya jamfarmasi tashkil etildi, onalar va bolalar salomatligini mustaxkamlash, soflom bola, soglom nasl uchun kurash y‘ylida salmoqli kadamlar k‘yyiddi. Birinchi davlat mukofotmiig «Soflom avlod }"chun» ordeni deb atalgani bu boradaga shilishlar qanchalik qaghiy va uzok maksadlarni k\olaganidai dalolat edi.

Muximm shundaki, davlatimiz raxbari mamlakagimizda jismoniy tarbiya va sortni rivojlashirish afakat bolalar va ‘ysmirlarni, balki butun xalkni ommaviy sort xarakatsha jalb qila oladigak ‘yziga xos samaraln tzimni shakl-lantnrish, soglom va barkamol anlodni voyaga etkazish ishlarining uziy va ajralmas kismi deb bgmdi? bu soxadagi tadbirlarni y:‘aro uyF>n va mushtarak tarzda tashkil etish I aklifini berdi. Bugun mamlakatimizda jismoniy tarbiya va sort soxasida axolining turli qatlamlarini kamrab olgan samarali milliy tizim vujudga kelgani va u xozirdaioq yaxshi natijalar beray‘tgani nafakat y‘zimizning, balki xorijiy mutaxassislar tomonidan xam tan olinib, ehtirof etilay‘tgani mazkur soxadagi ishlarning nakadar uxta y‘ylab, uzokni k‘yzlab amalga oshirilganini k‘yrsatadi. Tahkidlash joizki, bunday olijanob ishdar y‘tish davrining nixoyatda murakkab boskichida amalga oshirila boshlan-gani bilan yaiada axamiyatlidir. Sobik itgifoq xududidagi boshka y‘sh musgakil davlatlar iktisodiy muammolar girdobiga kirib, siy‘siy mojarolarga k‘ymilib qolgan bir davrda bizning yurtimizda jismoniy tarbiya va sort soxasidaga amaliy ishlar jamiyat xay‘tidagi tub y‘zgarishlar bilan xamoxang tarzda amalga oshirildi.

Ana shu ezgu ishlar xozirsh kunda xam izchillik va katg‘iyat bilan davom etgirilib, xalkimiz, avvalo, y‘shlarimiz y‘rtasmda soflom turmush tarzini tarfib etishga mustaxkam zammn b‘ylmoqda, mamlakatimizda jismoniy-intellektual resurslar-ning r‘y‘bga chikishini tahminlamoqda. Buiig zamirida yurtboshimizning «Buyuk davlatni fakat soflom millat, soflom avlodgana qura oladi» degan foyalari mujassam. Soddaroq kilib aytganda, yurtimizda soflom avlodni voyaga etkazish vazifasiga kudratli davlatni shakdlantirish, ozod va obod Vatai, erkin va farovoi

xay't baro etish, xukukiy fuqarolik jamiyati baro etish jaraenining muxim sharti sifatida qaralmokda. Uttan tarixan kiska davr - mustakillik iylla^ida bu boradagi ishlarning keng kuloch y'yishi va salmokdi natijalar berishining boisi xam shuida.

^{ch}Zero, jismoniy tarbiya va sort soxasida yangi bir avlod vakillarining maydonga chikqani, ularning jaxon miqy'sida kylga kirmtgan yutuqdari xammani fururlantiradi. Jumladan, boks byyicha Olimiyada chemioni Muxammadkodir Abdullaev, Jaxon chemioni Artur Grigorg'yan, tennisimiz malikasi Iroda Tylaga-nova, shaxmat va futbolimiz yulduzlari Rustam Kosimjonov xamda Mirjalol Kosimov kabi ky y'shlari-mizning sort soxasida erishgan ulkan yutuklari mamlakati-mizda amalga oshirilay'tgan ijobiy isloxotlar, yaratilay'tgan shart-sharoitlar mevasidir. Yeshlarimizning soflom va bakuv-lzat bylib voyaga etay'tgani va Yzbekiston sharafini duiy' miqy'sida munosib ximoya qilay'tgani mamlakatimiz nufuzi-ning tobora ortib boray'tganidan darak beradi. Mana shunday sort yulduzlari timsolnda yurtimizning y'ruv kelajagiga ishonch mustaxkamlanib boradi.

Butuigi kunda oytaxtimizda, viloyat va tuman markaz-larnda sortning, ayaiksa, y'shlar orasida ommaviylashib bormshini tahminlovchi birlamchi omil-gLunosib shart-sharoitlar yaratildi. Zamoaviy sort inshoo^lari, yyingox va majmualarning baro etilishi ykuvchi - y'shlarni ommaviy sort musobaqalari bilan tyla qamrab oladigan «Umid nixollari», «Barkamol avlod», «Universiada» yminlaridan iborat uch boskichli milliy tizimning shakllanishga asos byldi. Natijada sort, jismoniy tarbiya y'shlar duny' qarashiga ijobiy tahsir etib, jismoniy-intellektual resurslar rivojining yangi boskmchga kytarilishini tahmmnla-mokda. Shuningdek, yurtimizda jismoniy tarbiya va sortiing tahlimdan tashqari tizimi xam shakllanmokda. Bu ykuv maskailari, maxallalar koshida turli sort tygaraklari faoliyatini yylga ky'yish, sort maydoichalari va majmualari baro etish ilgarida yakkol namoy'n bylmokda. Birgina «Maxalla f)tboli» bellashuv-lari y'ki «Sortchi oila» musobaqalari sorl nafaqat tahlim davrida, balki tahlimdai tashxari tsaytda xam y'shlar xay'tining tarkibiy qismiga aylanib boray'tganini kyrsatadi.

Bularning barchasi yurtimizda xar bir yfil-kiz sort bilan shufullanishi, jsmoniy bakuvvat bylishi, shu tariqa soflom turmush tarzini yz xay'tining mahno-mazmuniga aylantirishi xaqidaga fikrlar amalda tobora kyrok yz aksini toay'tganidan darak beradi. Bizga furur-iftixor bafishlaydigan yana bir muxim tarixiy dalil - ky asrlik ylmas qadriyatlarimizdan biri bylga kurash-ning butun duny'da tan olinib, zamonaviy sort turlari qatoridan munosib yrin evallab boray'tganidir. Yzbek kurashl byyycha kylab mamlakatlarda maxsus uyushma va federatsiyalar tuzilay'tgani, xalkaro darajadagi musobaqalar ytkaziday'tgani bizning milliy sort anhanalarimizning insonarvarlik moxiyatini, mardlik va jasorat timsoli sifatida umumbashariy axamiyatini xolisona namoyish etadi. Ayiiksa, duny'ning turli kitg'a va mintakalarida yashaydigan turli millat va edat vakildarining bayrofimiz rangidagi kimimlarda maydonga tushishi, «xalol», «y'nbosh», «chala» dega yzbekcha syzlarning yangrashi, ota-bobolarimizdan bebaxo meros bylib kelay'ttan bu

sort turining afzalligini ŷz kuchi, istehdodi bilan kŷrsatishga urinishi bejiz emas. Duny'ning turli burchaklaridan gox olis Afrika mamlakatlarydan, gox yuksak tarakkiy togan Yevroa qithasidai y'ki olis Lotin Amerikasidan kurash bŷyicha musobaqalar ŷgkazilay'tgani xaqida kelay'tgan xabar va yangiliklar xar bir vataf^doshimizni kuvontirishi shubxasiz.

Odatda, kŷchilik sort deganda insonning faqat jismoniy kamolotini, yahni uning kuch-quvvatla tŷlib, soflom yurishini tushunadi. Bu-bir tomoilama notŷtri qarashdir. Zero, sort insonniig jismoniy, mahnaviy g'a intellektual kamolotga etishida xam juda katta axamiyatga ega. Sort bila shufullanuvchi odamning jismigina emas, fikru-xay'di, tafak-kuri xam yangila-iadi, sortga xos olijanoblik fazilatlar shakllanib, bexuda tashnislardan xalos bŷladi, faqat yaxshi va ezgu ishlarni ŷylaydigan bŷladi.

Mamlakatimizda jismoniy tarbiya va sort rivojga katta ehbor berilay'tganishshg yaia bir asosiy sababi nafaqat jismoniy, balki mahnakill jixatdan xam barkamol avdodni voyaga etkazish zarurati bilan izoxlanadi. *CHuikk* sort xalkning, millatning ^ururini yuksalshradi, mag'naviy kuch-qudrat baxsh

etadi, kolaversa. butl^n jamiyatni ana shu furur tuyfua-1 orkali birlashtiradi. Eng muximi, sort sofdom turmush tarzining asoslaridan biri sifatda y'shlarning ŷz imkoniyat va saloxiyatii, ikgidorini xar xil bŷlmafur ishlarga emas, balki el-yurti obrŷyini oshirishga, ŷz jismoniy va mahaviy kamolotiii oshirish yŷlida sarflashga safarbar etadi. Negaki, doimiy ravishda sort bilan shufullaadigan bolaning jismi xam, ruxi xam teshk bŷladi, uiish butun vujudi uygui tarzda kamol goadm. Uning ŷygxay'li faqat ŷz isgehod^shi namoy'n etish, turli musobaqalarda galaba kozoiish ishki bilan bandbŷladi

MUSTAKIL YILLARIDA BOLALAR JISMONIY TARBIYA VA SPORTNING RIVOJLANISHINING ŷZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Soflom turmush tarzini shakllantirish, millat genofondini yanada

soʻflomlashtirish, barkamol avlodni tarbiyalash borasida jismoniy tarbiya va sortni rivojlantirish ahamiyati davlat siyosatining ustuvor yoʻnalishlaridan biri deb belgilangan. Qisqa muddatda bu soʻxada olib borilgan keng koʻlamli amaliy xarakatlar oʻz samarasini bera boshladi.

Mahlumki, mamlakatimiz sorti 1991 yilgacha sobiq Ittifoq boʻyicha amal qilgan xukmron tizimning bir qismi boʻlib, yurtimiz bu masalada xalqaro maydonga mustaqil chiqish va oʻz imkoniyatlarini namoyish etish xukukiga ega boʻlmagan. Respublikamizning sanokli sortchilariga Olimpiya yoʻyinlari, jaxon va Yevropa miqyosidagi nufuzli musobaqalarda qatnasha olardi. Asosiy ehtibor maxalliy axoli yrtasidan malakali sortchilar tayyorlash, jismoniy tarbiyani ommalashtirishga emas, balki boshqa resublikalardan tayyor sortchilarni taklif qilib, xiyakoyrsinga muayya natijalar olishga qaratilar edi. Shu bois, resublikaning faqat markaziy shaxarlarida birmuncha ishlar qilinib, chekka xududlarida sortni rivojlantirishga etarli ahamiyat berilmadi. 1991 yilgacha Oʻzbekistonda jaxoi andozalari talablariga javob beradigan birorta xam yirik sort inshooti bunyod etilmagani, xatto Toshkent shaxrida ushbu talablarga mos sort majmuasi boʻlmaganini oʻziyiq bu fikrni yaxkol tasdiqlaydi.

Mustaqillikka qadar Oʻzbekiston xalqaro sort jamoatchiligi uchun qariyb yirik edi. Futbol va tennis boʻyicha oʻsmirlar yrtasida sobiq sotsialistik davlatlar sortchilari ishtirokida oʻtkazilgan turnirlarni xisobga olmaganda, mamlakatimizda boshqa xalqaro musobaqalar deyarli oʻtkazilmadi.

Mustabid siyosat jismoniy tarbiya va sort soʻxasida xam oʻz asoratlarini qoldirdi, bular ayniqsa, quyidagilarda namoyish boʻldi:

1. Oʻzbekistonda jismoniy tarbiya va sort ishlari markaziy resublikalarga nisbatan ast darajada yoʻlga qoʻyildi, sort xarakatiga erli axoli ommaviy ravishda jalb qilinmadi, ular orasidan yuqori malakali sortchilarni tayyorlash borasida esa, aniq va maqsadli ishlar olib borilmadi, oqibatda aksariyat yoshlarning jismonan soʻflomligi talab darajasida boʻlmay, ular orasidan katta sortga sanokli sortchilar chiqa oldilar;

2. Sort tarmoqlarini rivojlantirish, sort inshootlarini qurish, umuman sortning moddiy-texnikaviy bazasini kengaytirish va moliyalashtirish ishlari faqat markaz roziligi bilan, cheklangan tarzda amalga oshirildi;

3. Soʻxa uchun oliy va yorta mahlumotli kadrlar tayyorlash yoʻlga qoʻyilgan boʻlsada, musobaqalarda milliy sortchi kadrlar turli sunhiy taysiq va saralashlardan oʻtishga majbur edi. Milliy kadrlarni tayyorlash va maxalliy sortchilar iktidorini oʻrtoyiga chiqarishdagi bunday noxolis siyosat asorati mustaqillikning birinchi yillarida kuchilik sortchi va murabbiylarning boshqa joylarga ketib qolishida oʻz aksini todi;

4. Oʻzbekiston sortiga adolatsiz munosabat tufayli juda koʻp sortchilarimiz Yevropa, Jaxon va Olimpiya musobaqalarida ishtirok etish imkoniyatidan maxrum etildi;

5. Oʻzbekiston sortchilarining jaxon miqyosiga mustaqil chiqa olmaganligi mazkur soʻxaning zamon talablariga mos ravishda rivojlanib borishiga xam

katta tўshkinlik qildi.

Ўzbekistonda mavjud muammolarni bartaraf qilish maqsadida Mustaqillikning birinchi kunlaridan oq mamlakat rahbarining tashabbusi bilan jismoniy tarbiya va sort soxasini rivojlantirishga qaratilgan tegishli qonunlar, farmonlar va Vazirlar Maxkamasining qarorlari bosqichma-bosqich qabul qilinib, ular joriy etildi. Qisqa muddatda:

- jismoniy tarbiya va sortni boshqarishning tashkiliy asoschilari takomillashtirildi;

- Ўzbekiston Milliy Olimpiya qymitasi, sort turlari byyicha 4 federatsiyalar tashkil qilindi;

- jismoniy tarbiya soflomlashtirish, ommaviy-sort ishlari va sortning milliy turlari rivojlantirildi;

jismoniy tarbiya va sort soxasini mablar bilan tag'minlash tizimi takomillashtirildi, nodavlat sektor rivojlantirildi;

- jismoniy tarbiya va sortning moddiy-texnik bazasi mustaxkamlandi; milliy tahlim dasturiga binoan jismoniy-tarbiya va sort soxasida kadrlarni tayy'rlash va qayta ykitish ishlari amalga oshirilmokda.

1992 yilning yanvarg' oyida mamlakatda jismoniy tarbiya va sortni rivojlattirishning xukukiy asosi «Jismoniy Tarbiya va sort t'yfrisida»gi qonun qabul qilindi (14).

Resublikada jismoniy tarbiya va sortni boshqaruv tizimini muvofiklashtirish maqsadida, Qymitaga sort soxasida davlat siy'sagini amalga oshiruvchi, yz vakolati doirasida vazirliklar, idoralar, Milliy Olimpiya qymitasi (MOK), (ort turlari byyicha milliy federatsiyalar xamda mulkchilik shakllari va idoraviy byyusunishidan kathy nazar, turli tashkilotlar ishini muvofiklashtirish, shuningdek, barcha jismoniy tarbiya va sort tashkilotlari ustidan nazorat qluvchi organ maqomi berildi.

Sort soxasida yquvchilarning istehdodlarini namoy'n etadigan va ijodiy kobilyatlariii rivojlantirishga qaratilgan «Ўzbekiston yquvchi-y'shlarini rafbatlantirish chora-tadbirlari t'yfrisida»gi Prezident Farmoni va Vazirlar Maxkamasining qarori muxim axamiyatga ega byldi (15). Xususan, 1992 yildan iktidorli y'sh sortchilar jismoniy tarbiya instituti va fakulg'tetlariga imtiy'zli ravishda ykishga kirish xukukiga ega byldilar.

Yurtni bitta maqsad atrofida birlashtira oladigan, xalqning furur va tuyfusini oshiradigan, y'shlarni yziga jalb qila oladigan sortning ommaviy yyin turi-futbolni yanada rivojlantirish maqsadida 1993 yilda qabul qidingan «Ўzbekiston Resublikasida futbolni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari t'yfrisida» va 1995 yilda «Ўzbekistonda futbolni rivojlantirishning tashkiliy asoslari va rin-tsilarini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari t'yfrisida» Vazirlar Maxkamasining qarorlari qabul qilindi (16, 17). Natijada mamlakatda sortni keng miqy'sda ommaviy ravishda rivojlantirish xarakatlari jonlannib, resublikamizning barcha yquv muassasalarida futbol maydonchalari tashkil etildi, Qoraqolofiston Resublikasi, viloyatlar va Toshkeit shaxri markazlaridagi barcha stadionlar qayta

tahmirlandi, joylardagi futbol maydonlari xalqaro standartlar darajasida rekonstruksiya qilindi, barcha viloyatlarda futbol maktab-internatlari tashkil etildi va tegishli mutaxassis kadrlar bilan taydirildi hamda katta futbolni professional klublar tizimiga ytkazilishiga asos byldi.

Mamlakat sortchilari Olimpiya yuinlarida ilk marotaba mustakil jamoa sifatida Amerikaning Atlanta shaxrida 1996 yilda ishtirok etdilar. Yzbekiston xukumati sortchilarimizni xalqaro musobaqalar, Olimpiya, Osiy' yuinlarida muvaffaqiyatli katnashishlari uchun barcha sharoitlarni yaratib bermokda. Mustabid tuzum davrida, Yzbekistondan y'zgi Olimpiya yuiilarida atigi 40 nafar sortchi ishtirok ettan bylsa, mustakillikdan keyin birgina AKShning Atlanta shaxrida bylib ytga Odimiya yuinlarida mamlakatimizning 76 nafar sortchisi katnashib, dzyudochi Armen Bogdasarov kumush, bokschi Karim Ty'laganov esa, bronza medallarini ky'lg'a kiritdilar. 1994 yilda Dillixammerda ytkazilgan kishki Olimpiya yuinlarida Lina CHeryazova oltin medalga sazovor byldi.

2000 yilda Avstraliyaning Sidney shaxrida ytgan Olimpiya yuinlarida esa, 77 nafar sortchimiz Vatanimiz sharafini ximoya kilib, bokschildan Muxammadqodir Abdullaev oltin, Rustam Saidov bronza, erkin kurashchi Artur Taymazov kumush medallar soxibi byldilar.

Kiska davrda sort soxasida amalga oshirilgan ishlar ky'lami, Yzbekistonning bu boradagi tajribasi jaxonda ehtirol etilib, Yzbekiston Resublikasi Prezidenti Islom Karimov jismoniy tarbiya va sortni rivojlantirishga hamda Xalqaro olimiya xarakatiga ky'shgan katta xissasi uchun 1996 yilda Xalqaro Olimpiya kumitasining oliy mukofoti-Oltin Olimpiya ordeni bilan taqdirlandi. Yzbekiston Prezideitining tashabbusi bilan 1996 yilda Toshkent shaxrida «Olimiya shon-shuxrati» muzeyi tashkil etilib, uning ochilish marosimida Xalqaro Olimpiya ky'mshasining Prezidenti X.A. Samaranch katnashdi.

Resublika Prezidentining tashabbusi tufayli sortning yuin turlari bilan birgalikda, taraqqiy etgan davlatlardagina rivoj togan katta tennis mamlakatimizning barcha xududlarida ommaviy ravishda, tez surhatlar bilan y'sdi. Bir necha yilda jaxon andozalari talablariga javob beradigan tennis saroylari va kortlari Korakalofiston Resublikasi, Toshkent shaxri va viloyatlarda buny'd etildi, ular negizida turli darajadagi xalqaro musobaqalar ytkazib kelinmokda.

1994 yildan Toshkentda ATR tasnifidan joy olgan «Prezident Kubogi» xalqaro turniri, «Toshkent Oen» xalqaro ay'llar turniri, shuningdek, Farfona, Samarkand, Guliston, Buxoro, Qarshi va boshqa shaxarlarda «CHellenjer», «Fg'yuchers» va «Sagellit» turkumidagi xalqaro tennis turnirlari ytkazilib kelinmokda. 1997 yilda mamlakatimizda tennisni rivojlantirish va uni ky'llab-kuvvatlashga karatilgan maxsus jamfarma tashkil etildi. Mamlakat axolisi yrtasida tennisni mukammal egallagan sortchilarga beriladigan «Yzbekiston iftixori» faxriy unvoni (1998 yilda) tahsis etildi (21).

Ўzbekiston sortchilari nufuzli xalqaro musobaqalarda katnashib, barchaiymatdagi medallarni qʻylga kiritdilar (1-ilova). Ўzbekistoi Resublikasi Prezidentining Farmonlari bilan Norvegiyaning Lillehammer, AQShning Atlanta, Avstraliyanig Sidney shaxarlarida bʻylib yʻtgan Olimpiya va Osiy' yʻyinlarida xamda jaxon chemionatlarida muvaffaqiyatli qagnashgan resublika sortchilari va ularning ustozlari davlat mukofotlari bilan irlandilar (2-ilova).

Ўzbekiston Resublikasi Prezidenti Olimpiya yʻyinlarida, jaxon chemionatlarida yukori natijalarga erishgan mamlakat sortchilarini xar tomonlama qʻyllab-quvvatlash yuzasidan qator chora tadbirlarni amalga oshirdi (22). Jumladan, Olimpiya yʻyinlarida birinchi yʻrinni egallagan sortchiga 100 ming, ikkinchi yʻrin uchun 50 ming va uchinchi yʻrin uchun 25 ming AQSh dollari miqdorida mukofotlar belgilandi. Mamlakat terma jamoa ahzolariga jaxonning nufuzli musobaqalariga sifatli tayy'rgarlik kʻyrihi uchun istalgan sort inshootlaridan beul foydalanish xukuki, shuningdek, boshqa shart-sharoitlar yaratib berildi. Ana shunday imkoniyatlar Ўzbekiston sortchilarining Sidney va Afina Olimpiadalarida muvaffaqiyatli katnashishini tahminladi.

Mamlakatda y'sh avlodning jismoniy va mahnaviy barkamollixini tahminlash, soflom turmush tarziga intilish va sortga mexr-muxabbatni rivojlantirish, joylarda bolalar sortining moddiy bazasini yaratish, axoli yashaydigan joylarda zamonaviy bolalar sort komplekslari tarmoʻfini baro etish xamda sort uskunalari va jihozlari bilan tahminlash ishlarini yanada faollashtirish maqsadida, 2002 yilda "Ўzbekiston Bolalar sortini rivojlantiring jamfarmasi" tuzildi (23). Ўzbekiston Resublikasi Prezidenti Jamfarma xomiylik keigashining raisi etib saylandi. Qoraqalofiston Resublikasi Jʻykori Kenges raisi, viloyatlar va Toshkent shaxar xokimlari mintaqaviy filiallar xomiylik kengashlarining raislari etib tayinlandilar.

Sort mashfulotlariga yʻkuvchilarni ommaviy ravishda, uzluksiz jalb qilishni tashkil etish maqsadida, "Yʻkuvchi va talaba y'shlarni sortga jalb qilishga qaratilgan uzluksiz sort musobaqalari tizimini tashkil etish tyʻfrisida" 2003 yilda Ўzbekiston Resublikasi Vazirlar Maxkamasining qarori qabul qilindi (24). Mazkur qaror asosida mamlakatda umumtag'lim maktablari, akademik litseyi va kasb-xunar kollejlari yʻkuvchilari xamda oliy tahlim muassasalari talabalarining "Umid nixollari", "Barkamol avlod", "Universiada" musobaqalarining resublika final bosqichlarini xududlarda yʻtkazish rejasi belgilandi.

Bolalar uchun sort tovarlari turlarini kʻyaytirish xamda mintaqalar, maktabgacha bolalar muassasalari, maktablar, akademik litseylar, kasb-xunar kollejlari, oliy yʻkuv yurtlari extiy'jlarini tahminlashga qaratilgan "Bolalar sortini tarfib qilish va bolalar uchun sort tovarlari ishlab chikarish turlarini kengaytirish bʻyyicha kʻyshimcha chora-tadbirlar tyʻfrisida" Vazirlar Maxkamasining (2003 yil) qarori qabul kilinib, uning asosida mamlakatda sort kiyimlari va anjomlarini ishlab chikarish yʻlga kʻyyildi (25). Jismoniy tarbiya va sortni ommaviy axborot vositalari orkali keng tarfib qilish, uning moxiyatini mamlakat axolisiga keng etkazish

maqsadida, Vazirlar Maxkamasining 2003 yilda "Ommaviy sort tarqibotini yanada kuchaytirish chora tadbirlari tizimida"gi qarori qabul qilinib, unga binoan, Ўzbekiston televideniesida maxsus "Sort" kanali tashkil tahsis etildi. (26)

Jismoniy tarbiya va sortni rivojlantirishga doir qonun, farmon va qarorlar bu soxaning tez surhatlar bilan tarakkiiy etishiga, xalkaro maydonda Ўzbekiston nufuzi va obrisining oshishiga, qolaversa, axolining, ayniksa, ykuvchi-y'shlarning sortga bylgan munosabatini yzgartirishga olib keldi. Mamlakatda soflomlashtirish ishlari barcha ijtimoiy va ishlab chikarish soxa muassasalarida jonlandi, boshlanfich sort jamoalarining ishlari faollasha boshladi (3- ilova).

Mamlakatda faoliyat yuritay'tgan 504 ta bolalar va ysmirlar sort maktablari va ixtisoslashgan bolalar va ysmirlar olimiya zaxiralari maktablari, 11 ta olimiya yrnibosarlari bilim yurti xamda 8 ta Resublika oliy sort maxorati maktabida yukori malakali, istehdodli sortchilar tayy'rlanmoqda. Malakali sortchilarni tayy'rlash bilan birga, ommaviy sortni rivojlantirishda sort jamoalari, federatsiyalar va boshlanfich sort jamoalari tomonidan sezilarli ishlar amalga oshirildi. 1991 yilda yurtimizda 52 sort turi mavjud bylsa, 2000 yilga kelib ularning soni 70 taga etdi. Bugungi kunda amalda bylgan 70 ta sort turidan 25 tadan ortifi barcha xududlarda keng rivoj toib, ularni ommalashtirish uchun tegishli sharoitlar yaratilmoqda. Mazkur ishlar evaziga sort bilan shufullanay'tganlarning soni yildan-yilga ortib bormoqda (4-ilova).

Futbol, tennis, kurash, voleybol, basketbol, gandbol, engil atletika bilan shufullanuvchilar soni yildan-yilga tez surhatlar bilan, ayniksa y'shlar orasida, ommaviylashib bormoqda. Jumladan, 2003 yilda futbol bilan shufullanuvchilarning soni 1992 yildagiga nisbatan 172 foizni tashkil etdi, kurash bilan shufullanuvchilar esa 4,6 barobarga kyaygan. Tahkidlash joizki, barcha xududlarda ana shunday ysish xolati kuzatildmoqda (5-ilova).

Joylarda sort turlarining jadal rivojlanishi shufullanuvchilar sonining muntazam oshishiga va axolini ommaviy tarzda kamrab oladigan turli musobaqalarning tashkil etilishiga zamin yaratmoqda. Bu musobaqalar orqali ykuvchi-y'shlar, nogironlar, ishchi va xizmatchilar, barcha ijtimoiy katlamga mansub axoli vakillari sortga jalb qilindi. Xar yili umumtahlim maktabi, kasb-xunar kolleji, akademik litsey ykuvchilari, talabalar, ishchi va xizmatchilar, xukuk-tartibot, mudofaa xodimlari yrtasida basketbol va voleybol byyicha «Kamolot kubogi», milliy sport yyinlari musobaqalari, xarbiy xizmatga chakiriladigan y'shlar yrtasida «Shunqorlar» xarbiy sport musobaqalari, nogironlar yrtasida «Jasorat - iroda falaba» musobaqalari, shuningdek ay'llar, kishloq xotin-qizlari spartakiadalari va boshqalar muntazam ytkazib kelinyapti. 2000 yildan boshlab uzluksiz sport musobaqalari tizimi asosida talabalar yrtasida «Universiada», yrtta maksus, kasb-xunar tahlimi tizimida «Barkamol avlod» ykuvchilarning «Umid nixollari» sport musobaqalari ytkazila boshlandi.

Bolalar va ysmirlar sporti

Y'sh avlodi sort bilan shuqullanish, soqlom turmush tarziga amal qilish, mahnaviy va jismoniy kamolga intilish, Vatang mexr-mabbat, yz yurti bilan fururlanish ruxida tarbiyalash ishlari asosiy yynalish sifatida belgilandi. Yzbekisyuda bolalar ommaviy sortini rivojlantirishning tahminlash maqsadida, joylarda sort muassasalarining baro etilishi, yangi-yangi sort turlaridan tygaraklar faoliyagining yylga kyyilishi, ularning tegishli jixozlar va malakali sort murabbiylari bilan tahminlanishi, jismoniy tarbiya va sort bilan shuqullanay'tgan bolalar va ysmirlar soni yildan yilga ortib borishiga asos bylmoqda (6-12-ilovalar).

Mamlakat Prezidenti boshchiligidagi "Yzbekiston Bolalar sortini rivojlantirish jamfarmasi" Jamfarmanrni xomiylik kengashi yz faoliyatini joylarda bolalar jismoniy tarbiya va sortining moddiy bazasini shakllantirish, axoli manzilgoxlarida zamonaviy bolalar sort komplekslari tarmoqini baro etishdan boshladi. Bolalar sortini xar tomonlama rivojlantirish maqsadida, mamlakat va xududlar miqy'sida sort bilan shuqullanay'tgan bolalar va ysmirlar soni aniklanib, ilmiy va tibbiy asoslar xamda xududlarnish tabiiy sharoitlari xisobga olingan xolda, istiqbolli sort turlari rivojlantirila boshlandi. Jamfarma orkali sort ishooti kurulishi va tahmirlanish ishlari yylga kyyildi. Resublikada tibbiy va ilmiy asoslangan 2,8 mingdan ortik sort tygaraklari tashkil qilinib, ularga 85 mingdan ortik bolalar jalb qilindi.

Bolalar ommaviy sort maxorati byfinidagi tadbirlar, ommaviy razryadlar kyrsatkichidan ikkinchi-sortning yukori maxorati byfiniga, ysmir-y'shlar sorti orkali tayy'rlanadigan 1-chi razryadli, sort ustasi nomzodi va sort ustasi darajasiga chikish imkoniyatlarini yaratadi. Mamlakatda ommaviy va yukori sort tizimi doirasidagi Bolalar va ysmirlar sort maktablari, olimiya yrinbosarlari kollejlari, Resublika oliy sort maxorati maktablarida yukori malakali va istehdodli, yz Vatani shon-shuxrati uchun kurasha oladigai sortchilar tayy'rlanishi yylga kyyildi.

Malakali sortchilarii tayy'rflashdagi birlamchi chora tadbirlar Madaniyat va sort ishlari vazirligi, Xalk tahlimi vazirligi va Kasaba uyushmalari tizimida faoliyat kyrsatay'tgai 504 bolalar va ysmirlar sort makgablarida (BYSM) amalga oshirilmokda (13-29-ilovalar). Y'shlar, bolalar va ysmirlar sort maktablarida malakali sort ustozlari qyl ostida ykishdan tashqari vaktida sort bilan shuqullanib, yukori bilim va sort maxoratiga ega bylganlar esa, sort kollejlariga ykishga qabul qilinadilar. Zamonaviy ykuv va sort bazasiga ega bylgan ana shunday kollejlar Jizzax, Xorazm, Aidijon, Farfona shaxarlarida foydalanishga toshirildi.

Vazirlar Maxkamasining 1996 yil 17 yanvardagi «Yzbekistonda futbolni rivojlantirishning tashkiliy asoslari va rintsilarini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari tyfrisida»gi 27-sonli qaroriga muvofiq, Qoraqalofiston Resublikasi, viloyatlar markazlari va Toshkent shaxrida futbol maktab-internatlari tashkil etildi. Vazirlar Maxkamasining «Yzbekistonda jismoniy tarbiya va sortni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari tyfrisida»gi 1999 yil 27 maydagi 271-sonli qaroriga asosan viloyatlar markazlarida olimiya yrinbosarlari kollejlari tashkil etilmokda

(30, 31, 32-ilovalar).

Bolalar va ysmirlar yrtasida ommaviy uch bosqichli musobaqalardan tashkari, xar yili 60 dan ortiq sort turlari byyicha mamlakat, viloyat, tuman birinchiliklari ytkazib kelinmoqda.

Milliy sort turlari va xalk yinlari

Mustakillik xalkimizning milliy sort yinlarini qayta tiklash va xalkaro maydonga olib chikish imkoniyatini berdi. Mamlakatda 1992 yildan buy'n milliy sort turlari va xalk yinlari festivali ytkazilib, 1999 yildan ay'llar urtasida xam «Tymaris» milliy sort musobaqalari va xalk yinlari festivali ytkazila boshlandi.

Mamlakatimiz rahbariyatining doimiy ehtibori tufayli xalkimizning faxri bylgan yzbek kurashi xalkaro maydonda tan olindi. 1992 yildan Termiz, Buxoro, Urganch, Shaxrisabz, Toshkent va boshqa shaxarlarda yzbek kurashi byyicha Amir Temur, At-Termiziy, Baxovuddin Nakshband, Bobur Mirzo, Paxlavon Maxmud xotiralariga bafishlangan xalkaro turnirlar ytkazib kelinayati (27)

Yzbek kurashining yangi qoidalari, yangi kiyimi tasdiqlanib, 1992 yilda Janubiy Koreyada, 1993 yilda Kanadada, 1994 yilda Yaoniyada, 1995 yilda Xindistonda, 1996 yilda Atlantada, 1998 yilda Monako va Moskvada ytgan xalkaro turnirlarda tarfib qilinib, ilmiy tizimga asoslangai tarzda duny' miqy'siga olib chikildi.

1998 yilda Xalkaro kurash assotsiatsiyasi tashkil etilib, 1999 yilda Toshkent shaxrida kurash byyicha birinchi (28), 2000 yilda Turkiyaning Antaliya shaxrida ikkinchi, 2001 yilda Vengriyaning Budaesht shaxrida uchinchi, 2002 yilda esa Jaxon chemionatlari ytkazildi.

Shu bilan birga, belbofli kurash, turon yakka kurashi, kykari-ulok kabi milliy sort turlari xam xalkaro sort maydoilarida munosib yrin egallay boshladi. Mazkur sort turlari byyicha xam mamlakatda muntazam ravishda xalkaro musobaqalar tashkil etilmokda.

2000 yilda Toshkent shaxrida Milliy sort turlarini rivojlantirish markazi tashkil etilgani bu boradagi ishlarni muvfiqlashtirish imkonini bermokda.

Uzoq tarixga ega bylgan milliy kurashimiz umuminsoniy qadriyatlarini yzida aks ettirishi, usullarinig boyliga bilan kiska vakt ichida kyigina mamlakatlar sort jamoatchiligi eg'tiborini tortdi. Mamlakatimiz Prezidenti va sort faollari sahy-xarakati tufayli xalkaro miqy'sda tobora ommalashib boray'tgan sortning bu turi yaqin kelajakda Olimpiya yinlari dasturiga kiritilishi, shubxasiz.

Katta sort

Yzbekisto sortchilari eng yirik xalkaro musobaqalarda - Olimpiada va Osiy' yinlarida, jaxon va Osiy' chemionatlarida mustakil davlat vakili sifatida qatnashishdek ulkan va mag'suliyatli sharafta muyassar byldilar.

Mamlakat sortchilari xalkaro sort maydonlarida mustakil Yzbekiston bayrogi ostida ilk bor 1992 yilda Barselonada ytkazilgan Olimpiadada qatnashdilar. Ysha

yilning yziday'k 17 nafar vakillarimiz 3 ta oltin, 2 ta kumush va 1 ta bronza medallarini kylga kiritib, sort duny'sida katta imkoniyatlarga ega bylgn yangi davlatning salohiyatiii namoyish etdilar. 1992 yilda May oyida bylgb ytgn Butunjaxon shaxmat olimiadasiida Yzbekiston erkaklar terma jamoasi 100 dan ortik mamlakat vakillarini ortda qoldirib, jaxon chemioni G.Kasarov boshchiligidagi Rossiya terma jamoasidan syng faxrli ikkinchi yrinni egallagani katta vokea bylgn edi. 1991 yilgacha mamlakatimizdai faqat bitta xalkaro grossmeyster-Georgiy Ag'zamov etishib chikkn bylsa, yn bir yillik mustakillik davrida 10 nafar grossmeyster etishib chikdi. Shuningdek, ysmirlar yrtasida Jaxon chemioni degan sharaftga musharraf bylgn I.Xamroqulov, duny' reytingida yukori yrinni egallab turgan 2004 yil Triolida ytgn jaxon chemionati folibi sifatida shaxmat tojini kiygan R.Qosimjonov kabi isteg'dodli shaxmatchilar xam etishib chikdilar.

Yzbekisgon sortchilari y'zgi va kishki Olimpiya, birinchi Osiy' va Butunjaxon ysmirlar yyinlarida xamda eng yirik xalkaro musobaqalarda muvaffaqiyatli ishtirok etib, birgina bokschilarimiz orasidan 1 ta Olimpiyada chemioni, 3 ta olimiyya yyinlari sovrindori, 3 ta jaxon chemioni, 5 ta jaxoi chemionati sovrindori, 5 ta Osiy' yyinlari folibi, 13 ta Osiy' chemioni, 3 ta jaxon Kubogi folibi, 1 ta «Yaxshi niyat» yyiilari golibi etishib chikkn xam bu fikrniig tasdiqidir.(34-ilova)

Yzbekistonda xalkaro sort tadbirlari Mustakillikka qadar kariyb utkazilmagan bylsa, synggi yillarda resublikamiz eng yirik xalkaro musobaqalarni yusak tashkiliy darajada ytkazishga qodir bylga mamlakat sifatida shuxrat todi. Zamonaviy sort inshootlarining buny'd etilishi diy'rimizda eng yirik xalkaro musobaqalarni ytkazish imkoniyatii bermokda. 1995 yilda Yzbekiston Resublikasi Prezidenti I.Karimov tashabbusi bilan Toshkentda birinchi marta Markaziy Osiy' yyinlari tashkil kilinib musobaqalar Xalkaro Olimpiya kymitasi rezidenti X.A. Samarali ishtirokida ytkazildi. Yzbekiston Resublikasi Prezidenti Kubogi uchui 1994 yildan buy'n anhanaviy ravishda ytkazib kelinay'tgan tennis byyicha xalkaro turnir 1999 va 2000 yillar yakunlariga kyra, Professional Tennischilar Assotsiatsiyasi (ATR) maqomi ostida ytkaziladigan 77 ta xalkaro turnirlar orasida tashkiliy jixatdan eng yaxshisi deb toildi.(29)

Bundan tashkari, yurtimizda yzbek kurashi byyicha birinchi Jaxon chemionati, boks, erkin kurash, yunon-rum kurashi, shaxmat, auerlifting va sambo byyicha Osiy' chemionatlari, teiis, kurash, karate, erkin va yunon-rum kurashi, shaxmat va boshqa kylab sort turlari byyicha anhnaviy yirik xalkaro turnirlar ytkazilmokda.

Sort inshootlari

Mamlakatimizda jismoniy tarbiya va sortning moddiy-texnika bazasini rivojlantirish yuzasidan katta ishlar amalga oshirildi. Xususan, Toshkent, Namangan, Jizzax, Farfona, Buxoro, Xorazm, Andijon, Samarqand, Guliston va boshqa shaxarlarda xalkaro standartlarga javob beradigan qator sort majmualari kurildi. Toshkent shaxridagi «Yunusobod», «Jar», Milliy bank, Namangan

shaxrida «Paxlavon», Jizzax shaxridagi olimiya zaxiralari kolleji sort majmualari va boshqalar shular jumlasidandir (35-36-ilova). 2000 yilga kelib mamlakatimizda sort ishootlari soni 7407 taga etdi y'ki 1992 yildagiga nisbatan 19 foizga kʻaydi. Ularni buny'd etishda, ayniqsa, murakkab sort ishoolari-stadionlar, suzish xavzalari, sort zallariga aloxida ehtibor berilyati. 2003 yilda 1991 yilga nisbatan stadionlar soni 177 taga y'ki 96 foizga, sort zallari 1950 taga y'ki 44 foizga, suzish xavzalari 100 taga y'ki 87 foizga oshdi. Bunday tashkari, fugalbol maydonlari soni 2114 taga y'ki 37 foizga, tennis kortlari esa, 757 taga y'ki kariyb 4 barobarga kʻaydi. Asosiysi, yangidan baro etilgan y'ki rekonstruktsiya yʻli bilan kayta tiklangan barcha sort soʻlomlashtirish maskanlari zamonaviy loyixalar, sharkona uslub va yukori samaradorlik asosida tashkil etilay'tgani, barcha sort turlari buyicha texnik malakalarni egallash imkonini beruvchi vositalar bilan jixozlanay'tgani taxsinga loyikdir.

Jismoniy tarbiya va sort soxasidagi bunday amaliy ishlar yakın kelajakda yanada kʻyrok natijalar berishi shubxasi

2.2. Tahlim tizimida jismoniy tarbiya va sort ishlarini tashkilash asoslari

Vatanimiz ravnaki va xalkimiz farovonligini tahminlashning muxim sharti bylgan xar tomonlama soʻlom va barkamol avlod tarbiyasiga, jismoniy tarbiya va sortni keng rivojlaitirish ishlariga istiklolning dastlabki kunlaridanok kirishildi, 1992 yil yanvarida "Yzbekiston Resublikasi Jismoniy tarbiya va sort tyfrisida"gi konun qabul qilindi. Davlatimiz raxbarining soʻlom avlodni voyaga etkazish xakidagi qarashlarida xar tomonlama erkin va mustakil fikrlaydigan, yz xak-xukuklarini taniydigan, faqat yz bilimi, kuchi va imkoniyatlariga (resurslariga) tayanadigan, Vatan va xalk manfaati uchun butun borlixi bilan kurasha oladigan insonlarni tarbiyalashda jismoniy tarbiya va sort xarakatining yrni va axamiyati bekies ekani yz ifodasini todi.

Avvalo, ykuvchi-y'shlarda jismoniy tarbiya va sortga katta ishtiy'k va kizikish uyfotib, ularni bu soxaga uzluksiz jalb qila oladigan, milliy tahlim tizimi doirasida ytkaziladigan, y'shlarni soʻlomlik, komillik va gyzallik foyalari ruxida tarbiyalaydigai ommaviy sort xarakatini shakllantirish zarur edi.

«Kamolot» jamfarmasi 1997-1999 yillarda xalk tahlimi, oliy va yrt maxsus tahlim vazirliklari, davlat jismoniy tarbiya va sort kymitasi, Yzbekiston Kasaba uyushmalari federatsiyasi, ularning viloyatlardagi xududiy bylinmalari joylarda ykuvchi y'shlarni voleybol, basketbol va boshqa sort musobaqalari orkali sort turlariga jalb etish va ularni uzluksiz sort xarakatidagi ishtirokini tahminlash borasida sezilarli ishlarni amalga oshirdi.

Prezident Islom Karimov boshchiligida ishlab chikilgan Kadrlar tayy'rlash milliy dasturiga muvofik tahlim modeli asosida, ykuvchi-y'shlarning jismoniy tarbiya va sortga uzluksiz jalb qiladigan, umumtahlim maktablari, akademik litsey va kasb-xunar kollejlari ykuvchilari xamda oliy tahlim muassasalari talabalariniing "Umid nixollari", "Barkamol avlod", "Universiada" ommaviy sort musobaqalarini yz

ichiga olgan uch b'finli yagona tizim tashkil qilindi (30-48 ilovalar) va amaliy'tga joriy etildi (37- ilova).

Mamlakat axolisining barcha qatlamlarini jismoniy tarbiya va sortga jalb etish orqali soflom turmush tarzini tahmilash, gurli ijtimoiy illatlarning oldini olish maqsadida uch b'finli yagona sort tizimi negizida ommaviy sort xarakatiing milliy modeli ilmiy asosda tuzildi.

Ommaviy sort xarakati milliy modeli quyidagi tamoyillarga asoslandi: axolining barcha qatlamlarini kundalik sort xarakatiga jalb etib, soflom turmush tarzini tahminlash va millat genofondini soflomlashtirish;

- mamlakat axolisining y'shi, xay'tiy k'nikmasi, bilimi, ijtimoiy xolati, imkoniyati, sharoiti, mustaqil xarakatlanishinig inobatga olinganligi;
- model barcha b'finlari uzviy va mantiqiy boflanganligi;
- model xar bir b'finining funksional maqsaddarini aniq belgilash asosida ularning yzaro xarakat tizimlari ishlab chikilganligi;
- modelda belgilangan funksional maqsad axoli yrtasida soflom xay't tarzini tahminlashning funksional maqsadiga tahsir etishi va zanjirsimon tsiklga egaligi;
- modelning funksional maqsadi amalga oshishi bilan ykuvchi va talabay'shlar orasidan yukori malakali, Vataniga mexr-muxabbati yuksak, yz mamlakati obrysi uchun munosib kurasha oladigan iktidorli sortchilar etishib chikishi.

Mazkur tizim 5 ta b'findan tashkil toib, u maktab y'shigacha bylgan bolalarni, umumtahlim maktablari ykuvchilarini, yrga maxsus kasb-xunar tahlimi tizimidagi y'shlarni, oliy tahlimdagi talabalarni xamda ishlab chikarish soxasidagi va undan tashkaridagi barcha y'shdagi fuqarolarni jismoniy tarbiya va ommaviy sort yyinlariga jalb qilish, ularniig soflomlik darajasini sort xarakatlari orqali oshirishga qaratildi.

Birinchi blokning asosiy funksional maqsadi -maktab y'shigacha bylgan bolalarda birlamchi jismoniy xarakat k'nikmasini dastlab oila, bofcha va maxallada shakllantirish; bolalarda xar kuni sort bilan shufullanish k'nikmasini xosil qilish, bu kerakli va kizikarli vositani turli yyinlar orqali joriy etish; bolalarni y'shiga va xoxishiga mos ravishda faol xarakatga keltira oladigan tizimning ilmiy va amaliy asosini mamlakat miqy'sida yaratish va uni keng joriy qilishdan iborat.

Xalk tahlimi vazirligi, xokimliklar, Bolalar sortini rivojlantirish, "Soflom avlod uchun", "Maxalla" jamfarmalari va boshqa tashkilotlar orqali ushbu blokning funksional maqsadi amalga oshiriladi.

Ikkinchi blokning funksional maqsadi - olti Milliondan ortik umumiy yrtta tahlim tizimi ykuvchilarining dastlabki jismoniy xarakat k'nikmalarini jismoniy tarbiya darslarida va musobaqalarida mustaxkamlash xamda ularning sortga bylgan mexrini uyfotish orqali jismoniy soflomligini tahminlash; "Umid nixollari" sort musobaqalari, maktab va maktabdan tashqari sort tygaraklari faoliyati orqali ykuvchilarning sort turlariga kizikishini kuchay-tirish; ykuvchilarning sort turlari byyicha kobiliyatlarini aniklash, iktidorli y'shlarni bolalar va ysmirlar sort

maktabi, maxsus bolalar va ysmirlar sort maktablari va olimiya zaxiralari sort kollejlariga y'naltirish xamda boskich musobaqalaridagi ishtirokini tahminlash; jismoniy tarbiya va sortni maktab y'quvchilarining kundalik extiy'jiga aylantirishdan iboratdir.

Xalq tag'limi vazirligi, Madaniyat va sort ishlari vazirligi, xokimliklar, Milliy Olimpiya q'ymitasi, Y'zbekiston Bolalar sortini rivojlantirish, "Soglom avlod uchun", "Maxalla" jam'armalari va boshqa tashkilotlar orqali ushbu funktsional maqsad amalga oshiriladi.

Uchinchi blokning funktsional maqsadi - kasb-xunar tahlimi tizimidagi y'quvchilarning jismoniy q'obiliyatlarini namoyish etish; jismoniy tarbiya va sort kundalik extiy'jiga aylangan y'quvchilarning "Barkamol avlod" sort musobaqalarida faol ishtirokini tahminlash; sort bilan shu'fullanadigan, so'flom turmush tarziga amal qiladigan, mahaviy va jismoniy yuksalishga intiladigan y'shlarni tarbiyalash, ular orasidan mamlakat terma jamoasi ahzolari va ahzolikka nomzodlarni etishtirish.

Madaniyat va sort ishlari vazirligi, xokimliklar va Milliy Olimpiya q'ymitasi, "Y'zbekiston Bolalar sortini rivojlantirish "So'flom avlod uchun", "Maxalla" jam'armalari va boshqadar orqali ushbu funktsional maqsad amalga oshiriladi.

T'yrtinchi blokning funktsional maqsadi - oliy tahlim muassasalari talabalarining umumiy y'rta va y'rta maxsus kasb-xunar tahlimi tizimida sort turlaridan t'ylagan tajriba va maxoratlarini "Universiada" sort musobaqalarida yanada faollashtirish; talabalarning jismoniy va mag'naviy salomatligini mustaxkamlash, ular orasidan yukori malakali sortchilarii etishtirishdan iborat.

Oliy va y'rta maxsus tahlim vazirligi, Madaniyat va sort ishlari vazirligi, xokimliklar, Milliy Olimpiya q'ymitasi va boshqa tashkilotlar orqali ushbu funktsional maqsadni amalga oshirish belgilandi.

Beshinchi blokning funktsional maqsadi - tahlim tizimida jismoniy tarbiya va sort xarakatida toblanib, ishlab chikarish va ijtimoiy soxaga y'tgan mutaxassislarning sortga b'ylgan extiy'jlarii soxalar b'yyicha sort musobaqalari, oilaviy va boshqa y'yinlar orqali kondirish va jamiyatda so'flom turmush darajasini mustaxkamlash; sort so'flomlik xarakatidan boskichma-boskich y'tib, sortni kundalik extiy'jiga aylantirgan ota-onalarning y'z bolalarini jismoniy tarbiyaga jalb etib, ularda sortning birlamchi asoslarini shakllantirishdan iborat.

Kasaba uyushmalari Federatsiyasi va xokimliklar, Madaniyat va sort ishlari vazirligi, Bolalar sortini rivojlantirish, "So'flom avloduchun", "Maxalla" jam'armalari va boshqa tashkilotlar orqali ushbu funktsional maqsadning amalga oshirilishi belgilandi.

Milliy modelning eng asosiy tarkibiy qismi Y'zbekiston y'quvchi-y'shlarining uch b'yfinli uzluksiz sort musobaqalari tizimi b'ylib, u y'sib kelay'ttan y'sh avlod kalbida sortga muxabbat tuy'ularini kamol totirish, ularning jismoniy q'obiliyatlarini namoyish etish, sort bilan shu'fullanish uchun zamonaviy talablar darajasidagi shart-sharoitlarni yarafish orqali ommaviy sortni rivojlantirishni nazarda tutadi.

Bu tizim y'kvuchi y'shlarni sortga ommaviy jalb qilishda uzviylik va doimiylik, maqsadlilik va samaradorlik tamoyillariga asoslanib, quyidagi natijalarga erishishni kyzda tutadi:

- soflom turmush tamoyillarini y'shlarning qalbi va ongiga singdirish xamda kundalik extiy'jiga aylantirishga y'naltirilgan tegishli tuzilma va boshqaruv mexanizmini yaratish, ular orqali xududlarda ommaviy sort xarakatlarini shakllantirish.

- «Tag'lim t'yfrisida»gi konun va Kadrlar tayy'rlash milliy dasturi talablari doirasida y'kvuchi-y'shlarni jismoniy tarbiya va sortga uzluksiz jalb qila oladigan yagona milliy modelg' sifatida, umumiy y'rtta tahlim, y'rtta maxsus, kasb-xunar tag'limi muassasalari y'kvuchilari xamda oliy y'kvu yurtlari talabalarinin' jismoniy tarbiya va sortga b'ylgan xavas va intilishini, kobilyatini aniqlash va r'y'bg'a chikarish, y'zlari tanlagan sort turlari b'y'ycha muntazam shu'ullanishini tag'minlash.

- Boshlan'ich davrda tizim tarkibidagi "Umid nixollari" xar yili, "Barkamol avlod" bellashuvlari tok yillarda va "Universiada" musobaqalarini juft yillarda y'tkazilishi maqsadga muvofik deb belgilandi. Tashkiliy jixatdan qator qiyinchilik va muammolarga qaramasdan musobaqalari y'tkazish shunday belgilanishida, asosan tahlim tizimidagi y'kvuchi y'shlarni kiska muddatda uzluksiz sort xarakatila jalb etish va mazkur musobaqalar orqali joylarda ommaviy sort turlarini rivojlantirish xamda maktab, littsey, kollej, oliy y'kvu yurtlari, shuningdek tuman, viloyat sort bazalarini talab darajasida tashkil etish, jixozlash va sort mutaxassislariniig ishlarini yanada faollashtirish kyzda tutildi .

Tizim musobaqalari ilk bor 1999 yilda mamlakat universitetlari jamoalari y'rtasida sortning engil atletika va y'in turlari b'y'ycha y'tkazildi. Tajriba tarzida y'tkazilgan bu mussbaqada tizimning barchda tashkiliy va boshqaruv jixatlari amalda xar tomonlama k'y'rib, uning ishlash mexanizmlari y'rganildi. Modelni mamlakat darajasida keng joriy q'lgshnda oldin, avvalgi yillarda y'tkazilgan y'kvuchi va talabalar y'rgasidagi barcha musobaqalarning tashkiliy va boshqaruv mexanizmlari xamda universitetlararo sort bellashullarida talabalarining k'y'rsatgan natijalari taxlil kilinib, tegishli xulosalar asosida uzluksiz tahlimdagi sort xarakatining uch b'yg'inli sort musobaqalarini tashkil etish, y'tkazish va olov y'kish ritualini boshqarish tartibi (38-39-ilova), uning boshqaruv tizimiga xos tashkiliy mexanizm xamda mezonlari ishlab chikilib, taklif kilindi (40-ilova).

Tizim musobaqalarining final bosqichlariga tayy'rgarlik k'y'rish, ularni joylarda xokimliklar, davlat va jamoa tashkilotlari ishtirokida y'tkazish bilan bo'flik boshqaruv va amaliy masalalarni tezkorlik bilan xal qilish xamda muvofiklashtirish maqsadida resublika darajasida tashkiliy k'y'mita tuzilishi belgilandi (41-ilova). Bundan tashqari, tashkiliy k'y'mitaning sort musobaqalarini y'tkazish t'y'frisidai toshiriqlarini tahlim tizimidagi barcha y'kvu muassasalarida y'z vaktida bajarilishini tahminlash uchun joylarda ishchi guruxlarining tashkil etilishi maqsadga muvofik deb toildi (42-ilova). Amaliy ishlarini oerativ darajada xal qilish maqsadida tashkiliy k'y'mitaga xakamlar xayhatining tarkibi, belgilangan sort turlari b'y'ycha va

musobaqalar final bosqichlarini ytkazish t'yfrisidagi jadvallar va 1-2-bosqich musobaqalarining xisobotini xamda sort turlari b'yyicha musobaqalar koidasi, ularni ytkazish t'yfrisidagi shartlarni tasdiqlash xukuki berildi

Mazkur tizimning birinchi Resublika final musobaqalari "Universiada" y'inlaridan boshlanishi xar tomonlama y'rganilib, u sortning etti turi b'yyicha ytkazildi. Musobaqalarda y'ynaladigan 7 ta sort turini belgilashda milliy va olimiya y'inlari dasturidan y'rin olgan sort turlariga aloxida ehtibor k'linib, asosan y'kuvchi-y'shlarning mazkur sort turlariga b'ylgan k'izikishlarini oshirish va ularni bu y'inlarga keng jalb etishga axamiyat berildi. Tizim musobaqalarining aynan uchinchi b'y'findan joriy k'linishidan maksad, ikkinchi-y'rta maxsus, kasb-xunar va birinchi-umumiy y'rta tahlim b'y'finida resublika final musobaqalarini ytkazgunga kadar y'kuvchilarni bosqich y'inlari orkali ommaviy sort xarakatiga keltirib olish, ularning sort turlariga b'ylgan kobiliyati, k'ynikma xamda maxoratini uzluksiz bellashuvlar orkali rivojlantirib olish edi.

Tahlim tizimining barcha bosqichlarida y'kiydigan y'kuvchi y'shlarni k'ska muddatda resublika miy'sida uzluksiz sort xarakatiga jalb etish maksadida "Umid nixollari" sort musobaqalarini xar yili, "Barkamol avlod" y'inlarini tok yillarda, "Universiada" musobaqalarini esa juft yillarda may va iyung' oylarida final bosqichi sifatida ytkazish

tartibi asoslanib, joriy etila boshlandi. Musobaqalarni uchinchi b'y'findan ikkinchisiga va undan birinchisiga ketma-ketlikda izchil ytkazilishi mazkur modelning boshkaruv mexanizmlarini amalda bosqichma-bosqich sinovdan ytkazish imkonini berdi. Chunki tizimning uchinchi b'y'fini barcha bosqich musobaqalarida faqat 100 mingdan ziy'd talaba ishtirok etishi uning millionlab y'kuvchilarni kamrab oladigan ikkinchi va birinchi b'y'finlaridan k'ra boshkaruv va tashkiliy mexanizmlarini bu b'y'finda amalda k'yllab k'rish xamda zarur xollarda ularga tezkorlik bilan y'zgartirishlar kiritish imkoniyatini berdi. Modelg'ning ikkinchi b'y'fini - "Barkamol avlod" sort musobaqalarida tashkiliy va boshkaruv mexanizmlari yanada takomillashtirilib, millionlab y'kuvchilarni kamrab oladigan eng asosiy b'y'fin - "Umid nixollari" y'inlari uchun mustaxkam zamin yaratildi.

Tizimni joriy etishdagi boshlan'ich davrda "Umid nixollari" sort musobaqalarining final bosqichini xar yili ytkazish maksadga muvofikligi asoslanib, ushbu tartib belgilandi. Bunday tartib orkali umumiy y'rta tahlimdagi olti milliondan ortik jismoniy tarbiya va sortga k'izikishi va shikmasi b'ylmaga y'fil-kizlarni k'ska vaktida, sort turlaridan ytkaziladigan bosqich musobaqalariga jalb etish xamda uzluksiz musobaqalar, ommaviy sort bilan kamrab olish, tajriba va maxorati b'ylganlarni keyingi bosqichga olib chikib, bellashtirish imkoni tu'ildi.

Shu tariqa 2000 yilda "Universiada" y'inlari final bosqichini ytkazish bilan bo'flik barcha mehy'riy xujjatlar va ularni amalga oshirishga doir k'rsatmalar xamda tegishli koidalar belgilangan tamoyillar asosida yaratildi. Musobaqa y'tadigan joylarda yil davomida barcha tashkiliy ishlar jaxon andozalari darajasiga etkazilganidan keyin musobaqalarga tayy'rgarlik k'rish va uni ytkazish resublika tashkiliy k'ymitasining qarori bilan "Universiada» belashuvlari Namangan

viloyatida ytkazildi.

Musobaalarda mamlakatning 61 ta oliy tahlim muassa-salaridan faqat 42 tasi qatnasha oldi, lekin ular xam belgilagan 7 ta sort turining barchasida talabalar ishtirokini tahminlay olmadi. Musobaqa dasturiga kiritilgan sortning engil atletika, yin turlari talabalar orasida rivoj tomagani sababli 15 oliy ykuv muassasasi sortning engil atletika, 30 tasi voleybol, 28 tasi basketbol, 26 tasi futbol, 28 tasi shaxmat, 27 tasi stol tennisi, 27 tasi katta tennis 29 tasi kurash turlarida qatnasha olmadilar.

Belgilangan tartib asosida tizimning ikkinchi bygini-yrga maxsus, kasb-xunar tahlimi muassasalari ykuvchilarining "Barkamol avlod" sort musobaqalari finali 2001 yilda sortning 9 turi byyicha Jizzax viloyatida ytkazildi.

2000-2001 yillar davomida tizimning birinchi va asosiy byfini - "Umid nixollari" musobaqalari finaliga juda katta tayy'rgarlik kyrib, 2002 yilda Farfona viloyatida muvaf-faqiyatli ytkazildi.

Mazkur tizim musobaqalari doirasida 9672 ta umumiy yrtta tahlim maktabi, 860 ta akademik-litsey va kasb-xunar kolleji xamda oliy ykuv yurtlarining olti milliondan ortiq ykuvchi va talaba y'shlari boskich yinlarida ishtirok etib, Namangan, Jizzax va Farfona viloyatlarida ytkazilgan final musobaqalarida 6977 sortchi belgilangan sort turlari byyicha yzaro bellashdi. Ykuvchi va talabalarining final musobaqalarida kyrsatgan natijalaridan tahlim muassasalarida jismoniy tarbiya va sort ishlariga etarli darajada etibor berilmasligi oqibatida aksariyat y'shlar jismoniy tarbiya va sort bilan shuullanmay'tganliklari, joylarda esa mazkur soxaga bylgan munosabat yuzakiligi namoy'n byldi.

Barcha byfinlarning final musobaqalarida birinchi yrinni egallagan Toshkent shaxri, ikkinchi va ettinchi yrinlarni egallagan Namangan, Buxoro, Farfona, Andijon, Samarqand, Toshkent viloyati jamoalarining sortchilari engil atletika, suzish, sort yinlari va sortning boshqa murakkab turlari byyicha kyrsatgan natijalari kichik razryadli sortchilar normativi talabi darajasida y'ki undan xam ast byldi. Xorazm, Qoraqalofiston, Navoiy, Qashqadary', Jizzax, Surxondary', Sirdary' viloyati jamoalarining sortchilari engil agletika, suzish, stol tennisi va boshqa sort turlaridan musobaqada ishtirok eta oldi va oxirgi yrinlardan joy egalladi.

Tizim musobaqalarining natijalari orkali Qoraqalofiston Resublikasi, viloyatlar va Toshkent shaxri tahlim, sort muassasalari xamda joylardagi jismoniy tarbiya va sortdagi mavjud kamchiliklarningsabablari taxlil kilinib, quyidagi xulosalar olindi:

- joylarda ykuvchi y'shlarni jismoniy tarbiya va sortga jalb kilish ishlari dasturiy asosda emas, balki yuzaki, mavsumiy tadbirlar sifatida olib borilay'tgani;
- jismoniy tarbiya va sortning normativ bazasining asosi bylgan "Barchinoy va "Alomish" kompleks normativi joylarda yuzaki joriy kilingani;
- sortniig faqat yakkakurash turlarini rivojlantirib, olimiya va milliy sort turlariga etarli axamiyat kilinmagani;

- jismoniy tarbiya va sport darsliklarining zamon talabi darajasida yaratilmagani, yʻfil va qiz bolalarning yʻshiga kʻyra yʻyin va sport turlari belgilanmagani;
- tahlim muassasalarining 5-9-sinflarida jismoniy tarbiya va sport yʻkituvchilariing etishmasligi, boshlanʻich 1-4-sinflarning ustozlarida jismoniy tarbiyadan dars berish kʻynikmalari yʻykligi, yukori sinf yʻkituvchilarining roffessional darajasi talabga javob bermasligi;
- maktab va uning tashkariisidagi sport va soʻflomlashtirish ishlarining konikarsiz tashkil etilgani;
- tahlim tizimida yʻshlarning sportga bʻylgan kizikishi va kʻynikmalarini shakllantirish yuzasidan tegishli amaliy ishlar olib borilmasligi;
- maktablardagi mavjud sport bazalari axvolining yʻmonligi, sport jixozlarining etishmasligi, formal ravishda ochilgan sport shʻyhbalarining samarasizligi;
- yʻkuv muassasalaridagi jismoniy tarbiya darslarining aik maqsadga karatilmagani, boskich musobaqadari nomigagina yʻtkazilayʻtgani;
- bolalar va yʻsmirlar sport maktablarining tahlim yʻynalishlari ratsional belgilanmagani, ularda tayyʻrlanayʻtgan sportchilar maxorati talab darajasida emasligi;
- tahlim tizimida mexnat kilayʻtgan jismoniy tarbiya va sport mutaxassislarining mexnat samaradorligi talab darajasida emasligi;
- olimiya sport turlarini joylarda ommaviy rivojlantirish orkali yʻsh iktidorli sportchilarni saralash, ularni tuman, viloyat musobaqalarida maxoratini oshirib, katta shijoat bilan mamlakat sharafi uchun bellasha oladigan darajada tarbiyalash ishlari yaxshi yʻylga kʻyilmagani;
- xakamlar malakasini sport federatsiyalari bilan birgalikda oshirish tashkil etilmagani, ular etarli tajribaga ega emasligi;
- joylarda asosiy ehtiborni yʻshlar orasidan iktidorli sportchilarni tayyʻrlashga emas, balki xakamlarniig baxolashdagi kamchiliklaridan foydalanib, engil falabaga erishishga karatilishi kuzatildi.

Mavjud kamchiliklarni bartaraf etish, joylarda sportni ayniksa, bolalar sportining moddiy-texnik bazasini mustaxkamlash, yanada rivojlantirish maqsadida mamlakat raʻbarining tashabbusi bilan Yʻzbekiston bolalar sportini rivojlantirish jamʻarماسi tuzildi. Yʻzbekiston Resublikasi Prezidenti ushbu Jamʻarماسi xomiylik kengashiing raisi etib saylandi.

Jamʻarماسining faoliyati joylarda bolalar sportining moddiy bazasini shakllantirish, kishlok va shaxarlarda zamonaviy bolalar sport majmualarini baro etish, sport uskunalari va anjomlari bilan jixozlash xamda ulardan samarali foydalanishni tahminlash uchun zarur moliyaviy va moddiy mablaflarni tashkillashtirishga karatildi.

Mamlakatda joriy kilingan jaxonda yagona, uch bʻyfinli yangi tizim jismoniy

tarbiya va sortni tahlim muassasalarida ommaviy rivojlantirish xamda yukori malakali sortchilarni tayy'rlashda katta burilish b'ldi.

Mazkur tizim tahlim muassasalarida ommaviy sortni yukori ofonalarga k'ytarishga turtki b'lib:

- joylardagi tarqoq, y'zaro bo'flik b'lmagan va aniq maqsadga karatilmagan musobaqalarni tartibga keltirdi;

- tahlim tizimidagi y'quvchi va talabalarining "Talaba" va "Y'shlik" sort jamiyatlarining tashkil etilishiga xamda joylarda yildan-yilga mav'ei tushib kelay'tgan sortning suzish, engil va ofir atletika kabi turlarini rivojlantirishga sabab b'ldi;

- b'y'in boskichlari y'inlarida sort turlari b'y'icha iktidorli sortchilarning mahlumotlar banki shakllantirildi, sortning nafis turi badiiy gimnastika musobaqalar dasturiga kiritildi va viloyatlarda keng rivojlantirildi;

- Namangan, Jizzax, Far'ona, Buxoro, Xorazm Andijon va Toshkent viloyatlarida xamda ularniig 30 dan ortiq tumanlarida markaziy stadionlar, y'quvchi-talabalar y'to'xonolari va boshqa obhektlar jaxon andozalariga mos ravishda kaytadan tag'mirlandi y'ki kayta qurildi;

- umumiy y'rta, y'rta maxus, oliy y'quv yurtlarida voleybol, basketbol, k'yl t'yi va boshqa sort turlaridan yukori malakali sortchilar etishib chikishiga va ularning oliy liga musobaqalarida jamoa b'lib katnashishiga xamda mamlakat miq'y'sida mazkur sort turlaridan musobaqalarning kaytadan tiklaiishifa, suer litalarning aydo b'y'lishiga sabab b'ldi;

- mamlakat sort federatsiyalari va oliy sort maxorati maktablarining mutaxassislarini y'quvchi y'shlarning sort musobaqalariga jalb kilinishi, yurtimizda bosh xakamlar va xakamlar xayhatlarining shakllanishiga omil b'ldi;

- viloyat xokimliklari va tegishli tahlim vazirliklari xamda sort tashkilotlarining y'quvchi-y'shlarni sortga keng jalb kilish borasidagi xarakatlarini birlashtirdi. Jismoniy tarbiya va sortni tahlim boskichlarida maqsadli rivojlatirish, sortning moddiy-texnika bazasini talab darajasida kayta tiklash, yangi-yangi sort majmualarini qurish va musobaqalarning yangi davrasi aylanib kelgunga qadar ularning uzluksiz ishlab turishi va yanada rivojlanishiga asos b'yladi.

Tizim musobaqalarini mamlakatda jismoniy tarbiya va sort xarakatini faollashishiga k'yratgan ijobiy tahsiri orqali erishilgan natijalar bilan birgalikda, joylarda quy-birlamchi boskich y'inlariga y'quvchi-y'shlarni ommaviy ravishda jalb kilishda kamchilik va nuksanlar b'ldi. Ayniqsa, viloyat sort tashkilotchilarining tizim musobaqalarini asosiy maqsad va moxiyatiga etmaganligi sababli joylarda barcha xarakat "Umid nixollari", "Barkamol avlod" va "Universiada" sort musobaqalarining final boskichida y'in egallashga karatildi. Masalaga bunday bir tomonlama y'ndashuv natijasida millionlab y'quvchi-y'shlar sort xarakatiga ommaviy ravishda jalb kilinmasdan, chetda kolib ketdi.

Bosqich musobaqalaridagi kamchiliklarning quyidagi sabablari qayd etildi:
- musobaqalarda qatnashadigan yʻgʻil-qizlar "Barchinoy" va, "Alomish" kompleks test mehy'rlarini toshirmasligi, toshirganlari xam talabga javob bermasligi;

- umumiy yʻrta, yʻrta maxsus, kasb-xunar tahlimi va oliy yʻquv muassasasi darajasidagi eng asosiy, sinf va guruxlararo bosqich musobaqalarini yʻtkazish muddatining ikki oy (sentyabrg'-oktyabrg') davomida belgilanishi;

- sinflar va guruxlararo musobaqalarni yil davomida uzluksiz yʻtkazmaslik va ularni monitoring qilish mexanizmi ishlab chiqilmagani;

- xar bitta yʻquv maskanida musobaqalar nizomida belgilangan sort turlarini rivojlantirish dasturi ishlab chiqilmagani;

- tuman darajasida barcha BYSM, MBYSM va ROZKlari mutaxassislaridan tashkil togan yʻquv muassasalarida sort turlarini rivojlantirishga qaratilgan markaziy sort klubi shakllantirilmagani.

Mazkur tizim musobaqalarini yanada takomillashtirish maqsadida Yʻzbekiston Resublikasi Vazirlar Maxkamasi 2003 yil 3 iyunda "Yʻquvchi va talaba y'shlarni sortga jalb qilishga qaratilgan uzluksiz sort musobaqalari tizimini tashkil etish ty'frisida"gi 244-sonli qarorini kabul qildi. Qarorga binoan, Yʻzbekiston Resublikasi Prezidentining "Yʻzbekiston Bolalar sortini rivojlantirish jamfarmasini tuzish ty'frisida"gi farmonida belgilangan vazifalarni amalga oshirish, y'shlarda sortga bylgan xavas va intilishni, jamiyatimizda soflom turmush tarzi tamoyillarini yanada kuchaytirish, mamlakatimizda yʻquvchi va talabalarni sort mashfulotlariga uzluksiz jalb qilishga qaratilgan sort musobaqalari tizimini Kadrlar tayy'rlash milliy modeli dasturiga muvofiq tashkil qilish xamda uning samarali ishlashini tahminlash by'ycha vazifalar belgilandi.

Qarorda yʻquvchi va talaba-y'shlarning "Umid nixollari", "Barkamol avlod" va "Universiada" sort musobaqalarining resublika finalini xududlarda yʻtkazish rejasi belgilandi. Rejaga binoan, final musobaqalari 2004 yildan boshlab uch yilda bir marotaba yʻtkazilib, birinchi davra 2011 yilda yakunlanadi, ikkinchi davra esa 2012 yildan boshlanadi.

Resublika final musobaqalarining uch yilda bir marotaba yʻtkazilishi barcha by'gin musobaqa bosqichlarining

BOLALAR SPORT MAKTABLARI VA MARKAZLARI FAOLIYATINI TASHKIL QILISH

1. Iktidorli sortchilarni tarbiyalashda bolalar va y'smirlar sort maktablarining va ularning axamiyati. Sort maktablarining va ularning Nizomi xaqida tushunchalar.

2. Ixtisoslashgan va majmuiy /komleks/ sort mak-

tablari. Murabbiylar kengashi. Iqtidorli y' shlarni tanlash, qabul qilish tartiblari.

3. Olimpiya y'rinbosarlari kollejlari.

4. Sort maktablarida ommaviy sort tadbirlarini uyushtirish. Murabbiylar, tarbiyachilar, xodimlar va sortchilarni ra'batlantirish.

5. Sort markazlari va ularning faoliyatlari. Terma jamoalar tuzish, ularning y'qov-y'finlarini uyushtirishda murabbiylar va sorttashkilotlari rahbarlarining y'zaro xamkorligi.

Iqtidorli sortchilarni tarbiyalashda bolalar va y'smirlar sort maktablarining ahamiyati/ Sort maktablarining turlari va ularning nizomlari haqida tushunchalar, jaxon sort nazariyasi hamda amaliy'tida yuqori ch'k'ki-larga erishish bolalar hamda y'smirlar orasida iqtidorli y' shlarni tanlab olib, ularni tarbiyalab etishtirishdek murakkab pedagogik jaray'n xisoblanadi. Bunday jihatlar Uzbekiston muxitida 30-yillarda ilk bor shakllangan va ijtimoiy-madaniy taraqqiyotning rivojlanishiga ijo-biy tahsiri natijasida sort turlari b'yyicha maxsus sort maktablari, sort-internat maktablari tashkil qilingan. Bunlay sort maktablarining ijobiy mexnat samaralari tezda namoy'n b'ldi va ular sobiq Itgifoq jaray'nida mukammalashib, y'z istiqbollarni tahminla-di. Natijada ularning yaxshi ishlab chikilgan Nizomlari hozirgi mustakillik sharoitlarida y'z kuchi va mox'yatini y'qotmadi.

Y'zbekistonla y'tkazilay'tgan yuktimoiy-iqtisodiy, tah-lim-tarbiya soxalaridagi tub islohotlar y'qovchi-eshlarni sortga jalb etish, ularni kasb-xunarga y'llash, ijti-moiy meknat va mulofaa ishlariga lay'katli qilib etish-tirish muammolarini q'y'moqya. Bunday ulkan va ulu'vor vazifalarni amalga oshirishda eng avvalo u.mumtahlim maktablari, kollej, litsey, y'rtta maxsus va oliy y'qov yurt-lari tomonidan olib borilay'ttan turli madaniy va sort tadbirlari muhim ahamiyatga ega. Chunki bu tadbirlar bilan bolalar va y'smirlarning qobiliyati, qiziqish va ixlos-lari sinovdan y'tkaziladi.

So'a olimlarning ilmiy tadqiqotlarida bolalar va y'smirlarning jismoniy tayy'rgarligi, ularni sort or-qali rivojlantirish, iqtidorli bolalarni tanlab sortga jalb etish kabi tajriba keng mazmun toganligi ehti-borga loyiqdir, Ularning tahkidlashlaricha, bolalarni sortga jalb etish, maxrratli sortchilarni taierlash g'a ularning xalqaro sort maydonlarida samarali qatnashi-shini tahminlaydi. Eng muhimi esa, y'qovchi-y' shlarning jismoniy jihatdan barkamol y'sishi tahlim-tarbiyada, y'zlashtirish b'yyicha yuqori natijaerga erishishda, qola-versa, jamiyatimizning konunlari, tartib-qoidalarini buzishning oldi olinishida muhim rol y'ynaydi.

Sort maktablarining turlari va ularning nizomlari haqida tushunchalar

Yuqorida tahkidlanganidek, Y'zbekistonda sort tur-lari b'yyicha turli xil maxsus sort maktablari faoliyat k'yrsatib kelmokda va ularning y'z soxa^ari, ixtisoslik-lariga qarab Nizomlari mavjud.

Bolalar va ysmirlar sort maktablari haqidagi ni-zomlar ularning ish faolnyatini tartibga soluvchi va doimiy ravishla muvofiklashtiruvchi rasmiy hamda xukukii xujjatdir. Ular Respublika hukumati, sort tashkilotlari hamda mutasaddi vazirliklar, tashkilotlarning qarorlari, yil-yilliklari asosida tayyorlanib, boyitib boriladi.

Nizomlarda asosan sort maktablarining maqsad va vazifalari, tarkibiy tuzilishi, sortchilarni tanlab olish, sinovdan otkazish, murabbiylarning vazifalari, moldiy-texnik va xijalik tushlarini boshqarish kabi soxalar bayn qilingan.

Uzbekistonda bolalar va ysmirlar sort maktablari, Olimpiya yribosarlari bilim yurtlarini tuzish hamda ularni boshqarishning qatg'iy tartib va qoidalari mu-kammal ishlab chiqilgan.

Sort maktablari faoliyatlarini tyla aks ettiruvchi talab va qoilalar ularning nizomlarida batafsil bayn qilingan.

Nizomlarga kya, bolalar va usmirlar sort maktab-lari va olimiya yrinbosarlari bilim yurtlari, sort qymitalari, jamiyatlari va Xalq tahlimi vazirligi ti-zimida tashkil qilingan. Ular quyidagi turlarga ajrati-ladi:

1.Davlat sort qymitalari, tizimidagi oliy sort maxorati maktablari va olimiya bilim yurtlari.

2.Xalqtahlimi vazirligi tizimidagi bolalar va ysmirlar sort maktablari, sort turlari byyicha ixtisoslashtirilgan maktablari, olimiya yrinbosarlari bilim yurtlari.

3.Kasaba uyushmalari jismoniy tarbiya-sort jamiyati va boshqa sort jamiyatlari tarkibidagi sort maktablari.

Sort maktablari va bilim yurtlarini moddiy-tex-niktahminlash hamda boshqarish tartiblari mashul idoralar va tashkilotlar tomonidan amalga oshiriladi.

Nizomga kya, sort maktablari, bilim yurtlari faoliyati asosan direktor tomonidan boshqariladi. Unda e-dagogik kengash xal qiluvchi organ xisoblanadi.

Pedagogik /murabbiylar/ kengashda tarbiyaviy ishlar, sortchi-yuvchilarni tanlab olish, yuv-sort mashfulot-larini tashkil qilish, musobaqalarga tayyrgarlik, mu-sobaqa natijalari, murabbiylarning faoliyatlari, ota-onalar bilan aloqadorlik, moliyaviy-xijalik va boshqa kygina masalalar muxokama qilinadi.

Bolalar va ysmirlar sort maktablari, asosan, ixti-soslashgan /faqat bir tur/ va kompleks /ky turlar/ shaklida byladi.

Mahlumki, Respublikada futbol, kurash, voleybol va boshqa sort turlari byyicha juda ky sort maktablari, olimiya yrinbosarlari bilim yurtlari tashkil qilingan.

1993 yil martda Yzbekiston Vazirlar Maxkamasi Res-ublikada ommaviy futbolni rivojlantirish tyfrisida qaror qabul qildi. Bu, yz navbatida, barcha viloyatlar, tumanlar markazlarida futbol maktab-internatlar tashkil qilish, ularning faoliyatlarini boshqarish va moddiy-texnik tahminlashga aloxida ehtibor berishni taqozo qiladi.

Uzoq yillar davomida Toshkent, Samarqand, Andijon, Chirchiq shaxarlarida sort internatlari /hozir ular -olimiya yrinbosarlari kollejlari/ faoliyat kyrsatib keldi va Respublika terma jamoalari uchun ky mingli iktidorli sortchilar tayyrlab

berdi. Ularning orasida yuzlab xalqaro sort musobaqalarining sovrindorlari bor.

Uzbekiston mustaqilligisharoitida yangidan futbol, kurash, tennis, karate va boshqa sort turlari b'yyicha maxsus klublar tashkil etilgan, ularda turli y'shdagi bo-lalar shufullanmokda. Bu klublar, asosan, sort maktabi vazifasini bajarmokda. Ixtisoslashgan va kompleks sort maktablarining bosqichlari. Murabbiylar kengashi. Iktidorli y'shlarni tanlash, kabul qilish tartiblari.

Ixtisoslashgan va kompleks sort maktablarining bosqichlari

Avval tahkidlanganidek, sort maktablari turli sort tashkilotlari, jamiyatlari va davlat idoralariga man-subdir. Qaysi soxada b'ylisin, sortmaktablarining turlari, tashkiliy tuzilishlari, faoliyatlari umumiy qoida va tartiblar /Nizomlar/ asosida amalga oshiriladi. Shu sababdan ularni ikki y'nalishga ajratish mumkin:

1. Ixtisoslashtirilgan sort maktablari.

2. Kompleks sort maktablari.

Ixtisoslashtirilgan sort maktabi xam y'z navbatida bir necha bosqichlardan iborat. Uning asosiy xususiyati shundaki, unda faoliyat sortning faqat bir turi buyicha olib boriladi. Bunda quyidagi bosqichlarga amal qili-nadi:

1. Turli y'shdagi /6-14/ bolalar tayy'rlov guruxlari.

2. Oliy sort maxorati.

3. Olimpiya y'rinbosarlari.

Birinchi bosqichdagi bolalar va y'smirlar sort maktablari /sort turlariga qarab/ asosan jismoniy tayy'r-garlik, jismoniy sifatlar xamda sortning texnik-tak-tik mazmunlarini y'rgatish bilan faoliyat k'rsatadi.

Ikkinchi bosqichdagi sort maktablarida sortning texnik-taktik mazmunlarini singdirgan xolda turli yirik musobaqalarga tayy'r-garlik davri y'tkaziladi.

Uchinchi bosqich sort maktablarida turli y'shdagi bo-lalar shugullanadilar. Ular tayy'r-garlik maxorat egallash va olimnya y'tshnlari, xalqaro sort musobaqalarida qat-nashuvchi sortchilarni tanlash davrlarini y'tkazadi.

Umuman olganda, ixtisoslashgan sort maktablarining ish faoliyati aniq va ixchamlashgan xolda boshqarishni talab etadi. Bunda sort maktablari mahmuriyati, ayniksa, murabbiylarning vazifasi y'ta mashuliyatli xisoblanadi.

Kompleks sort maktablarining xususiyatlari shunda-ki, unda sortning bir necha turi /gimnastika, akroba-tika, kurash, engil atletika, futbol va xokazolar/ b'yyicha bolalar jalb etiladi va mashfulotlar olib boriladi.

Kompleks sort maktablarida xam sort turlariga qarab shufullanuvchilarni bir necha guruxlarga/y'shi, jismoniy va sort taergarligiga qarab/ b'ylib, mashfulotlar aloxida jadval asosida olib boriladi. Bunda muammo b'yladigan jixatlar, asosan, sort inshootlari, sort buyumlari va kiyimlari bilan tahminlashdir. Shu sababdan sort maktablari mahmuriyati zamonaviy ish usullari, xayriya jam'arva uyushmalaridan foydalanish xamda ulli xizmatlar k'rsatib /ijara, musobaqa, tijorat va xokazo/, moddiy muammolarni xal qiladilar.

Kompleks sort maktablari faoliyatida xam etuk sort-chilarni tarbiyalab etkazish, sharoit va zaruriyatlarga qarab y'sh sortchilarni oliy sort maxorati maktablari, sort internat-maktablari va olimiya y'rinbosarlari bilim yurtlariga tavsiya qilish mumkin b'yladi.

Sobiq Ittifoq davrida Toshkent, Samarqand, Andi-jon, CHirchiq va Buxoro shaxarlarida ixtisoslashtiril-gan sort internat-maktablari tashkil qilindi. Ular Resublika uchun juda k'y sortchilar tayy'rlab berishda katta xizmat qilib keldi. Y'zbekiston mustaqil davlat b'ylgach, bu internatlar Olimiya y'rinbosarlari maktabi-ga, keyinchalik esa bilim yurtlariga aylantirildi. Shu sababdan maxoratli sortchilar tayy'rlash bilan birga jismoniy tarbiya va sort soxasmda y'rtta maxsus mahlu-motli kadrlar tayy'rlash y'ylga k'yyildi. Bu, y'z navbatida, yurtimizda "Kadrlar tayy'rlash milliy dasturi"ni amal-ga oshirishda muxim axamiyatga ega b'ylmokda.

Murabbiylar kengashi

Sort maktablari va Olimiya y'rinbosarlari bilim yurtlari Nizomida murabbiylar kengashiga aloqida ehti-bor berilgan. CHunki y'sh sortchilarni texnik, taktik va axlokiy jixatdan tarbiyalashda murabbiylar asosiy fao-liyat k'yrsatadilar.

Sort maktablariningxususiyatlariga qarab murabbiy-lar kengashi tuziladi. Uning tarkibi murabbiylarning soniga qarab belgilanadi. Kengash raisi sort maktabi raxbari /direktor/ xisoblanadi. Direktorning y'kuv-sort ishlari b'yyicha muovini, murabbiylar y'ki xizmatchi xo-dimlardan kengash kotibi saylanadi.

Murabbiylar kengashi kalendar yili /y'ki y'kuv yili/ b'yyicha ish rejasini tuzadi va tasdiqlaydi. Shunga k'yra, xar oyda bir marotaba /zarur b'ylganda undan k'yrok kengash yirilishi y'tkaziladi. Kengash tuzilgan reja asosida kun tartiblarini belgilaydi. Ularda asosan murabbiy-larning ish faoliyati, xisobotlar, ota-onalar bilan ishlash, tahlim-tarbiya jaray'nlari, iktidorli sortchi y'shlarni tanlash, sinovdan y'tkazish va qabul qilish ma-salalari muxokama kilinadi.

Mahlumki, Mustaqillik yilarida raxbar va boshqa xodimlarni attestatsiyadan y'tkazish rasmiy odatga aylandi. Bu ishda sort maktablarining murabbiylari xam bevosita ishtirok etadi. Sort maktablarida murabbiylarni aggestatsiyaga tayy'rlash va y'tkazishda ularning nazariy bilim va amaliy faoliyatlari, davlat siy'sati xamda olib borilay'tgan isloxotlarga munosabatlari inobatga olinadi. Eng uuximi. Resublika va xalkaro sort musobaqa-larida sortchilarning qatnashish natijalari, bunda mu-rabbiyning ijodiy faoliyati asosiy y'ringa k'yyiladi. Attestatsiya yakuni asosida murabbiylarga turli toifadagi oliy toifagacha unvonlar beriladi.

Shu sababdan xam aksariyat barcha murabbiylar, eng av-valo, iktidorli y'shlarni tanlash, saralash va ular bilan katta mzxsad y'ylida fidoyilik bilan mexnat qilishga xarakat kiladilar.

Iktidorli y'shlarni tanlash, qabul qilish tartiblari

Pedagogik kuzatishlar, ilfor tajribalar va ilmiy-edagogik tadqiqotlarning natijalariga k'yra, bolalar va y'smirlar sort maktablari, maxsus olimiya y'rinbo-

sarlari sort maktablari, oliy sort maxorati maktab-lari, olimiya yrinbosarlari bilim yurtlari va shunga yxshash sort maktablariga y'shlarmi jalb etish quyidagi tartibda olib boriladi:

1. Maktab jismoniy tarbnya ykituvchllarishshgtavsiyasi.
2. Ykuvchi-y'shlarningyz ixtisri va tashabbusn.
3. Ota-ona^arnnngtavsiya va iltimoslari.
4. Murabbiylarning bevosita maksad yllida kuzatish-lari.

Sort maktablarining toifasi, darajasi va extiy'ji asosida iktidorli y'shlarni kuzatish, tanlash va sinov-tajribalarga tayy'rlash \ollari kyrok murabbiylar tomonidan olib boriladi.

Sort turlariga qarab sinov-tanlov jaray'ni umumiy jismoniy tayy'rgarlik, mazkur sort t>'rining texnik koidalari va mehy'rlari asosida bolalar maxsus tibbiy kyrikdan ytkaziladi.

Sort maktablariga kiruvchi bolalar shaxsiy xujjat-larini talab darjasida taerlab, sinov-tanlovdan mu-vaffakiyatli ytgandan keyin, sort maktabi mahmuriyati tomonidan buyruk bilan rasmiylashtiriladi.

Sort maktablarida bolalar va ularning ota-onalari ichki tartib-koidadar bilan tanishtiriladi. Sort mash-fulotlari, musobaqa koidalari xamda axlok, normalariga rioya qilmagan bolalar esa sort maktabidan chetlashti-riladi.

Sort turlari byyicha murabbiylar yangidan kabul qilingan bolalar bilan mashfulot tashkil qilish jaray'-nida ularning faoliyati, imkoniyat darajasi, kiziki-shi, munosabati va ruxiy xrlatlarini yrganib oladi. Eng muximi, ularni ortiqcha yuklama y'ki kyol muomala bi-lan bezdirmaslik lozim.

Olimiya yrinbosarlarini taerlovchi bilim yurtlari

Olimiya yrinbosarlari bilim yurtlari, sort inter-nat-maktablar va olimiya yrnbnosarlari sort maktab-lari negizida vujudga keldi. Ular hozirgi kunda deyarli barcha viloyatlarning markazida tarkib tomofoxa va kol-lej shaklida faoliyat kyrsatmokda. Ular, eng avvalo, Xalk tahlimi vazirligi tizimida shakllandi va rivojlandi. Shu sababdan ularning ykuv rejalari va fanlar, sort turlari byyicha dasturlari Xalktahlim vazirligi tomo-nidan ishlab chikiladi xamda tasdimanadi.

Resublikada olimiya yyinlariga tayy'rgarlik va ular bilan bevosita boqlikbylgan masalalarda olimiya yrin-bosarlari bilim yurtlari faoliyatiga xar tomonlama y'r-dam berish^maksadida Davlat jismoniy tarbiya va sort kymitasi, Uzbekiston Milliy Olimiya kymitasi va sort uyushmalari xamkorlik qilmokda.

Bilim yurtlarining ykuv rejasida davlat tahlim standartlari asosida umumiy va yрта maxsus tahlim das-turlaridagi barcha siesiy, gumanitar, tabiny va maxsus fanlar ykitiladi. Mavjudbylgan guru\sinf/ vabylim-larda olimiya yyinlari sort turlari byyicha ixtisos-lashtirilgan nazariy xamda amaliy fanlar yrgatiladi. Ykuv rejalarda belgilangan barcha fanlar va sort tur-larining asosiy moxiyati etuk va maxoratli sortchilar xamda mutaxassis xodimlar tayy'rlashdan iborat.

Avvalgi bylimlarda kayd etilganidek, raxbarlik ish-lari bilim yurti direktori, uning ykuv. sort, mahna-viyat va mahrifat, xyalik ishlari byyicha yrinbosarla-ri

\amda sort t>rlari bŷyicha bŷlim boshliqlari tomo-nidan amalga oshiriladi.

Bilnm yurtida edagogik va murabbiylar kengashi bar-cha faoliyatlarni muxokama qilib, zarur qarorlarni kabul qiladi. Tahlim-tarbiya jaray'nlari xamda sort tayy'rgar-ligi bilim yurtida eng ustuvor faoliyat xisoblanadi. Bu soxalarda Toshkent, Samarqand, Andijon, CHirchiq va boshqa shaxarlardagi bilim yurtlarining ish faoliyati va erishgan tajribalarini talabalar mustaqil ravishda ŷrganishga xarakat qilishlari lozim. Sort maktablarida ommaviy sort tadbirlarini uyushtirish. Murabbiylar, tarbiyachilar, xodimlar va sortchilarni rafbatlantirish Sort maktablarida ommaviy sort tadbirlariniuyushtirish

Barcha toifalardagi bolalar va ŷsmirlar sort mak-tablarida, asosan, sort mashfulotlarini ŷtkazish va sort turlari bŷyicha maxsus musobaqalar tashkil qilinib borilsada, ularning ish faoliyatida ommaviy sort tadbirlarini tashkil qilish \am aloxida ŷringa ega. Ay-niksa, sort ŷyinlari, engil atletika va boshqa bahzi sort turlari ommaviylik mazmuniga egadir. Shu sabab-dan bu turlar bŷyicha musobaqalar uyushtirilganda, boshqa sort maktablari va umumtahlim maktab ŷquvchilarining sort jamoalari xam ishtirok etishi mumkin. Ommaviy sort tadbirlarining asosiy shakllari tuman-shaxar, viloyat va resublika birinchiliklari, sartakiadalari. ŷrtoklik uchrashuvlari xisoblanadi. Bunday musobaqalarning zamiridasortchilarningtayy'rgarligi, egallan-gan maxrratlar sinov xamda yirik sort musobaqalari,

xalkaro uchrashuvlar, Markaziy Osiy', Osiy' va jaxrn chem-ionatlariga terma jamoa tayy'r lash ^ŷrigi bŷlib xizmat qilali.

Ommaviy sort tadbirlarining yana bir shakli va maq-sali shundaki, qaysi sort t>'ri bilan shufullanishlari-dan qatdiy nazar, ŷz jamoalarida tashkil etilgan kross, futbol musobaqalari xamda «Alomish» va «Barchinoy» maxsus testlarini bajarish uchun tashkil qilinadigan ommaviy musobaqalarda ishtirok etish shartdir. Bundan asosiy maqsad shuki, sortchilarning jismoniy tayy'r-garliklari darajasini muntazam oshirib borishdir. Shu sababdan sort maktablarining kalendar rejalariga om-maviy sort musobaqalarini kiritish va ularni amalda ŷtkazish maqsadga muvofikdir.

Murabbnlar, tarbiyachilar, xodimlar va sortchi-larni rafbatlantirish

ŷquvchi-y'shlar, ayniksa y'sh sortchilarni xar tomon-lama tarbiyalash ishlari ancha murakkab va ŷz navbatida ŷta mashuliyatli faoliyatdir.

Murabbiylar oddiy xavaskorni eng moxir va resubli-ka musobaqalarida katnashuvchi sortchi darajasiga etkaza-di. Ularning qaysi birlari xalkaro sort musobaqalari va jaxon birinchiliklarida sovrindor bŷlishga erishadilar. Bunday sortchilarni tarbiyalab etkazgan murabbiylar diq-qat-eh tibordan chetda qolmaydi. Ularning murabbiylik to-ifalari oshiriladi, moddiy rafbatlantiriladi, «ŷzbe-kistonda xizmat kŷrsatgan murabbiy» unvonlari xamda xuku-matning orden va meddallari bilan takdirlanadilar.

Mahlumki, sort maktablarida uslubchi /metodist/ va boshqa xodimlar lavozimi

mavjud. Sort internat-mak-tablari, olimiya ўrinbosarlari maktablari va shu soʻxadagi bilim yurtlarida oʻquvchi-sortchilarning oʻtuxona-lari, tahlim-tarbiya joylari, oshxona va texnik xizmat joylarida tarbiyachilar, mutaxassis xodimlar ham faoliyat koʻrsatishadi. Ularning yaxshi mehnatlari evaziga Nizomga koʻra moddiy va maʼnaviy raʼbatlantirish amal-ga oshirib boriladi.

Sort maktablari, olimiya ўrinbosarlari bilim yurtlarida shuʼullanuvchilar orasida sort koʻrsatkichla-ri yuqori, axloq-odob jihatidan namunali bolalar koʻyiladi. Ularni raʼbatlantirish, «Navrōz», «Mustakillik kuni» bayramlari, «Jismoni» tarbiyachilar kuni» /kasb-bayrami/, yʼzgi sort mavsumi boshlanishiga, anhanaviy

sort musobaqalari va boshqa tadbirlarda amalga oshiriladi. Bunda oʻquvchilar faxriy oʻrliklar, diplomlar, kim-matbaxo buyumlar bilan taqdirlanadi.

Resublika yʼki xalqaro sort musobaqalarining qolib-larini tantanali yoʻrilishda belgilangan mukofotlar sharaflaydilar va olkishlaydilar.

Sort markazlari va ularning faoliyatlari

Sort markazlari tushunchasi asosan zamonaviy sort inshootlarini bildiradi. Bu mashʼulotlarni oʻtkazishda-gi tʼfri tushuncha isoblanadi. Shuningdek, sort jamiyatlari, sort maktablari va ularda faoliyat koʻrsatuvchi raʼbarlar, murabbiylar, xakamlar hamda boshqa rasmiy kishnlarning sort turlari boʻyicha terma jamolar tuzish, ular bilai oʻquv-yoʻin mashʼulotlarini oʻtkazish masalalarini muvofiklashtirish faoliyati ham shu tushuncha ichiga /sort markazi/ kiradi.

Tuzilgan terma jamoalar safida eng kuchli sortchi-lar yoʻriladi, oʻquv-yoʻin mashʼulotlari va rasmiy hamda norasmiy musobaqalarda ularning texnik-taktik tayyʼr-garliyulari sinab koʻriladi. Shu jihatdan xdm bunday tad-birlarda faqat murabbiylargina emas, balki ilmiy xo-dimlar, mutasaddi raʼbarlar, mashul xodimlar. shifo-korlar, xomiylar ham mashʼulotlar hamda musobaqalarda ishtirok etish, oʻzlarining taxminiy muloxazalarini bildirishlari mumkin.

Bunday xollarda sort turlariga qarab shaxar va vilo-yat markazlarida mavjud boʻlgan eng yaxshi sort inshoot-lari tanlanadi. Udarga zarur boʻlgan asbob-uskunalar, tex-nik vositalar, shart-sharoitlar yaratiladi, Sort markaz-laridagi oʻquv-yoʻin mashʼulotlari va musobaqalar amda sort inshoot xizmatlari bilan boʻflik tashkiliy ish-lar, moddiy-texnik amda moliyaviy tahminot ishlari tajil qiluvchi tashkilot, janiyat, klub tomonidan amal-ga oshiriladi. Sʼnggi yillarda bunday mashul va yirik sort tadbirlarini tashkil qilish hamda ularni maqsad-dagidek utkazish jamʼarfa uyushmalari, xomiylar tomo-nidan koʻllab-quvvatlanmoqda.

Sort markazlarn faoliyati, asosan, sort inshootla-ri mahmuriyati, mashul jamiyatlar va sort klublari to-monidan boshqariladi. Umumiy raʼbarlik sort uyushma-lari, sort koʻmitalari tomonidan olib boriladi.

Xulosa qilib aytganda, Oʻzbekistonning katga sorti rivojiga bolalar va oʻsmirlar sort maktablari, maxsus olimiya oʻrinbosarlari sort maktablari hamda bilim yurtlari jamoalari oʻz xissalarini koʻshmoqda. Yʼsh sort-chilarni tarbiyalab voyaga etkazishda, ularning xalqaro sort maydonlariga qadam koʻyishlarida

murabbiylarning xizmati foyat kattalir.

Ўzbekistonning shon-shuxratini sort orkali jaxonga y'yishda kurash. boks, tennis, shaxmat, sharqona yakkaku-rash va boshqa sort turlari byyicha sortchilar mardona-vor maxorat kyrsatmoqdalar. Shu sababdan xam Uzbekiston Prezidenti va xukumati sortni yanada rivojlantirish, ayniksa, bolalar va ysmirlarning sort maktablari fa-oliyatini yanada yaxshilash zarurligini kyзда tutib, qator farmonlar, qarorlar kabul qilmoqaa. Shuningdek, taj-ribali murabbiylar va xalkaro sort musobaqalarining foliblari munosib ravishda taqdirlanmoqda. Bunday fam-xyrlilik va ehtiborlar sort inshootlarini yanada kengay-tirish, eng zamonaviy sort inshootlarida terma jamoa-larnikg ykuv-yifin mashfulotlarini ytkazish xamda mu-sobaqalarni tashkil qilishga muxayy' qilib berilmokda.

Tahkidlash lozimki, "Kddrlar tayy'rlash milliy das-turi"ni xay'tga singdirish uchun resublika viloyatlari-ning markazlarida olimiya yrinbosarlari kollejlari tashkil etilmokda. Ular terma jamoalar tarkibini tyldi-rish bilan birgalikda jismoniy tarbiya va sort soxasi-da yрта mahlumotli mutaxassislar tayy'raydi. Eng muxim tomoni shundaki, bu bilim yurtlariga kyrok maxaliy xotin-qizlardan kabul qilish va ularni davr talablari, milliy kadriyatlar asosida tayy'rlash kyзда tutilmoqda. Bu esa, yz navbatida, resublika terma jamoalarini ma-xalliy millzt xotin-qizlari bilan tahminlash xamda milliy sort turlari va xalk milliy yyinlarini keng y'yish, ularni ommaviylashtirishga zamin tayy'raydi.

AXOLI TURAR JOYLARIDA BOLALAR URTASIDA OMMAVIY SOFLOMLASH TIRISH VA XALK MYLLIY YINLARINI TASHKIL QILISH

1. Axolining jismoniy tarbiya va sortga bylgan extiy'jlarini yrganish.

2. «Maxalla» jamfarma uyushmasi, «Mahnaviyat va mahrifat» jamoatchilik markazi, Maxalla oqsokollari kengashlarining faoliyatida jismoniy tarbiya va sort ishlarining mazmun vazifalari.

3. «Navryz», «Mustakillik kuni» bayramlari va boshqa milliy anhanalarda xalk milliy yyinlarini tashkil qilish.

4. Sort turlari va xalk milliy yyinlari byyicha jamoalar, tygaraklar tashkil qilish.

5. Dam olish maskanlarida /sort lagerlari, istiroxat va kyngil ochish boflari va xokazolar/ soflomlashtirish ishlari.

Bolalarning jismoniy tarbiya va sortga bylgan extiy'jlarini yrganish

Buyuk kelajak avlodlarini akdan etuk, jismonan bar-kamol qilib tarbiyalash muammolari barcha davlat va ja-moat idoralari zimmasiga yuklatilgan. Bunday keng qam-rovli va mashuliyatli tarbiyaviy jarasnlarni amalga oshi-rishda maxalla oqsokollari kengashlari, ularning tarkibidagi turli komissiyalar, shuningdek, jismoniy tarbiya va sort faollarining uyushmalari /jamoalari/ xam

katta rol ўynaydi. Bularning zamirida «Soʻflom av-lod uchun» davlat dasturi mazmuni muxim ahamiyatga ega-dir.

bolalarning jismoniy baquvvat oʻylishi va uzok umr koʻrishisoʻflom turmush madaniyati bilan belgilanadi. Bu borada Ўzbekiston Prezidentining «Ўzbekistonning chi-nakam mustaqillikka erishishidan iborat oʻz yoʻli res-ublikani rivojlantirishning quyidagi asosiy oʻziga xos xususiyatlari va shart-sharoitlarini xar tomonlama xisob-ga olishga asoslanadi. Avvalo, u axolining milliy tarixiy turmushi BE tafakkuri arzidan, xalq anhanalari va urf-odatlaridan kelib chikadi» degan muloxazalari ehti-borga loyikir. Ayniksa, «Soʻflom avlod uchun» ordenining tahsis etilishi, «Jksmoniy tarbiya va sortturi-sida»gi Konun. «Soʻflom avlod uchun» davlat dasturi, «Al-omish» va «Barchinoy» maxsus testlarining ishlab chikilishi xamda ularniig xay'tga tatbiq kilinishk jis-moniy tarbiya va sort xolimlari zimmasiga axoli oʻrta-sida soʻflomlashtirish va sort tadbirlarini yanada ri-vojlantirish mashuliyatlarini yuklaydi.

Ўzbekistonning mustaqillikka erishishi sharofati tufzyli maxallalar, daxalar, mavzelar, yirik kishlok-koʻrfonlarida /osy'lkalar/ axolini jismoniy tarbiya, sort. say'xat, xalq milliy oʻyinlari xamda ommaviy soʻflomlashtirish ishlariga jalb kilish ancha rivojlandi.

Mamlakatda milliy kadriyatlarining qayta tiklanishi, uni yanada boyitishda mahnaviy-mahrifiy tadbirlarning olib borilishi muxim ahamiyat kasb etmokda. Axolining ijtimoiy turmush darajasi tobora yaxshilanmokda. Bunda oʻtkazilay'tgan turli sort musobaqalari, xalq milliy oʻyinlari festivallari katta xissa koʻshmokda. Bu axoli-ning jismoniy tarbiya va sortga extiy'ji oshay'tganidan dalolatdir. Xar yilgi mustaqillik kuni xamda «Navroʻz» bayramlaridagi ommaviy sayllar, sort musobaqalari buning isbotidir. Resublika xukumatining qarorlari, turli koʻrsatmalar asosida 'maxallalar va boshqa axoli istikomati joylarida jismoniy tarbiya va sortni jon-lantirish ishlarida maxalla kengashlari, sort tashkilotlari xodimlari, sort faollari bilan xamkorlikda ish tutmokda-

Shaxarlar va koʻrfonlarning axolisi oʻrtasida sarta-kiadalar, xalq milliy oʻyinlari musobakalarini oʻtka-zish anhanaga aylanmokda. Bunda sortning futbol, kurash, arkon tortishish, tosh koʻtarish, engil atletika kabi turlari ommaviy tus oldi. Bu tadbirlarga jismoniy tarbiya va sort soxasida tahlim olay'tgan talabalar jalb kilinib, tashkiliy ishlarda ular faollik koʻrsatadilar.

Ehtirof oʻzlash kerakki, bir qator mutaxassislar axoli turar joylarida soʻflomlashtirish va ommaviy sort tadbirlarini tashkil kilishnknng namunaviy dastur xamda ish rejalarini ishlab chikqanlar. Toshkent shaxri sharoitida bir qator usuliy koʻllanmalar ishlab chikilgan. Buni quyidagicha isbotlash mumkin:

Maxalla oqsoqollari kengashlari qoshidagi jismoniy tarbiya jamoasi kengashi yoʻki sort klub majlislari re-jasi /namuna sifatida/.

Yanvar.

1. Jismoniy madaniyat jamoasi kengashining majlislar rejasini tasdiklash.
2. «Salomatlik» sort klubini tashkil etish.

3. 2008 yilgi soʻflomlashtirish va ommaviy sort tadbirlari kalendar rejasini tasdiklash,

4. Podhezdlar, kʻychalar va uylarning jismoniy tarbiya komandalarini tasdiklash.

Fevral. I. Sort inshootlarini yʻzgi mavsumga tayyʻrlashning borishi tʻyʻrisida.

2. Jamoatchi kadrlar tayyʻrlashning borishi, shu maqsadda seminarlar oʻtkazish xamda bunday kadrlardan amaliy foydalanish xususida.

3. Xar xil masalalar.

Mart. 1. Sort turlari bʻyyicha tʻygaraklar, jamoalar ishini tashkil etish xamda ularga jamoatchi faollarni biriktirib kʻyyish tʻyʻrisida.

2. Xomiylikka olgan korxonalar jismoniy tarbiya jamoasining axrli turar-joylaridagi ishlarda ishtiroki va amaliy yʻrdam kʻyrsatish tʻyʻrisida.

3. Xar xil masalalar.

Arel. 1. Milliy yʻyinlar bʻyyicha musobaqa oʻtkazish tʻyʻrisida.

2. «CHarm tʻy» klubi sovrini uchun futbol musobakalariga tayyʻrgarlik rejasini tʻyʻrisida.

3. Xar xil masalalar.

May. K Axolini jismoniy tarbiyalash, «Soʻflom avlod uchun» davlat dasturi xamda «Alomish» va «Barchinoy» maxsus testlari asosida musobakalar oʻtkazish tartib-qoidalarini tasdimash.

2. Jismoniy tarbiya va sort ishlarini eng yaxshi yʻylga kʻyyigan mavzalar, kʻycha va uylarning kʻyrik-tanlovlarini oʻtkazish Nizomini tasdiklash.

Iyun. 1. Suzish vasoʻflomlashtirish gimnastikasi bʻyyi-cha ulli gurux tashkil etish.

2. Yʻkuvchilar, yʻsmir va yʻshlar sartakiadalarini oʻtkazish.

3. Voleybol vatennis maydonchalari qurilishida axoli va maxalla faollarining katnashuvini tahmiklash.

Iyul.

1. Soʻflomlashtirish markazlaridagi salomatlik guruxlariga axolini jalb etish.

2. Maktabgacha yʻshdagi bolalar uchun sort bayrami oʻtkazish.

3. Uy-joydan foydalanuvchi shirkatlar terma jamoalarning shaxar tuman birinchiligi musobakalariga xamda maxallalar, daxalar bilan uchrashuvlariga tayyʻrgarlik.

4. Xar xil masalalar.

Avgust 1. Maxalla oʻqsoʻkollari kengashlari ish faoliyatini muvokama qilish.

2. Mustakillik kuni bayramiga bafishlab sort musobakalarini oʻtkazish.

Sentyabr, 1. Sort bilan shufullanuvchilar va faollar-ning sort zali, yʻyin maylonlari qurilishida katnashuvini tahminlash.

2. Yʻrta va kagga yʻshdagi kishilar yʻrtasila sartakiada oʻtkazishga taergarlik.

Oktyabr. 1. Yʻzgi sort mavsumi yakunlari tʻyʻrisida ax-borot berish.

2. Tarbiyasi orir bolalarni jismoniy tarbiya va sort b'yyicha muntazam mashfulotlarga jalb etish turrisidagi axborotlarini eshitish.

3. Maydonchalarni qishki mavsumda ishlatishga tayy'rlash.

Noyabr. 1. Soflomlashtirish va sort ishlarini eng yaxshi y'ylga quyish yuzasilan mavzelar, k'ycha va uylar y'rtasida-gi uzaro musobaqa va k'yrik-tanlovlarning yak>'nlarini eshitish.

2. Maxalladagi y'zaro musobaqa yakunlariga k'yra faol jamoatchilarni raflatlantirish.

Dekabr. 1. Bir yilgi ish yakunlari t'y'risidagi axborot va maxalla o'qsoqollari kengashi qoshida jismoniy fa-ollari uyushmasini tashkil qilish, ularning kelgusi yil ish rejalarini ishlab chikish va tasdiklash.

Shuni eslatish zarurki. bu namunaviy reja maxalla o'qsoqollari kengashlari, ularning qoshidagi jismoniy tarbiya va sort faollari uyushmasi /jmoa/ uchun m'y'ljallangan. Shu asosda yangidan tashkil qilinadigan maxalla jismoniy tarbiya jamoalari kengashlari /y'ki uyushma/ xam uz rejalarini tuzib olishlari maksadga muvofikdir.

Maxallalar, qishloqlarda jismoniy tarbiya y'kituv-chilari, murabbiylar va sorgchi faollarga tayangan xolda kichik guruxlar, jamoalar /komandalar/, uyushmalar tu-zib, mashfulotlar, musobakalar y'tkazib turish lozim.

Turar-joylardagi y'rtta va katta y'shdagi knshilar ora-sida stol tennisi, shaxmat va shashka, milliy y'yinlar, engil atletika t'ygaraklari, guruxlar va jamoalarni om* malashtirish ularda soflomlashtirish tadbirlarining turli shakllaridan, shu jumladan, ertalabki gimnastika, yurish, saexat va boshqa turlardan keng foydalani-ladi.

Axoli turar-joylarida ommaviy sort ishlarini mu-vaffaqiyatli y'tkazishda sort inshootlari katta axamiyat kasb etadi. Bu inshootlar belgilangan qurilish mehy'rlari talablariga mos, bolalar xamda kattalarning extiy'j-larini qondiradigan, shu turar-joy qurilishiga muno-sib, xamoxang b'ylishi kerak.

Sort maydonchalari, soflomlashtirish shaxarchalari, yugurish va chigal y'zish y'ylakchalari, y'yin maydonchalari-dan iborat xovli y'yingoxlari shinam b'ylishi kerak. Bun-day y'yingoxlarda usti y'iqjoylar b'ylishi, yaxshi y'riti-lishi xam kerakki, bu narsa ulardan foydalanish mudda-tini uzaytiradi.

Sort inshootlarini maxsus moslamalar, trenajy'r-lar bilan jixozlashga aloxida ehtibor berish zarur. CHun-ki shu y'yl bilan avvalo ulardan y'z va qish fasllarida foydaanish imkoniyatini, kolaversa, k'ychilik b'ylib *ski* yakka tartibda y'tkaziladigan mashfulotlar samaradorli-gini oshirish mumkin.

Xulosa qilib aytanda, axoli turar-joylarida soflom-lashtirish tadbirlarini tashkil qilish maxalla o'qsoqol-lari kengashlari xamda mutaxassislar ishtirokida y'tkazilishi lozim. «Navr'y'z», «Mustakillik kuni» va boshqa bayramlarga tayy'rgarlik, jaray'nlarida futbol, kurash, voleybol, yugurish va xalk milliy y'yinlarini musobaqa shaklida y'tkazish lozim. Tuman, shaxar xokimiyatlari, sort k>'mitalari xamda xomiylarning faol ishtiroklari-ni k'yroq jalb qilish lozim b'y'ladi.

«Maxalla» jamʼarfa uyushmasi, «Mahnavnyat va mahrifat» jamoatchilik markazi, maxalla oqsokollari kekgashi faoliyatida jismoniy tarbiya va sort ishlarining mazmuni va vazifalari

«Maxalla» jamʼarfa uyushmasi

Ўzbekiston mustaqillikka erishgan dastlabki kunla-ridanoq axolining tincho-soyishta yashashi, ularning yzaro axil bylislari xamda^salomatliklarini muxofaza qilish tadbirlari kyridi. Ўzbekiston Prezidentsnti farmonlari va Ўzbskisto Resublikasi Vazirlar Maxkamasining qarorlari asosida axolining yznni-zyi boshqarishini tashkil borasidagn tadbirlar muxnm akamnyatga ega byldi. Shu asosda Ўzbekiston Resublikasi «Maxalla» jamʼarfasini tuzildi va barcha viloyatlar, tuman-shaxar xokimiyatlari tarkibida «Maxalla» jamʼarfa tashkilotlari ish boshladi. Oliy Majlis tomonidan tasdiqlangan «Maxal-la» xamda axolining yzini-zyi boshqaruvchi boshlanfich tashkilotlari, yahni maxalla oqsokollari kengashlari tahsis etildi. Bu kengashlar tarkibiga maxallada yashovchi nuroniylar, masjid xodimlari, davlat idoralarida fao-liyat kyrsatuvchi shaxslar, madaniyat, sanhat, tibbiy't, ti-jorat, savdo xodimlari saylab kyiyilmoqda. Ularning eng muxim vazifalariga, asosan, quyidagi muammolarni xal qilish kiradi:

1. Ўzbekiston Prezidenti, xukumati va yz xududlariga qarashli bylgan /shaxar-tuman/ xokimiyatlarining farmon, qaror va kyrsatmalarini axoliga tushuntirish, tarfib qilish.

2. «Navryz», «Mustaqillik kuni» bayramlari va anhanaviy milliy bayram xamda marosimlarni /nikox, ty, xayit, janoza va xokazo/ maksadli ytkaznsh.

3. Oilalarning tincho, osoyishta yashashlariga xissa kyshish /mojzro va yzaro kelishmovchiliklarning oldini olish, ular sodir bylganda yaxshilikka xal etish.

4. Oilalarda xotin-qizlarning faoliyati va farzandlar tarbiyasini yaxshilash yldari.

5. Turli ommaviy-soflomlashtiruvchi sort tadbirlari, xalq milliy yyinlarini ytkazishda y'rdamlashish.

Mahlumki, yukorida kayd etilgan muxim tadbirlar moddiy tahminot masalalarini takozo etadi. Ana shular-ni xisobga olgan xolda Resublika «Maxalla» komissiya-si va uning quy tarmoklarida «Maxalla» xayriya jam" farmasi tashkil etildi. Unga tushadigan jamʼarfa mab-laflari, asosan, quyidagi soxdlarga sarflanadi:

1. Nogiron bolalar, nuroniylarga bayram arafalari-da moddiy y'rdam va sovfalar qilish.

2. Kam tahminlangan va ky bolali oilalarga moddiy y'rdam berib borish.

3. Anhanviy bayramlar va marosimlarda zaruriyat uchun moddiy ky maklashish.

4. Maxalla oqsokollari kengashining rasmiy faoliyatlari, xyalik ishlari va boshqa soxalarga mablaflar ajratish.

Maxalla oqsokollari kengashi va uning xayriya jam-farmasi xisobiga juma namoziga kelgan kishilar tomo-nidan xadya etilgan xayriyalar, xomiylarning kyshgan xis-salari, maxalla oqsokollari kengashi tomonidan tashkiltilgan ishlab

chikarish korxonalari, savdo, tijorat ti-zimlaridan olingan daromad va boshqa kirimlar tushadi. Shuningdek, sharomt va extiy'jlarga qarab «Maxalla» xay-riya jam'armasining yukori tashkilotlari tomonidan \am moddiy y'rdam beriladi.

Ehtirof etish kerakki, bunday ulufvor faoliyatlar Resublikada mexr-oqibat, xayr-exson qilish kabi mil-liy kadriyatlarining chuk>rlashib borishidan, Y'zbekiston Prezidenti va xukumatning axolini ijtimoiy-moddiy, mahnaviy-mahrifiy, madaniy jixatdan muxofaza qilish-laridan dalolatdir.

Y'zbekiston mustakilligi yillarida «Maxalla» xay-riya jam'arma uyushmasi «Navr'yz», «Mustakillik kuni» bayramlaridagi sort chikishlari, maxallalarda ytkazi-laligan ch^rtoklnk uchrashuvlari, sartakiadalar, xalkmil-liy y'inlarini tashkil qilish va ytkazishda faol ish-tirok etgan mutaxassislar, sortsevarlar, sortchilar, xakamlar va boshqalarni munosib ravishda rafbatlanti-rib bormokda.

«Mahnaviyat va mahrifat» jamoatchilik markazi

Sobik Itgifoq davrida axolining aksariyat ky'chilik qismi y'sha davr xokimiyatining foyalari, mafkuralari bilan ty'la suforilganligi sir emas. U foyalar va mafk>^ra-larning ky' jixatdan uch ekanligi keyingi qayta k>rish yillarida /1980—1990/ barchaga anikby'lib koldi. Shu sa-babli mamlakatimizda miliy kadriyatlarni tiklash va ularni davr talablari asosida boyitish taqozasi yuzaga keldi. Bunday foyalarni amalga oshirish uchun esa anik mafkuraviy tashkilot tuzilmshi lozim edi.

1994 yil 23 arelda Y'zbekiston Prezidentining «Mah-naviyat va mahrifat» jamoatchilik markazini tashkil etish ty'frisnda farmoni ehlon kllindi. Shu asosda Y'zbekio ton Resublikasi Vazirlar Maxkamasi Resublikada «Mahnaviyat va mahrifat» jamoatchnlik markaziing fao-liyatini tashkml etish ty'frisida /1994 yil iyun/ qaror qabul kildn.

Ushbu qarorda tahkidlanganidek, «Mahnaviyat va mah-rifat» jamoatchilik markazi ksng omma bnlan xamkor-lnkla ishlovchm, davlat byudjetidan mablagbnlan tahmin-lanishn va shu bilan bnr qatorda x'yjalik xisobnda \am ish yurituvchi n'jtimoiy tashkilotdir. Bu tashknot zim-masiga bnr tsator mux^m vazifalar yuklatilgan. Ular qato-rida «Soshgologik tadqiqotlar, sy'rovlar ytkazish orkali y'zbek xalkining boy mahnaviy merosi, sharqona va umu-minsoniy kadriyatlar asosida mamlakat, millat kelaja-gini belgilaydigan ilfor foyalarni yuzaga chikarish xamda xay'tga tatbiq etish, mahnaviy-mahrifiy ishlarni tash-kil etish yuzasidan tavsiyalar ishlab chikish»dek y'ta mu-xim vazifa xam belgilangan.

«Mahnaviyat va mahrifat» jamoatchilik markazining y'z nashri, yahni «Tafakkur» jurnali mamlakatimizda ke-chay'tgan iktisodiy, siy'siy, madaniy isloxrtnlarning mo-xiyatini ksng y'ritib, ularni xay'tga singdirishda etarli darajada faoliyat ky'rsatib kelmokda.

Yukoridagi qaror asosan, tahlim-tarbiya ishlariga mashul idoralar, tashkilotlar, muassasalar \amda tele-radio komaniyasi, ommavy axborot vositalari, milliy qalriyatlar mazmuni, mahnaviy-mahrifiy meroslar, uluf adiblar

xaeti va ilmiy meroslarini axrli ongiga chuq>r singdirish yʻlida keng tarrifbotchilik ishlarini olib bormoqda.

Yukorida boshqa bʻyлимlarda kayd etilganidek, «Mah-naviyat va mahrifat* jamoatchilik markazi Davlat jis-moniy tarbiya va sort kʻymitasi, Xalk tahlimi, Oliy tahlim xamda Soʻflikni saqlash vazirliklari, shuning-dek, Kasaba uyushmalari federatsiyasi, «Kamolot» yʻshlar ijtimoiy xarakati kabi tashkilotlar bilan xamkorlik-da «Soʻflom avlaod uchun» davlat dasturini amalga oshir-mokda, jismoniy tarbiya va sort bilan boʻflik bʻylgan Resublika ilmiy-nazariy anjumanlarini yʻtkazishda faol katnashmoqda.

Maxalla oqsoqollari kengashlarining faoliyatida jismoniy tarbiya va sport ishlarining mazmuni xamda vazifalari

Maxalla oqsoqollari kengashlarining faoliyatlari keng kamrovli va fidokorona mexnat qilishni talab etuv-chi soxalardan xisoblanadi. Maxallada jismoniy tarbiya va ommaviy sporttadbirlarini yʻtkazish faolnyatlari yil sayin kengayib va ularga bʻylgan ehtibor kuchaymoqda.

Xalk iborasi bilan aytganda, Vatan ostonadan, oila-dan, maxalladan boshlanadi. Vatan tushunchasi xar bir insoniing yuksak darajadagi xis-tuyʻulari, sadokati, fi-doiy mexnati, yʻzaro izzat-xurmat kabi insoniy fazilat-larida namoyʻn bʻylali. Bu yʻrinda respublika sportchila-rining Xalkaro sport maydonlaridagi, ayniksa, Olim-

piya yʻyinlaridagi ishtiroki, falabasi ana shu xislatlar tufayli ustuvor ekanligini aytib yʻtish kerak. Ayniksa, yurtimiz bayroʻfining uzok yʻlkalarda vikor bilan kʻyta-rilishi, madxiyamizning baland yangrashi sportchnlarning ona-Vatan sharafi uchun kurashgan va xissa qushganligi-ning timsolidir. Buning boisi shundaki, yʻshanday folib sportchilar, ularning murabbiylari, kolaversa, sport tashkilotlari, jamiyatlari xodimlari xamda jismoniy tarbiya va sport soxasidagi m\taxassislar xam u yʻki bu maxallada istikomati qiladi. Maxalla oqsoqollari ken-gashlari faoliyatida ular xam ishtirok etib, sportni tar-fib qilish, yʻshlarni sportga jalb etish, anhanaviy bay-ramlarda katnashib, mahruzalar yʻkish, yʻz taassurotlari bilan yʻrtoklashish kabi tadbirlarni birlalikda olib boradilar. Bunday tadbirlar maxalla oqsoqollari kenga-shi tarkibidagi faollar, sportsevarlar, mutaxassislar tomonilan uyushtirib bormlmoqda. Bunday xayrli itlar-ni qishlok sharoitlarnda xam doimiy yʻtkazib turilishi lozim.

' Maxalla oqsoqollari kengashi koshida sport klubla-rini tashkil qilish amalga oshirilmokda. Bunday tashab-buslarki ommalashtirish zarur bʻyladi. Bahzi bir ilʻor tajribaga ega bʻylgan maxallalar sport yurikchien shtati-ni tashkil qilmoqda. Ular bevosita tuman-shaxar sport kʻ\mitalariga itoat etib, axoli yʻrtasmda sportni omma-lashtirish, bolalar va yʻsmirlar orasida sport musobaqa-larini tashkil qilmsih bilan faoliyat" kʻyrsatmoqyaa. Ma-xalla oqsoqollarn kengashlari va ularning jismoniy tarbiya va sport soxasidagi faollari oldida maxalla axli salomat^igini yaxshilash, yʻshlarni sportga jalb etish, sport va xalk milliY yʻyinlari orkali axolining dam

olishi, ruxiy ozi[^]anishi, jismonan barkamol b[^]ylsh-lariga ernshtirsh kabi vazifalar mavjuddnr.

Bahzi milliy urf-odatlarimiz va diniy duny'karash-lar xotin-qizlarning erkin ravishda jismoniy mashk-lar, xalk milliy y[^]Pinlari y'ki biron sport t>'ri bilan shu[^]fullanishlariga salbiy tahspr qilishi jarasnlari davom etmo[^]kaa. «So[^]flom avlod uchun» davlat dasturida bel-gilanganidek, so[^]flom avlodni etiiirlsh uchun eng avva-lo omalar so[^]flom b[^]lnshi va yz farz;;kd,parining so[^]flom ysishi uchun barcha shart-sharoit va imkoniyatlardan foy-dalaniish zarurdir. Bunla bolalarni eng kichik y'shdan boshlab oila, bo[^]cha va maktablarda jismoniy tarbiya bi-lan shu[^]fullannshga odatlantirish aloxnda kyzda tutplgan.

Bu jixatlarni amalga oshirishda maxalla o[^]so[^]qollari kengashi, uning faollari va jismoniy tarbiya va sport mutaxassislari astoylil ish olib borishlari lozim.

Axoli yrtasida ommaviy jismoniy tarbiya va sport ishlarini tashkil qilish, «So[^]flom avlod uchun* davlat dasturini amalga oshirish xamda «Llpomish» va «Barchi-noy» maxsus testlari talablarining moxiyatlarini ki-shilar ongnga singdirish hozirgi kunning dolzarb muam-molaridandir. Shu sabablan maxalla o[^]so[^]qollari kenga-shi «Jismoniy tarbiya va sport t[^]y[^]risida» gi konun xamoa Yz[^]bekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining «Uzbe-kistonda jlsmoniy tarbiya va sportni yanada rivojlan-tirish chora-tadbirlari t[^]y[^]risida» gn /1999 yil 27 may/ qarorini chukur yrganishlari, unda kyzda tutilgan eng zarur tadbirlarni maxallalarda ishlab chikish, axolini sportga jalb etish yllarini topishlari lozim.

Xulosa shundaki, axrli turar-joylarida eng avvalo sport inshootlari, oddiy y[^]yin maydonlaridan maqsadli foydalanish zarur. Sport ixlosmandlari, sportsevarlar, mutaxassis xodimlar y'shlar yrtasida kychalararo, mavze-lar, daxalar va maxalla birinchiligi uchun ular sevgan sport musobaqalarini tashkil qilishlari kerak.

«So[^]f tanda so[^]flom aql» naqliga rioya etgan xolda jis-moniy tarbiya va sportni keng tarfib qilish, uning salo-matlikni mustaxkamlash, ish faoliyati va umuman umrni uzantirishdagi muxim omillardan biri ekanligiga axoli-ni ikror etish kerak b[^]yladi.

«Navr[^]yz», «Mustakillik kuni» bayramlari va boshqa milliy anhanalarda xalk milliy y[^]yinlarini tashkil qilish

«Navr[^]yz» bayrami, xosil bayrami, t[^]y[^]ylar qadimgi milliY anhanalardan xisoblanadi. Ularning safiga mil-liy bayram sifatida «Mustakillik kuni» bayrami xam qushildi. Bu anhanaviy bayramlar, xalk sayillari va t[^]y[^]ylarda kurash, kypkari /ulo[^]k/, poyga, otdan afdarish, "kiz kuvmo[^]k», dorbobik, tosh kytarish, bilak kuchini sinash va boshqa ynlab y[^]yinlar doimiy ravishda kylla-nib kelingan. Ular xakida «Alpomish», «G[^]y[^]r[^]fli», «Kirk-kiz», vT[^]y[^]maris» afsonasi, «Shoxnoma», «Manas» kabi juda kyp dostonlar guvoxlik beradi.

Yz[^]bekiston istiklol sari dadil borar ekan, xalk mil-liy y[^]yinlari milliy qadriyatlar sifatida yanada ehzo[^]z-lanmo[^]k[^].a. Ular «Navr[^]yz», «Mustakillik kuni», «Xosil bayrami», kasb-xunar bayramlari, t[^]y[^]ylar va uluf sana-larni nishonlash

jaray' nlarida yangi shakl va mazmunda keng q'llanilmokda.

Y'zbek kurashi xalqaro sport maydoniga chikai. Sport-ning bu turi b'yyicha jaxon chempionatlari muvaffakiyat-li y'tkazildi. Shu tufayli kurash shaxar va kishloky'shla-rining sevimli sporti sifatida ommalashmokda.

Kishloqlardagi katta t'ylar kurashsiz va k'ypkarisiz y'tkazilmaydi. Otlarning zotini k'ypaytirish, chavandoz-lar sonini oshrish borasida kishlok, k'yrfon faollari jiddiy ish yuritmokda. Barcha milliy bayramlarimizda faqat chavandoz polvonlargina emas, xatto y'shlar xam poy-ga, k'ypkari va boshka xalk miliy y'inlarida faol kat-nashmokdalar.

1991 yil aperldan buy'n respublika miqy'sida xalk mil-liy y'inlari, musobaqalari, «Alpomish» y'inlari fes-tivallari y'tkazilay'tgani xakida yukorida bay'n etilgan edi. Ay'llar yiliga barishlab y'gkzilgan xalk milliy y'in-lari *T'ymaris* festivali xalk milliy y'inlarining mazmun va shakl jixatdan boyligi, ularning ijtimoiy pedagogik moqiyatlari qanchalik ustun ekanligini namoy-ish kildi.

Tahkidlash lozimki, markaziy shaxarlar miqy'sida va bahzi k'yrfon, kishlok xamda maxallalarda y'tkazilay'ttan Navr'yz, Mustakillik kuni, Xosil bayramlari xamda t'ylarda xalk milliy y'inlari namoyish shaklidagina olib borilmok.tsa. Bu esa y'shlarining y'zaro bellashuvi va y'inlarning ommalashuviga salbiy tahsir k'yratmokda.

Maxallalar va kishloqlarda y'tkazilay'tgan anhanaviy oayramlarda xalk milliy y'inlarini tashkil qilishda maxalla oqsoqollari kengashi faollari, jismoniy tar-biya va sport mutaxassislari yakindan t>rib y'zaro xamkor-lik qilishlari zarur. Shunga asosan k'ypchilik ishtirok etadigan xalk milliy y'inlarini mazmun va qoidalari-ni ixchamlashtirfan \olda tashkil qilish lozim b'yladi.

Bunday tadbirlarda maxalliy xotin-qix^arining ish-tirokiii tahminlash xalk millny y'inlarining t>rla-ridan keng foydalanishga olib keladi.

Xalk milliy y'inlari shuF>'llanuvchilarnng insoniy fazilatleri va^jismonny sifatlerini maksad y'ylida tarbiyalashda milliy qadriyatlarga tayanadi va mahnaviy-jismoniy kamolotni y'stirishga xizmat qnladi. Ana shu jixatlar zhtiborga olinsa, maxalla oqsoqollari kenga-shi faoliyatshsh kuchaytirnsh va xalk mshshiy y'inlaridan foydalanishni tahminlashda ijobiy tomonlarga siljish b'ylishi mumkin.

Sport turlari va xalk milliy y'inlari b'yyicha turli jamoalar, t'ygaraklar tashkil qilish. Sport turlari va xalk milliy uyinlarn b'yyicha jamoalar komaida tashkil qilish

Maxallalar, mavzelar, k'ychalarla bolalar va y'smirlar-nipg gurux /5-10 kishi/ b'ylib futbol, tennis, badmin-ton va turli xarakatli y'inlar bilan mashful b'ylishlari odatiy bir xollir. Goxo ular ichida taklif va tashabbus-lar chm'qib, k'ychalararo, mavzelerde esa uylararo /dom/ musobaqalar y'tkazib turiladi. Buiday xollarda tashkiliy va xakamlik ishlari bolalarning y'zidan chikadi, yahni sport mutaxassislari bundan chetda qoladi. Natijada bah-zan turli baxslar, shartlarni bajarmaganliklari uchun mojarolar b'ylib t>'radi. Bu esa y'shlar orasida farazg'y-

lik kabi xrlatlarnn keltirib chikaradi. Oqibatda ota-onalar orasida norozilik, xasadguyluk vujudga keladi va ularga maxalla oqsokollari kengashi xodimlari ara-lashishga tutri keladi. Bumday xolatlarning oldini olish uchun sport turlari va xalk milliy yyinlari byyicha ko-mandalar tuzish, ularga sport ishqboslari, mutaxassis-lar boshchilik qilishlari lozim.

Buning uchun esa quyidagi tadbirlarni amalga oshi-rish zarur.

1. Maxalla oqsokollari kengashi idorasi oldida komanda tuzish tyfrisida afisha osib qyyish, faollar orkali bolx^arga ofzaki ehlon qilish, radiouzel tarmoklari, telefonlardan foydalanish.

2. Murabbiylar va xakamlar tarkibini tuzish, ular-ning vazifalarini belgilash.

3. Iifilgan bolalarni ryyxatga olish va ularning xoxishlari byyicha jamoalar tuzish.

4. Sport mashfulotlarini tashkil qilish uchun maktabning yyin va sport zallari y'ki ishlab chikarish korxonalarining sport inshootlaridan foydalanish.

Bolalar sport tygaraklar tashkil qilish

Sport turlari va xalk milliy yyinlari bilan shuful-lanuvchilarni bir joyga typlab, komandalar mashfulot-larini tugarak sifatida tan olish, ularning barchasini uyushgan xolda jismoniy tarbiya jamoasi y'ki uyushmasini tahsis etish. Barcha faoliyatlarni yuritish uchun kengash saylash Dar bir sport turi komandasining sardori (ka-pitan) kengash ahzosi etib saylanadi xamda uning raisi /prezidenti/ni xam saylash lozim bylali.

Jamoa /uyushma/ kengashi raisi va ahzolari maqalla oqsokollari kengashi bilan doimiy alokada bylishi va xal qilinishi zarur bylgan masalalarni moslashtirib turishi kerak.

Maxalla oqsokollari kengashi, yz navbatida, maxal-lada tashkil etilgan sport jamoasi /uyushmasi/ xaqida tuman-shaxar xoknmiyati, sport kymitasi va boshqa mash-ul idoralarga mahlum qilishi lozim. Shu tariqa maxalla-dagi komandalar, tygaraklar va sport jamoasining tash-kiliy-tarkibiy, uning Nizomi va boshqa zarur tomonla-ri xukukiy xujjatlar bilan rasmiylashtirilishi shart.

Dam olish maskanlarida sport lagsrlari, istiroxat va kyngil ochish boflari va xokazo soflomlashtirish ishlari

Axoli istikommat joylarida dam olish va soflomlash-tirish maskanlari shakli quyidagicha bylishi mumkin:

1. Istiroxat va kyngil ochish boflari /park/.
2. Anxor, kyl, suv ombori va katta ariq y'qalari /plyaj/.
3. Yk>^vchilarning dam olish oromgoxlari /lager/.
4. Sport oromgoxlari /sport lageri/.
5. Maxalla va uylar oldidagi bolalarning yyin may-

donlari.

Bu shakllardagi dam olish maskanlarining qurilish, shart-sharoitlari, imkoniyatlari xar xil birligi tabiiydir. Shu sababdan ularda tashkil qilinadigan koman-dalar, soflomlashtiruvchi guruxlar, ularning mashulotlari xamda musobaqalari xam shundan kelib chiqqan qolda xar xil birligi. Bunday turli-tuman joylarda yuininlar, mashulotlar va musobaqalarni tashkil etish mutasaddi tashkilotlar, jamoat tashkilotlari, maxalla-qishloq oqsokollari kengashi xamda faollari tomonidan olib boriladi. Bu faoliyatlarda jismoniy tarbiya va sport mutaxassislari, tibbiy xodimlar, qutqaruvchi /suv/ va nazorat xizmatlari birligi kerak.

Umumiy xulosa shundan iboratki, mamlakatda olib borilay'tgan turli ommaviy tadbirlarda sport turlari va xalq milliy yuininlari mazmun topmoqda. Ularni tayarlash va ytkazishda axoli turar-joylaridagi faollar yaqin-dan y'rdam bermokda.

SPORT TASHKILOTLARIDA MENEJMENT FAOLIYATLARI

1. Sport menejmentining paydo birligi, uning jismoniy tarbiya va sportni boshqarishlagi axamiyati.
2. Jismoniy tarbiya va sport soxasida menejment asoslari, ularning tushunchalari.
3. Bozor iqtisodiy'ti sharoitida jismoniy tarbiya va sport tizimini tashkil qilish xamda boshqarish.
4. Menejmentlik:, undan jismokiy tarbiya va sport tizimida foydalanish; menejment funksiyasining taxlili, sport tashkilotlari faoliyatlarining afzalliklarini baxolash.
5. Sport menejmentda moliyaviy-iqtisodiy va xukukiy asoslar. Sportchilarni iqtisodiy-ijtimoiy ximoyalash.

Sport menejmentining paydo bulishi, uning jismonik tarbiya va sportni boshqarishdagi axamiyati

Menejment inglizcha s'z b'lib, boshqarish, ijodiy ish mahollarini anglatadi. Bu, asosan ishlab chiqarish, maxsulotlarni bozorga, ayniqsa, chetga chiqarish, ulardan olingan foydalarni zarur tomonlarga ishlatishdagi boshqaruv faoliyatlarida ko'proq kullanadi.

Mahlumki, bu faoliyatlar sanoat va boshqa maxsulotlarni ishlab chiqaruvchi korxonalariga ega b'lgan, engri-vojlangan mamlakatlarda uzok yillardan buy'n q'llanib kelinadi. Bu mamlakatlarda menejment jismoniy tarbiya va sport soxasini xam qamrab olgan.

AQSh, Yaponiya va bir qator Yevropa mamlakatlarida sportchilarni tanlash, tayy'rlash, ularning eng nufuzli sport musobaqalarilagi yutuklarini tahminlashda menejmentlik /boshqaruv/ xususiyatlari ancha ustun turadi. Yahni ytkaziladigan tadbirlar, folib sportchilar evaziga moddiy mablaflar tushumiga /foйда/ ega b'lish asosiy faoliyat xisoblanadi. Sport soxasidagi

menejmentlik fao-liyatlarini Ўzbekistonda tyla tarkib topgan emas. Chunki mamlakatimizda jismoniy tarbiya va sportga raxbarlik qilish chet mamlakatlardagi sport tashkilotlarining menejmentlik ishlaridan tubdan farq qiladi. Hozirgi bo-zor iqtisodiy'ti va munosabatlari boshqa soxalarga menejmentlik ish usullarini asta-sekin kiritib kelmok-da. Sportdagi raqobatchilik va moliyaviy-x>"jalik ish yuritish usulimiz bozor ik^isodiy'ti munosabatlariga tyla ytgach, sport menejmenti xam tula tarkib topishi va ta-komillashishi mumkin blyadi. Bu, yz navbatida, yurti-mizda jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirish, sport menejmenti soxasida mutaxassis xodimlarni tayy'rlash xamda ularning yangi ynalishdagi faoliyatlarini takomillashtirishda muxim axamiyatga ega blyadi.

Jismoniy tarbiya va sport soxasida menejment asoslari, ularning tushunchalari

Eng avvalo tahkidlash zarurki, Ўzbekistonda sport menejmenti soxasida /davlat tilida/ maxsus ykuv y'ki uslubiy qyllanmalar yaratilgan emas.

Professor T.T.Yunusovning ykuv qyllanmasida kayd qilishicha, jismoniy tarbiya va sport soxasidagi menejment faoliyatlari asosan chet mamlakatlarda ky uchraydi va ularni yrganish, taxlil qilish xamda mamlakatimiz sharoitiga moslab qyllash zaruriyati mavjuddir.

Shunga kyra jismoniy tarbiya va sportda menejment-ning kuYaidagi asoslarini bilish lozim blyadi.

1. Menejer /raxbar/ asosiy maksadlarni aniklaydi va xar bir soxadagi guruxlarda ish sifatlarini belgilaydi, maksallarga erishish yllarini ishlab chikadi, yz xamkorlari va faoliyatda zarur blygan kishilar oldiga vazi-falar qyyadi. Tadqiqotchilarning fikriga kyra (Satskov V.M. va boshqalar) menejerlarda quyidagi sifatlar blyishi zarur:

- uz bilimlarni amalda qyllash; muonalani bilish
- odamlarga ochik munosabatda blyish, yaxshi suxbatdosh blyla olish; aqlniig chuk>rliigi — voqealarniig chukur- moxiyatini anglay olish, sabab va oqibatlarini kyra olish va asosiysini tanlay olish;jodiy fazilatlarini kyrsatish, fikr va takliflarni oldinga surish va boshqalar;
- tezkorlik bilan isholibborish, amaliy masalalarni echishda kathylik;
- irodani ishga solish, ishni oxiriga etkazish;
- yzining xis-tuyfularini nazoratqila olish, murakkab vaziyatlarda yz tartib-xarakatini saklay olish;
- kyra bilish, kyrgan narsalarni y'dda saklay olish;
- chidamlilik, ofir ishlarni olib bora olish, uzok vaqtda charchamaslik;
- yzini zaruriy rejimga kyra byysundira olish, yz faoliyatini rejalashtirish;
- yziga javobgarlikni olish, masalani mustakil xal qilabilish.

2. Menejment maqsadga erishish uchun faoliyatlarining turlarini tashkil etadi va qarorlar qabul qiladi, munosabatlarni tashkil qiladi, Umumiy boshqarishni guruxlarga ajratgan xrla amalga oshiradi va unda ishtirok etuvchilarni tanlab oladi.

3. Menejer turli soxalardagi mashul xodimlaridan jamoa komanda tuzadi va motivlash va kommunikatsiyalashni ximoya qiladi.

4. Menejrlarning eng muxim va bosh faoliyati ylchash izmerenie xisoblanadi.

Bunda u xar bir soxa va mashul xodimning yagona anik ylchamlarini aniklaydi, yahni qilinadigan mexnat va uning natijalarida anik kyrsatkichlar bylshiga kyimak-lashali. Natijalarni yrganib, taxlil etadi va ular xaqida yz raxbarlariga mahlumot beradi.

5. Menejment xizmatchilarining professional jixatdan ysishi va takomiliga tahsir etadi. Barcha faoliyatlarni yuritish va xodimlarning mexnatdagi xatini rivojlantirishda menejerlik ishlari kagga axamiyatga egadir.

Bozor iqtisodiy'ti sharoitida jismoniy tarbiya va sort tizimni tashkil qilish xamla boshqarish

Yzbekistonda jismoniy tarbiya va sortni boshqarish-ning davlat idoralari va jamoat tashkilotlari avvaldan mavjud bylib, ularning tizimlari xam hozirgi sharoit-lar asosida faoliyat kyrsatib bormokda. Jismoniy tar-biya va sortni boshqarishning davlat idoralari tizimi-da bosh vazifani bajaruvchi Yzbekiston Davlat jismo-niy tarbiya va sort kymitasi xisoblanadi. Shuningdek, ykuv yurtlari va boshqa tarbiyaviy muassasalarda xam jis-moniy tarbiya va sort ishlari mahsul vazirliklar, kymitalar, komaniyalar, kororatsiyalar va xokazolar tomo-nidan amalga oshiriladi. Bu, yz navbatida, davlat tizi-mini tashkil etadi. Turli sort jamiyatlari, ularning kuyi tarmoklari xamda Milliy Olimpiya kymitasi, sort turlari byyicha uyushmalar /federatsiyalar/, assotsiatsiya-lar va xokazolar esa jismoniy tarbiya va sortni boshqa-rishning jamoat tizimlari xisoblanadi.

Bu ikki yynalishdagi asosiy tizimlarda menejerlik xususiyatiga ega bylgan yz- yzini moliyaviy tahminlash maqsadkda xyalik yurigish, ullik xizmat va xomiylik soxalari faoliyat kyrsatmovda.

Yzbekistonda olib borilay'tgan turli isloxotlar, ay-niksa, bozor ikgisodiy'ti munosabatlarining yangi bos-kichlar sari kadam ky'yishida jismoniy tarbiya va sortni boshqarishning yangi shakl va mazmunlari yuzaga kelmokda. Yangi jamoalar /komanda/, federatsiyalar, assotsiatsiyalar, mustakil faoliyat kyrsatuvchi sort klublari, soflomlash-tirish markaxari va xokazolar menejerlik faoliyatiga kirib borish imkoniyatlariga ega bylmoqda.

**Menejerlik, yndan jismoniy tarbiya va sort tizimida foydalanish: ienejment
fuiksiyasi taxlili, sort tashkilotlari faoliyatining
afzalliklarini baxolash**

Menejment soxasida eng muxim b'ylgan nkki maxsus vazifa ustun turadi, yahni:

1. Katta maxsulot beruvchi va uni tahminlovchi tizimni yaratish, yahni sarf b'ylgan kuch va moddiy xarajatlarni oshirib bajarish birlkk tizimini v>tkudga keltmrish.

Menejer xar br qarori va faolyatnda tez xamda ke-lajakda b'yladigzn ishlarni xar tomonlama \al qillshga

safarbar etishi lozim. Shu sababdan menejer yz faoliyat-larini ilmiy jixatdan doimiy ravishda taxlil kilib borishi takozo etiladi. Bu jixatlar sort jamoalari, sortklublari, sort inshootlari, soflomlashtirish mar-kazlari va shunga yxshash soxalardagi murabbiylar, rax-barlarning faoliyatiga mahlum darajada monand /mos/ kelishi mumkin. Shu sababdan mamlakatimizda savdo, ti-jorat, ishlab chikariladigan maxsulotlarni chetga chika-ruvchi muassasalar, ishlab chikarish jamoalarining ish tajribalarini chukur yrganish zaruriyati tufiladi. CHunki sort tashkilotlarining u eki bu tarmoqi, soxasidagi faoliyatlarda eng avvalo moddiy-texnika va moliyaviy jixatdan tahminlashda ayrim muammolar mavjud. Bu muammolarni xal qilish uchun esa jamoalar /komanda/, sort klublari yz faoliyatlari bilan xalkaro sort maydonla-riga erkin chikishlari, jaxonda mavjud b'ylgan menejmentlik faoliyatlarini yrgangan xolda ularni yzlash-tirib olishlari zarur.

Tahkidlash zarurki, xalkaro miqy'sda kechay'tgan menej-mentlik faoliyatlarining ichki tuzilishi, ularning ish tamoyillari bizgacha tula etib kelmaganligini xisobga olgan xolda, mamlakatimizda ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiy'tning yziga xos b'ylgan tamoyillaridan kelib chikib faoliyat kyrsatish lozim.

Sort menejmentnda moliyaviy-iqtisodiy va xukukiy asoslar, Sortchilarning iqtisodiy-ijtimoiy ximoyalanishi

Jismoniy tarbiya va sort xalk xyaligida mustakil tarmoq sifatida mavjuddir va mahlum darajada davlat xamda jamoattashkilotlariga moldiy-mahnaviy maxsulot beradi. Bularni quyidagi faoliyatlarda kyrisish mumkin.

1. Itlab chikarish korxonalarida mexnat unumdorligini oshirish, ishchi va xizmatchilarning salomatligini yaxshilash, kasalliklarning oldini olish.

2. Sort inshootlari, sort markazlarida soflomlashtirish guruxlari, ullik musobaqalar /chita bilan kirish, ijaraga berish va xokazolar orqali moddiy-texnik tahminotlar.

3. Xalkaro sort musobaqalari, Olimpiya yyiklari va boshqa yirik tadbirlarni ytkazish bilai ommaviy axborot vositalari, teleradio tarmoqlari orqali moddiy mablaflarning kirimi.

4. Yetakchi va iktidorli sortchilar, murabbiylar, il-miy xodimlarning xorijiy mamlakatlar bilan shartnomalar kontrakt tuzish y'li bilan keladigan daromadlar va xokazolar.

Bundan mahlumki, xalkaro sort tashkilotlari va mekejerlarning bahzi bir amaliy tajribalari mamlaka-timizga kirib kelmokda va ular mahlum darajada yz foy-dalari bilan ehtiborga olinmokda.

Uzbekiston Resublikasi Vazirlar Maxkamasi. Dav-lat jismoniy tarbiya va sort

qiyimati, Milliy Olim-iya qiyimati va boshqa mutasaddi tashkilotlar, idoralarning rasmiy qarorlari hamda Nizomlari asosida sortdagi menejmentlik faoliyatlariga rasmiy huquq berilgan, yaqni jamoalar /komanda/, rahbarlar va sort-chilarning xorijiy mamlakatlarga chiqishi, ular bilan shartnomalar tuzishi va boshqa faoliyatlar konunlashti-rilgan.

Yzbekistonda etuk sortchilar, ularning murabbiylarini, ayniqsa, jaxon va Olimpiya yuinlari foliblari-ki takairlash, ularni ijtimoiy-iktisodiy jixatdan ximoya qilish yaxshi yilga qiyilgan. Masalan, XXVII Olim-iya yuinlari, yzbek kurashi b'ycha xalqaro turnirlar, jaxon chemionatlari sovrindorlari engil avtomashinalar, AKSh dollarlari bilan takdirlanadi.

Xulosa qilganda, mamlakatimizda jismoniy tarbiya va sort soxasidagi menejmentlik faoliyatlari asta-sekin shakllanmoqda. Ular buyuk kelajak xay'timizda muxim axamiyat kasb etishi shubxasiz.

SPORT TASHKILOTLARIDA MARKETING ISHLARINI TASHKIL KILISH

1. Marketing tizimi, uning asosiy tushunchalari.
2. Marketingning asosiy tamoyillari va vazifalari.
3. Jismoniy tarbiya va sort xarakatiga marketingning kirib kelishi.
4. Sort marketingi. Sort reklamasi, rejalashtirish vositalari va ularni tashkil qilish y'llari.
5. Xalqaro Olimpiya Qiyimati, Milliy Olimpiya Qiyimatlari, Xalqaro sort tashkilotlarining faoliyatida marketing xususiyatlari.

Marketing tizimi, uning asosiy tushunchalari

Sortdagi marketing faoliyati Rossiya va Yevroadagi mustakillikka erishgan sobiq Ittifok Resublikalari-ning jismoniy tarbiya institutlarida mustakil y'quv jaray'ni xisoblanadi. Moskvadagi Markaziy jismoniy tarbiya instituti y'quv rejasida «Jismoniy tarbiya va sort iktisodiy'ti hamda boshqarish» aloxida fan sifa-tida sortdagi menejment va marketingni y'z ichiga oladi. Bu soxada mutaxassis olim M.Ye.Kuteovning «Marketing v zarubejnom sorte» /1993/ nomli y'quv q'yllanmasi mu-x'im axamiyatga egadir. Buni tahkidlashdan maqsad shuki, Uzbekistonda sort faoliyatiga marketing chuqur singib etganicha y'q va shu sababdan maxsus y'quv va uslubiy qullan-malar ham /sort soxasida/ tayy'rlangan emas. Ana shular-ni ehtiborga olgan xolda M.Ye. Kuteovning y'quv q'yllan-masini asos qilib olishga t'y'fri keladi. ■. Marketing faoliyati ikki qismga, yaqni klassik va hozirgi davrga ajratiladi.

Klassik davr, xrijda yana uni cheklangan /ogronichen-ng'sh/deb ham yuritiladi. Bunda quyidagicha ifoda mazmun togan:

- Marketing mollar /tovar/ va xizmatlarni ishlab chiqaruvchidan talabgorga /xaridor/ etkazishni boshqaruv-chi tadbirkorlik faoliyati.

- Marketing ijtimoiy jaray'n sifatida talablarni kondirishda tovar va xizmat faoliyatlarini roqnozlash, ularni kengaytirish, ytkazish /sotish/ masalalarini xal qiladi.

Marketing faoliyatini xoriydagi mutaxassislar quyidagi tizimlarga ajratadi:

- Marketing — almashtirish y'li bilan extiy'j va talablarni kondiruvchi inson faolkyatining bir turi F.Kotler;

- Marketing — bu tijorat biznes soxasidagi jaray'k y'ki xarakatning y'nalishidir /G. Dj. Bolt;

- Marketing — bu talabgorlarga xaridor tovarlarni taklif etuvchi sanhatdir, yahni baxoni tyfri ky'ish, ularni ytkazish y'llari va reklamalarni tanlab olish xizmatidir;

- Marketing — mollar va xizmat faoliyatini ayrim shaxs y'ki tashkilotlarga almashtirish y'li bilan fikrlar, rejalash, foyalarni oldinga siljitish va ularni amalga oshiruvchi jaray'ndir. /Amerika marketing assotskatsiyasi.

Bozor ikqisodiy'tida jismoniy tarbiya va sort soxa-sida marketingning asosiy xususiyati uch y'nalishning birlashuvidan iborat. Ingliz ikqisodchisi Bradfordning sxemasiga kyra quyidagicha:

Marketing faoliyati shu tarzda xar xil ifodalansada uning mazmuni, maqsadi va vazifalari asosan ishlab chi-qariladigan tovarlarni turli y'llar, yahni reklama, afisha, kyrgazma y'llari bilan xaridorlargataqdim etish va ularga ytkazishdan sotish iboratdir, deyish mumkin.

SPORT SOXASIDA MARKYeTING TUSHUNCHASI

*Mavjud bylgan adabiy'tlarni taxlil qilish natija-sida aytish mumkinki, deydi M.Ye.Kuteov, sort soxasida ilmiy jixatdan asoslangak maxsus tizim y'k, amalda faoliyat kyrsaggay'tgan mutaxassis xodimlar marke-tingning umumiy y'nalishi va usullaridan foydalanay't-gan ky'rinadi». Bunga Y'zbekiston sharoitidan kelib chiq-kan xrla qaralsa, marketingni xali ty'la shakllanmagan-ligini bilish mumkin.

Sort marketingi bu:

- iqtisodiy marketing usullarini slort tashkilotlarida q'llanilishi;

- sort klublarini firmadagidek /bir soxada/ boshqarish.

Lekin shuni y'dda tutish lozimki, sort tijorat maq-sadiga qaratilmaydi, balki xavaskorlik, foyaviylik de-makdir.

Sort marketingi, uning rivojlanish konietsiyasi uchun klublar, komandalar, y'ki sortchilar, sort muso-baqalari va boshqalar asos by'ladi. Bozorda faqat reklamalar y'ki biron sort buyumlarini sotish uchun qilingan xarakatlar sort marketingini bildira olmaydi.

Marketingning asosiy tamoyillari va vazifalarn. Marketing turlari

Sort marketingi faoliyatida asosan quyidagi tamo-yillar va vazifalar /funktsiyalar/ amalga oshiriladi:

1. Amaliy natijalarningynggi yuturfiga qaratilishi;

2. Uzoq muddat davomida natijalarga erishishga qaratish;
3. Bozor muvozanatlari talablariga strategik va taktik jihatdan moslashishda yzaro xamkorlik va aloqadorlikni oshirish.

Marketingning anhanaviy funktsiyalari vazifalari:

1. Atrof-muxit va bozor tadqiqotining taxlili.
2. Talabgorlarni xaridorlar taxlil qilish.
3. Maxsulotlarni rejalashtirish.
4. Bor maxsulotlarni taxlillash.
5. Xarakatlarni mollarni ytkazish-sotish yuritish-ni rejalash.
6. Narx-navoni baxo rejalashtirish.
7. Ijtimoiy mashuliyat, uni boshqarishni tahminlash va xokazolar.

Kayd etilgan maqsadlar va vazifalarni Uzbekistonda amalga oshirilay'tgan bozor iqtisodiy'ti munosabatlari. tijorat va tadbirkordlik soxasidagi faoliyatiga kiy's-lash. ularni muxit-sharoitga qarab taxdil qilish xamda qyllash y'llarini yrganish zarur bylali. Shular asosida futbol, kurash, tennis, sharkona yakkakurashlar xamda bosh-qa sort turlari byyicha sort klublari, komandalarda marketing faoliyatlarini shakllantirish zarur bylali. Bunda albatta, teleradio, matbuot va sort inshootla-rida reklama usullaridan keng foydalanishga tyfri keladi.

CHet mamlakatlarda faoliyat kyrsatay'tgan sort marke-tingida sort mollari /buyumlar/ — tovarlar, xizmat qilish, tashkilotlar, shaxslar, xududlar /territoriya/ va foyalar kabi gurlarga bylinadi. Mahlumki, ularning ne-gizida ishlab chikarilgan sort jixozlari, buyumlari, asbob-uskunalar kamda ularni bozor talablari asosida yt-kazish /sotish/ tushunchalari y'tadi. Shuningdek, ishlab chi-qarish, ytkazish va ular bilan boflik bylgan xizmatlar xam ehtiborda byladi.

Sort marketingi faoliyatini yuritishda aloqador-xaridortashkshyutlar, jamiyatlar, shaxslar bilan ishlash, ayniksa, sort mollariga extiy'j sezgan xududlar bilan ishlash avvaldan qyirilgan maqsad va vazifalarni amalga oshirishda qyl keladi.

Shu^i xam ehtirof etish kerakki, sort mollarini ishlab chikarish industriyasi eng muxim axamiyat kasb eta-di. Mahlumotlarga karaganda, 1989 yilda Yaoniyada ish-lab chikarilgan tovarlar bozorda 1596 mlrd. ien bilan baxolangan. Ularning taxmin qilishicha /rognoz/, 2000 yilda bu raqam 3970 mlrd. ienni tashkil qilishi lozim edi.

Sortchilarni ozik-ovqatbilantahminlash masalala-ri sort marketingining muxim tarmoqi sifatida mav-juddir. Turli xil yirik sort musobaqalarini tashkil qilishda avvalo qatnashchilar uchun ozik-ovqat, turli-tu-man ichimliklar sonini kyaytirish marketing faoliya-ting asosiy vazifasi xisoblanadi. Shu y'rinda Germa-

niya misolida bahzi bir dalillarni keltirish maqsadga muvofiqdir. Mamlakatda 34 million kishi jismoniy tar-biya va sort bilan shufullangani xolda, ularning 4,4

millioni bevosita sortchilarni tashkil etadi. K°lgan-lari esa soflomlashtirish tadbirlarida bevosita ishti-rok etadi. Aniqbozorning sortchilar ozukasida 4,6 million sortchi ishtirok etadi. Ularningtaxminicha, bozor narxi 1990-1995 yilda 20 foizni, sortchilar ichimligi-ning xajmi 40 foizni, yahni ular 1995 yilda 120 million markani tashkil etgan ekan.

Sortda tijorat va tijora^ b°lmagan marketing mavjud. Buni quyidagi jadvalda k°yirish mumkin. g

Sort soxasida tijoratz va tnjorat b°lmagan marketnshng asosiy farqlarndagya xususnyatlari

Tijoratz v°li bilan	Tijoratsiz v°l bilan
- sort buyumlari, rejalash, xizmat, shaxslar. xududlar va foyalar bilan aloqadorlik. - sort buyumlarining xajmi, xizmat, daromadlar. - talabgorlik mablagi /sort buyumlarini xarid qilish, abonementlar, musobaqalarda chita va xokazolar/. - axoli ehtiy'ji asosida daromadlar olish /buyumlar musobaqasi/. - sort ishqibozlari mavjudligi.	- davlat va jyamoat sort tashkilotlari, xududlari, foyalar xamda beul xizmat qilish orqali. - moliyaviy xarajat belgilanmagan /axolining salomatligini k°ytarish va xo~kazolar/. - dotatsiyalar /davlat, xo-miyalar va xokazolar/. - iqtisodiy jihatdan foydasiz faoliyatlar /y'shlar, no-gironlar va xokazolar/. - sort ishqibozlari va xo-miyalar mavj'dligi

Jismoniy tarbiya va sort xarakatiga marketingning kirib kelishi

Mavjud adabiy'tlarni taxlil qilish y°li bilan sort marketingning vujudga kelishi va uning taraqqiy'ti quyidagicha bay'n etiladi. Yahni XIX asrning ikkinchi yari-mida Yevroada sort turlari b°yicha xalqaro sort musobaqalariningtashkil etilishi, sortfederatsiyalarining tahsis qilinishi, aynisa, I Olimpiya y°yinlariningytkazilishi /1896/ va boshqa turli faoliyatlar sort buyumlari, asbob-uskunalarini kshlab chikarish, ularni sotish, k°yrikka kuknsh /k°yrgazma/, musobaqa tomoshbiilariga turli-tuman buyumlar, oziq-ovqat, ichimlik va xizmat

faoliyatlari yuzaga kelgan. Shu taryqa sort marketingi jaxonga tarqalgan. Keyinchalik buni sort marketingi si-fatida tan olib, uni takomillashtirish y°llari kengaytirilgan.

BundaY faoliyatlarni amalga oshirishda mutaxassis-larning bahzi bir fikr-muloxazalarini bilish zarur b°yladi, yahni:

Xalqaro amaliy'tda marketing faoliyatini tashkil qilishning ikki asosiy modeli mavjud - amerikacha va frantsuzcha.

1.Amerikacha modelg' - notijorat tashkilotlarga k°y jihatdan shaxsiy, korporativ va davlat moliyaviy mablaglarini y°naltirishdan iborat. Bu variantda marketing obhekti — xomiylar, fond va davlat organlari xisoblanali.

,Amerika[^]chik mutaxassislarning fikricha, «Sort mar-ketingi» atamasi «sortdagi xomiylikdir».

2. Frantsuzcha modelg‘ - madaniyat soqasydagi marketing amerikacha modelga qarama-qarshi b‘ylib, asosiy ehtibor xomiylarni jalb qilishga emas, balki tomoshabinlar talabini kondirishga k,aratilgan.

Franiuz sort marketologlari YeLedo va D. Merlar-ning tasdikdashicha, marketing—ishlab chikaruvchi tash-kilotning xaridorga (otrebitelg‘) yz maxsulotlarini et-kazib berishi demakdir.

Aslida sort marketologi V.Froyy‘r sort marketin-giga «Tadbirkorlikdagi uslub, foya va falsafa, shuning-dek, bir qarorga kelishdir», - deb tahrif beradi.

Mahlum b‘yldiki, marketing yz mazmuni, shakli va faoliyati bilan ijtimoiy-iktisodiy taraqqiy‘t, talab-gorlik, extiy‘j va boshqa soxalar bilan birgalikda vujudga kelgan xamda tabiiy ravishda taraqqiy etadigan bozor munosabatlarining muxim bir turidir.

Yzbekiston sharoitida sort buyumlari va jixozlari-ni ishlab chikarish mahlum darajada yylga quyilgan. Ular katta bozor, ayniksa, xa[^]qaro miqy‘sga chikkan emas. CHun-ki ularii sotuvga chikarish, reklama qilish, ta,labgor-larni toish, rejalashtirish kabi faoliyatlarda tajri-ba ortgirishni davr taqozo etmokda. Qolaversa, xoriждан tijorat yyli bilan keltirilay‘tgan sort buyumlari, jixozlar axolining, ayniksa, ykuvchi-y‘shlar, sortchi-larning ularga b‘ylgan talab xamda extiy‘jlarini oshir-mokda.

Sort marketingi, sort reklamasi, rejalashtirish vositalari va ularii tashkil qilish yllari

Sort marketingi jismoniy tarbiya va sort xaraka-tining kugina tarmoqlarida maxsus faoliyat sifatida xizmat qiladi. Xalqaro sort taraqqiy‘tida, ayniksa, qithalar. mamlakatlarning yirik musobaqalarida bu kylrokuchraydi. Yahni sortuyushmalari, assotsiaiiyalari yrtaskda komandalarni etuk sortchilar bilan tahmin-lash, ularning talab va extiy‘jlarini kondirish, sort-chilar bilan shartnomalar /kontrakt/ tuzish kabi faoli-yatlar jaray‘nida xilma-xil usullar, mulokatlar, muno-sabatlar, kelishuvchilik kabi faoliyatlar mavjud b‘yladi. Shu yrinda quyidagi xolatlarni keltirish mumkin.

Sort assotsnatsnya muxktnla marketingning majmuiy xususnyatlari

Sort asso-iiatsiyasi fao-lyati turlari	Yzaro aloqalorlik turlari	Xaridorlar
Musobaqa-lashuv sorti	Mashfulot, asbob-uskunalar, moliyaviy tahminot Natiialar	Yukori malakali sortchilar
Kynsh xushlik	Yrgatish, jalb etish.	Sortchilar

Ahzoлик	Mashfultlarni tahminlash Ahzoлик	Assoaiatsiya ahzo-lari
Kadrlar tahminoti	Ish xaqi, xukuk, tayy'rgarlik	Murabbiylar
Erkin xoldagi ishlar	Jamoatchlik, mashuliyat, ijtimoiy xizmatlar	Raxbarlar
Ajratish /dotatsiya/	Jamoatchilik, faoliyat, umumiy xizmatlar	Muassasa, tashkilotlar
Sort tomoshalari	Musobaqalar, tomoshlar Kirish	Matbuot, tomoshabknlar

lotlari yz faoliyatlarini yur'itishda marketingga xos xu-susiyatlarga ega bylgan turli xil ish turlari, xizmatlar, daromad qilish y'llarini afzal kyradi.

Sort reklamalarining marketing mazmuni ekanligi-ni tasavvur qilish qiyin emas. Ayiiksa, yirik stadion-lar, y'in maydonlari, otchoarlar, velotreklar, kucha, xiy'bonlardagi sortga doir reklama, afishalarGshuning-dek televideniening barcha kanallari tarkibida mavjud bylgan sort reklamalari sort marketingining kancha-lik faoliyat kyrsatay'tganligini namoyish etadi.

Sort inshootlari, televidenielerde namoyish eti-lay'tgan reklamalarda ytkazilay'tgan musobaqalar, dongdor klublar, komandalar, sortchilar katori sort buyumla-ri, jixozlari, sortchilarning istehmol qiladigan ichim-liklari va boshqa turlar kyrok yrin oladi.

Yzbekistonning yirik shaxarlari, viloyatlarning mar-kazlaridagi sort majmualarigstadionlar, tennis kort-lari, suv xavza,larida ytkazilaetgan rasmiy musobaqa^char jaray'nida turli xil reklamalar tashkil etilmokda. Te-levidenie va radio orqali sort soxasidagi yangiliklar, sort jixozlari va boshqalarni tarfib qilish odat tusi-ga aylandi. Bunday faoliyatlar sort marketingining yurtimizga kadam kyay'tganligidan darak beradi.

Ommaviy axborot vositalari orqrli jismoniy tar-biya va sortni tarfib qilish bilan birgalikda uning tarakkuy'tdagi asosiy bosqichlar, omillar xam y'ritib bo-rilmokda. Bunda sortlotto, stadionlardagi katnashib kelaetgan tomoshabinlarning soni, xomiylarning ama-liy jyxatdan kyrsatay'tgan moddiy y'rdamlari xam yz ifo dasini tomokda.

'Sort marketingida faoliyatlarni rejalashtirishning asosan ikki y'lini kyrishtirish mumkin. yahni: maxsulotlarni ishlab chikarish rejasi va faoliyatlarni xarakatga solish rejasi. Ularningtarkibida yta murakkab ish faoliyatla-ri, xizmatlar va boshqa soxalar mazmun toadi. Vunga od-diy bir misol klib kuyidagini keltirish mumkin.

Sportchilar oy'q kiyimini /keta, buttsi. botinka va boshqa/ taYy'rlashda teri y'ki sunhiy terini tanlash, rang-larni belgilash. t^fli xajmlarda /razmer/ bichish-tikish, belgi /etiketka/ ky'yish, bofich y'ki oy'qqa maxkamlovchi moslamalarni joylashtirish, maxsus joylarda ularni saklash, jynatishga tayy'rlash /upakovka/,

markalar Kʻyish, narxlarni belgilash va xokazolar. Boshqa sport asbob-uskunalari. buyumlari, jixozlarini xam shu tarzla tayy'r-lashni xay'lan tasavvur qilishning yzch marketing xakida-gi tushunchalarni tyldirali.

Bunday xolatlarni avvallan belgilab olish /rejalash/ ishning anik maqsad yylida borishi va yaxshi samaralarga erishishini tahminlaydi.

Ishlab chikilgan /olingan/ maxsulotlarni xaridorlarga /talabgorlar/ etkazish uchun juda ky'p faoliyatlarni amal-ga oshirish, yahni xarakat qilish lozim byladi. Bu jixat-larni xam avvaldan maqsad yylila rejalashtirish talab etiladi. Bunda eng muxim bylgan omillar va shakllar kuui-dagilardan iborat bylishi mumkin:

- murojaat qilish;
- xabar qilish;
- ishontirish;
- maxsulotlar xakida mahlumotlar;
- xizmat turlari;
- asosiy foyalar va xokazolar.

Maxsulotlarni ytkazish sotish uchun extiy'jlarni ku-chaytirish /rafbatlantirish - stimol xamda tashkilotlar, kompaniyalar ramzini yaxshilash maqsadlari ky'yiladi.

Sport marketingidagi asosiy maqsad. vazifalar va foyalarni amapga oshirish uchun rejalashtirilgan tadbirlar asosida quyidagi faoliyatlarni ytkazish lozim byladi:

1. Faoliyatlarni xarakatlantiruvchi tarfiBOTlar matbuot, teleradio, sport inshootlari, kyrgazma reklama, uchrashuv, xatlar yuborish va xokazolar.
2. Doimiy nashr etiladigan vositalarda jurnal, seriyali kyllanmalar, xabarlar va xokazolar nashr qilish.
3. Matbuot-anjumanlar, prezentatsiyalar.
4. Maxsus nashrlar.

Shuni xam tahkilash lozimki, maxsulotlarni ytkazish /sotish/ faoliyati shaxsiy sotish y'li bilan xam amalga oshiriladi. Bunda sot'vchi va boshqa xizmatchilarning ky'falari, kiyinishlari, zeb-ziynatlari /taranish, upa-elik va xokazolar/, yzini tutishi /ochik chexra/, ky'llar bilan kyrsatish kabi xarakatlar muxim axamiyatga ega.

Marketing faoliyatida turli-tuman kininchiliklar, sunhiy tysiklar uchrashi mumkin. Ayniksa, «kryin» xari-dorlar /nozik, xiyakor, yfrilik qiluvchi va xokazolar/ bilak muomala qilish sanhati^ancha ustun turnshi lozmm. Marketing faoliyatida maxsulotlarni baxolash bir muncha ustuvor mashuliyat xamda tadbirlardan biridir. Maxsulotlarga narx quyishning umumiy strategiyasi mav-jud bylib, ular juda ky'p omillardan iboratdir. B>"nda quyidagi jixatlarni ky'rish mumkin:

- Narx-navo vatalabgorlik aloqasi. Bu, asosan, exti-y'j va uning yzgarib turuvchi konuniyatlarini belgilovchi ikgisodiy xolatlardir. Talabgorlik /extiy'j/ konuni narx yrnatadi /belgilaydi/, xaridorlar esa ularni eng arzon narxda oladi.

Narx iqtisodiy vosita sifatida tez-tez yzgarib tura-di. Ishlab chikaruvchilar

(sotuvchilar) \am, ishtemolchi-lar (xaridorlar) \am narxni mŷljalga olib ish kŷradilar. Narxlarning shakllanishi bosqichma-bosqich, foyat mu-rakkab kechadi. Uning ŷz konun-koidalari mavjud. Asosiy omillarga tovarning qiymati, tovarga talab va taklif, tovarning nafligi va nixoyat, raqobatni kiritash mum-kin.

Narxni yuzaga keltiruvchi eng muŷim omil talab va tak-lifning nisbati \isoblanadi. Agar talab taklifdan us-tun kelsa, narx oshgan, xisoblanadi, agar taklif talab-dan kŷp bŷlsa, aksincha, narx pasayadi. Talab narxni oshir-gan choŷda unga javoban taklif kŷpayadi, chunki yukori narx sharoitida foydani kŷprok olish mumkin.

Bu xolatlar narxlarning bir zaylda turishi va maŷsulot xaridorlarining kŷpayishi bilan boŷlanib ketadi. Nati-jada, marketing faoliyati tŷfri ekanligi ay'n bŷladi.

Sport marketingi faoliyatida izlanish, tadqiqot ish-lari muŷim rol ŷynaydi, yahni maŷsulot turlarini tan-lash, talabgorlarni topish, narx-navolarni mehy'rida saŷ• lash kŷyilgan maŷsادلarni amalga oshirishning asosiy omilidir. Bu ish usullari axolining, ayniksa, jismo-niy tarbiya va sport tashkilotlarining faoliyatini mu-vofiklashtirish, ularning talab va extiy'jlarini kon-dirishla asosiy tadbirdir. Shu jixatdan olganda, ŷebe-kistsn sharoitida mavjud bŷlgan sport buyumlari va jixozlarini ishlab chikaruvchi korxonalar, eng avvalo, axolining extiy'jini ehtiborga olishlari zar>r. Isteh-mol uchun zarur bŷlgan maŷsulotlarning sifatini yaxshi-lash, ularni xoriждан keltiray'tgan sport maŷsulotlari darajasidan oshirish yŷllarini izlash va maŷsadga eri-shish kerak. Shunda maŷalliy marketing faoliyati sport jamolari orasida xam keng y'nilishiga erishgan bŷlamiz.

Xalqaro olimpiya kŷmitasi va milliy olimpiya kŷmitalari, xalqaro sport tai-kilotlarining faoliyatida marketing xususiyatlari

Xalqaro Olimpiya kŷmitasi Olimpiya ŷyinlarini ŷtka-zish jaray'nlarila, xalqaro sport xarakati bilan boŷliŷ bŷlgan barcha jaray'nlarda faol ishtirok etadi. Bu ŷrinda jaxok chempionatlari, turnirlar, rasmiy uchrashuvlar musobaŷalarla olimpiya foyalarini olfa surish maŷsadida turli reklamalarni kŷllaydi.

Ayniksa, Olimpiya ŷyinlari ŷtkaziladigan vaŷtda tashkilotchi avlatning tijorat, marketing faoliyatlariga yahni Olimpiya belgilari, nishonlari va boshŷa maŷsu-lotlarni tomoshabinlar, vakillar^va musobaŷa katnash-chilariga sotishga yŷp ochib beradi. ŷz ŷrnida bu faoliyat-lar olimpiya foyalarini tarŷib kilib, olimpiya marke-tingini amalga oshiradi. Xalqaro Olimpiya kŷmitasi raŷbariyati va Milliy Olimpiya kŷmitasi vakillari tur-li sport marketingi faoliyatlarini ishga solish, ular-dan mahlum darajada foyda olish ymkoniyatlariga ega. Bu, asosan, Olimpiya Xartiyasi va Milliy olimpiya kŷmita-si Nizomi asosida amalga oshiriladi. ŷz navbatida, Xal-ŷaro tadbirkorlik tashkilotlari koidalariga xam rioya kilinadi. Xalqaro sport uyushmalari /federatsiya/, asso-tsiatsiyalari va boshŷa sport tashkilotlari sportchilarni musobaŷalarga tayy'rlash, ularni sport buyumlari va ji-xozlari

bilan tahminlash, sportchilarning maoshi va ov-qatlanishi bilan boʻliq kʻypgina faoliyatlarni umum-qoida darajasida sport marketingi va tijorat tashki-lotlari faoliyatlari bilan aloqadorlik, shartnomalar /kontrakt/, yzaro kelishuvchanlik, maxsulotlarni /tovar/ almashtirish va boshqa ishlar orqali yʻlga soladi. Ular xam xalqaro xukuklar, savdo, tijorat, marketing konun-lari doirasida ish olib borish imkoniyatlari xamda xukuklariga ega.

Xorijiy mamlakatlarning Milliy Olimpiya kʻymita-lari /MOK/ yz faoliyatlarida marketing ishlaridan keng foydalanish imkoniyatlariga ega. Ular yzlariga berilgan xukuk doirasida sport jamoalarini /komanda/ tarkib top-tirish, ularni moddiy-texnik, xʻjalik manbalari bi-lan tahminlash, foliblarni rafbatlantirish, sport in-shootlarini kengaytirish, zamonaviy sport asbob-uskunalarni xarid qilish va ular bilan boʻliqbʻylgan barcha faoliyatlarni amalga oshirishda marketing ish usullari-dan xam keng foydalanadilar. Uzbekiston Respublikasi Milliy Olimpiya kʻymita-sini moddiy-texnik jihatdan tahminlash mamlakatimizda davlat, jamoat tashkilotlari xamda sport jamiyatlari, xomiy tashkilotlar tomonidan amalga oshiriladi.

Yzbekistondagi ik^isodiy. ijtimoiy isloxlarning bosqichlarida Milliy Olimpiya k>mitasiga xʻjalik yuri-tish, yzini-yzi moliyalashtirish, ishlab chikarish jara-y' nlarini tashkil qilish kabi xukuklar berilgan.

Yaqin kelajakda Milliy Olimpiya kumitasining ti-jorat, marketing va boshqa soxalardagi faoliyatlari keng tarkib topishi xamda jaxondagi marketing faoliyatlari-ni amalga oshirishda yangi yʻnalishlar vujudga keladi. CHunki Yzbekiston Prezidenti va xukumati tomonidan Respublikada Olimpiya xarakatini rivojlantirish, y'sh-larning sport maxoratini oshirish, ularning xalqaro sport musobakalari va Olimpiya yinlarida munosib ra-vishda katnashishlarini tahminlashga aloxida ehtibor berilmokda. Bu, yz navbatida, Milliy Olimpiya kʻymita-sining sport va olimpiya marketingini tarknb toptirish-da kagga imkoniyatlarga ega ekanligidan dalolatdir.

Xulosa qilib aytganda, mamlakatimizda shakllanib kelay'tgan marketing faoliyati sport soxasiga xam tahsir etmokda. Savdo, tijorat, ishlab chikarish korxonalari, davlat kompaniyalari, korporatsiyalari va boshqa rasmiy tashkilotlar respublikada sportning rivojlanishi, axolining salomatligini muxofaza qilish, «Soʻflom av-lod uchun» davlat dasturini amalga oshirish yʻlida mar-keting yʻllaridan maksadli va unumli foydalanmokda-lar. Bu jaray' nlar sport markegingi va ular bilan boʻliq faoliyatlarni tarkib topgirish xamda rivojlantirishda xizmat qilishi tabiiydir

SPORT TASHKILOTLARIDA TADBIRKORLIK FAOLIYATLARI

1. Tadbirkorlik xaqida tushunchalar.
2. Jismoniy tarbiya va sportda tadbirkorlikning asos-lari va axamiyati.
3. Tadbirkorlik va innovaiiya. Ularning manbalari va sport faoliyatidagi tahsiri.

4. Innovatsion tashkilot, uning strategik tuzilishi.

5. Sport tashkilotlarida raqbarlik—jamoatchilik /komanda/ va tadbirkorlik. Tashkilot—xokimiyat tizimi sifatida, uning manbalari.

Tadbirkorlik haqida tushunchalar

Menejment va marketing haqidagi boblarda tadbirkorlik xususida xam s'z yuritildi. Yahni, tadbirkorlikni ik-kala soxaning xam y'zaro aloqadorlik faoliyatidan kelib chiqqan maxsus soxa deyish mumkin. Boshqacha mahno va shaklda bay'n qilinganda, tadbirkorlik xar bir soxada ishning xal etilishini kyra bilish, ularni tashkil qilish, bosh-qarish xamda barchasini amalga oshiruvchi faoliyatdir.

Uzbekiston mustaqilligi sharoitida tadbirkorlik, asosan, sanoat, qishlok x'yjaligi, engil sanoat, savdo, tijorat va boshqa soxalarda kyproq q'llanilib, ommaga namoy'n b'lmokla. Tadbirkorlik yurtimizda yangi kasb y'ki faoliyat emas. Mamlakatda ishlab chikarilgan maxsulot-larni duny' bozoriga chikarish, savdo qilish, buyuk ipak y'lining markazi sifatida xorijiy mamlakatlarning tadbirkorlari, tijoratchilari, elchilari bilan yurtimiz kishilari yaqin aloqadorlikda ish tutishgan. Bu bilan maxalliy axolining kiyim-kechak, bezaklar, taqinchoklar, zeb-ziyatlar, qimmatbaxo matolar /ipak, shoyi, baxmal, tabiiy jun va xokazolar/, (ry'klar_ ^chinni idish-lar va boshqalarga b'lgan extiy'jini kondirganlar. Shu-lar asosidz yurtimiz axolisi orasida ishbilarmon, zuk-ko bilimdonlar, tadbirkorlar etishib chikishiga asos so-lingan b'lsa, ajab emas.

Turfunlik va mustamlakachilik yillarida savdo ishla-ri faqat davlat korxonalari, turli muassasalar orkali olib borildi. Bozor nomigagina mavj>^d b'lib, erkin sav-doga y'yl y'k edi. CHetdan mol olib kelib sotish, xaridor-larning ekgiy'jini kondirish t'yfrisnda gap bulishi m^kin emas edi. Shunlay bulsada, bahzi bir ishbilarmok, tadbikorlar mol olib kelib sotish ishlarini y'pik-yashi-rin xolda bajarib kelishgan. Bular y'sha davrlarda olib-sotar, chaykovchi deb atalar va q'ylga t>'shsa konun bilan jazolanar zdi. Shu y'rnnda misol tariqasida eslash mum-kinki, sportchilar xorijiy mamlakatlardagi musobaqa-lardan kaytishda y'ziga y'ki aka-ukalariga sport kiyimla-ri, buyumlari va shunga y'lashash narsalarni xarid qilib olib kelishar ekan, /bojxonada/ ularni olib q'yyish va xatto ularni ayblash xollari odatiy rasm b'lgan. Musta-qillikning sharofati tufayli maxsus konunlar ishlab chikilli va ular asosida tadbirkorlkk, savdo, tijorat, innovatsiya y'z mabla'ini jamfarmaga q'yyish faoliya^a-riga keng y'yl ochib berildi. Ularning eng ilforlari, dav-lat va xalq manfaatlari y'ylida yaxshi xizmat qilay'tgan-larni rafbatlantirish xam amalga oshirilmokda.

Y'zbekiston Respublikasida "Tadbirkorlik t'yfrisida-gi" konunda; «Tadbirkorlik—mulkchiliksubhektlarining foyda olish maxszdida tavakkal qilib va mulkiy javobgarligi asosida, amaldagi konunlar doirasnla tashabbus bilan iktisodiy faoliyat kursatiixdir» deb tahkidlangan.

Y'zbekiston Respublikasining «Istehmolchilarning xukuqlarini ximoya qilish t'yfrnsidagi» konunida; *Dav-lat istehmolchidarning tovar (ish, xizmat) sotib

olish va undan foydalanish choʻridagi huquqlari xamda konun bilan k>riqlanadigan manfaatlarini ximoya qilishni kafolatlaydi*' — deb tahkidlanishi respublnkamiz tad-birkorlaridan sifat va kafolatga etiborlarini kara-tishlari zarurligini kyrsatadi.

Jismoniy tarbiya va sportda tadbirkorlkning asoslari va axamiyati

Tadbir syzi biron-bir maxsus eki yta zarur ishni amal-ga oshirish faoliyatini anglatadi. Bunday muxim faoli-yatni amx^ga oshirishning yyl-n'yrik xamda usullarini yaxshi biluvchi, amalda bevosyta faoliyat kyrsatuvchn shaxs-ni, uning atr<x})idagnlarni ta,abirkorlar deyiladi. Ytgan bylil)da tadbkrkorlnk faoliyatini yanfi bir soxa xisob-lansada, uning ^dimdan mamlakatimiztsa muvaffaqiyat-li kyllannb kelingailigi, ijtimoiy-iktisodiy va ma-dashsh jaray'ning tarakkiy'ti tufayli tadbnrkorYalklmg

xam mazmunan va shaklan kengayib-boyib davom etay'tgan-ligi kayd etilgan edi. z

Tadbirkorlikning ijtimoiy xay't, davlat xamda xalq farovonligi tarakkiy'tida muxim axamiyatga ega ekanli-gini xisobga olgan xolda Yzbekiston Respublikasi Pre-zidenti tomonidan «Iktisodiy isloxrtlarni yanada chu-kurlashtirish, xususiy mulk manfaatlarini ximoya qilish va tadbirkorlikni rivojlantirish chora-tadbirlari tyfrisida» gi farmon /1994 yil/ kabul qilindi.

Bu farmondan keyin tadbirkorlik faoliyatlari bi-lan boflk konunlar, qarorlar kabul qilindi. Tadbir-korlik \akida gap ketganda, turli xil maxsulotlarni ishlab chikarish va ularni axolining talablari xamda exti-y'jlari asosida rivojlantirish kyz oldimizga kelishi tabiydir. Bunday jaray'nlar kichik, yrtva va katta tijo-rat, savdo-sotik shakllarida kyproq namoy'n bylmokda.

Mamlakatda jismoniy tarbiya va sportning rivojla-nishi, ayniksa, yurtimiz xududlarida kurash,tennis,boks, sharqona yakkakurashlar va boshqa y'port turlari byyicha ytkazilay'tgan turnirlar, chempionatlar, kubok birinchi-ligi va boshqa tadbirlarning tashkiliy asoslarkda tad-birkorlik katta rol yynamokda.

Jismoniy tarbiya va sport xarakatida tadbirkorlik asosan ikki yynalishda faoliyat kyrsatishini ehtirof etish mahkuldir, yahni:

1. Jismoniy ta.rbiya va sport tashkilotlari, jamiyatlar va ular bilan bevosita alokadord sport uyushmalariniig eng yukori tabakasidan tortib to quyidagichasport klub, jismoniy tarbiya jamoasi, komandalar va xokazolar raqbarlik, turln sport musobaqalarini tashkil qilish va ular bilan alokadord faoliyatlar tadbirkorlikning asosini tashkil etadi.

2. Sport inshootlarini kengaytirish, tahmirlash, turli sport buyumlari, jixozlarini ishlab chikarish y'ki xorijdan olib kelib istehmolga chikarish, sport komandalarini moddiy va moliyaviy tahminlash xamda shunga yxshash boshqa juda kyptadbirlardagi faoliyatlar xam tadbirkorlikning asosidir.

Bu yynalishlar sport menejmenti va mayketingi faoliyatlarini mazmun xamda bahzi bir shayuh^ariga yxshab ketadi. Shu sababdan xam xorijdagi menejment va

marketing soxasi-dash mtaxassislar, olim,lar tadbirkorlikni tan oladlar.

Tadbirkorlikning mazmun va shak.lari xamda ularni amalga oshirish faoliyatlari mamlakatimizda menejment va marketingning yangicha yʻnalishini belgilab berdi. Shu sababdan xam tadbirkorlik negizidagi xomiylik, xʻyja-lik yuritish, tijorat ishlari sport kl>-blarida rivoj-la-nib bormokda. Bunda sportchilarning mashfulotlarini /trenirovka/tashknl qilnsh, ularni zarurbuyumlar, sport kiyimlari, ozik-ovkat maxsulotlari va boshqalar bilan tahminlash nazarda tutiladi. Sport klublarning raqbar-lari, komandalarning murabbiylari, sport uyushmalari, assoiiatsiyalarning mashul xodimlari, t>rli xomiy tash-kilotlar, idoralar xamda shaxslar bilan uzviy boʻflik xamda mulokotlar asosida talbirkorlik faoliyatlrnda dmaqsad yʻlida foyda.panmokdalar.

Jismoniy tarbiya va sport soxasida tadbirkorlikni yuritish va udan samarali fomdalanish jaray'nida xar ikki tomon, yahni istehmolchilar /sport jamoalari, ularning mashul xodimlari/ va tahminlovchilar /ishlab chikarish, muassasa, tijorat raqbarlari va xokazolar/ yzaro keli-shuv xamda maqsadli faoliyatlarini amalga oshirishda quyndagilarga jildiy ehtibor berishlari lozim:

- tadbirkorlik xaqidagi konun, qarorlar va nizom-larga katg'iy ravishla rioya qilish;
- jismoniy tarbiya va sport soxasidagi istehmolchi-lar va ularni tahminlash faoliyatlari bilan aloqa.yur bʻylgan jaray'narmi puxta yrganish;
- yzaro kelishuvchilik xamda rasmiy ravishda tuzilgan shartnomaaarii /kontrakt/ yz vaqtida bajarish;
- insoniylik, axloq normalari xamda mahnaviy-mah-rifiy koidatarga itoat etish;
- yzaro xurmat, munosabat va raqbarlikning madaniy meh'y'rlarini saklash va xokazolar. •

Yukorida kayd etilgan yʻnalishlardagi tadbirkorlik asoslari xamda barcha faolmyatlarning amalda bajarili-shini tahminlovchilar mamlakatnmngbuyuk kelajagn uchun xizmat qilishlari lozim. Bu jixatlar jismoniy tarbiya va sportnn yanada rivojlantirish. xalk milliy yynnla-rini rivojlantirish, ayniqsa, sport terma jamoalari-ni shakllantirish, ular bilan olib boriladigan mashF>'lotlar, ijtimomy-madaniy, tibbiy xizmatlarga bevosita y'rdam berilishi bilan muxim axamiyatga egalir.

Tadbirkorlik va innovatsiya. Ularning manbalari va sport faoliyatiga tahsiri

Tadbirkorlik t>shunchalari bevosita iniovaiiya /ishni yangicha yuritish - novo vedenie/ bilan chambarchas boʻflik-dir. Innovaiiya texnika vatexioloshya aayudini yangilashda eskisining yrnnga yangisini yrnatish, u iktisodiy ji-xatdan tahminlashga mablaflar kiritosh jaray'nnsyur. Y'ki boshqacha kilib aytganda, tadbirkorlik faoliyatlarini yanada takomillashtirishga qaratilgan i^gisodiy manba-larni boyitish demakdir. Bu bevosita bozor

iktisodiy'ti munosabatlari bilan bo'liq b'lgan moliyaviy tushuncha xamda maxsus faoliyatdir.

Bozor iktisodiy'ti rivojlangan mamlakatlarda inno-vatsion faoliyat quyidagi funktsiyalardan iborat:

- 1) xususiy biznes kapital mablaflarini boshqarish;
- 2) tanlov asosida korxonalar y'ki tarmoqlarga y'naltirilgan kapital mablaflarni stimullash /solik, amartizatsiya orkali/;
- 3) innovatsion jaray'nlariga mahmuriy aralashuv.

XX asrning 90-yillarida bozor iktisodiy'ti rivojlangan mamlakatlarda soliqstavkalari foydadan olinadigan solik b'yyicha 32-35% ga /ilgarigi 40-50% karagan-da/, jismoniy shaxslardan olinadigan soliklar 15-50% ga /ilgarigi 80% ga stavkalariga nisbatan/ tushirildi.

AKShda solikdar va turli solik yifimlari byudjet daromadining 84-86%ni, Buyuk Britaniyada 80%ni Shve-tsiyala 90%ni tashkil etadi. Bu dalillar iktisodiy taraqqiyot etgan davlatlarda solikpar roli dolzarb ekanligini k'rsatadi.

Jaxon tajribasida asosiy solik imtiy'zlari quyidagilar:

- solik kreditlari - yangi uskunalarning qisman baxosi foydaga quyilgan solikdan ayirib tashlanadi;
- solik skidkalari - amurtizatsiya xisobiga foydaga quyiladigan soliklarni kamaytirish;
- solik subsidiyalari - uskunalarning baxosini xisobdan chikarishda solik t'lovlaridan ayirib tashlash.

Y'zbekiston Respublikasida jismoniy tarbiya va sport soxasi b'yyicha xam solik imtiy'zlari belgilangan.

Daromad solifi quyidagi miqdorda kamaytiriladi: - jismoniy tarbiya va sportga y'naltirilgan mablaflar soliqning 1% dan oshmagan miqdorda;

- futbolning rivojlanishiga va futbol klublarining moddiy-texnik bazasini mustaxkamlanishi uchuk t'ylangan mablaflar daromad solifining 5% dan oshmagan miqdori.

Ushbu jihatlar sport jamiyatlarining klublari, fede-ratsiyalari, sport inshootlari, soflomlashtirish markaz-lari faoliyatlarida ishlab chikarish, pullik xizmat /soflomlashtirish guruxlari, sport musobaqalari, ijara-lar va xokazolardan tushgan pul mablaflari/ kabi ish turlarida mavjuddir. Yahni xar bir jamoa y'zining xazinasini boyitish y'ylida turli xil xarakatlarni amalga oshiradi. Bu y'z navbatida, sport klublar, jamoalar, uyushmalar, komandalarning ish faoliyatini tahminlash. ularga ij-timoiy mexnat, ish xaklarini y'z vaqtida t'ylab turishda eng zarur va qulay omillardan xisobalandi. Bu faoliyat-lar, y'z navbatida, moliya organlari /bank/ tartib-qoidalari asosida amalga oshiriladi. Tabiiyki, bundan bank xam manfaatdor /mahlum foizni olish xukuqi/.

Bundan tashqari, sport ta-shkilotlari, jismoniy tarbiya va sport bilak aloqador vazirliklar, kasaba uyushmalari federatsiyalarining xam jismoniy tarbiya va sportga davlat xamda jamoatchilik y'yllari bilan ajratiladigan mablaflari /dotapiya/

mavjud. Ular ҳам maxsus davlat ҳujjatlari, moliya organlarining kўrsatmalari /inst-ruktsiya/ orqali amalga oshiriladi. Xullas, jismoniy tarbiya va sportni boshqarishdagi tadbirkorlik faoliyatlarining negizida mablaflarni jamʼarish va ularni zarur haliylarga ishlatish yilidagi innovatsion tadbirlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Innovatsion tashkilot, uning strategik tuzilishi

Marketing va tadbirkorlik faoliyatida innovatsion xarakat, uni markazlashtirish ishlari davlat banklari orqali amalga oshiriladi. Mamlakatimizda «Paxtabank», «Sanoat Qurilishbank» va shunga yxshash banklarning turi va sonlari juda kyp. Ular orasida jamʼarima banklarning ish faoliyati va maksadlari aloxida ajralib turadi, yahni yuridik shaxslar, turli tashkilotlar, muassasalarning jamʼarmalari shu banklarda saklanadi va turli operatsiya-larda ishtirok etadi.

Sport soxasidagi innovatsion faoliyatining eng muxim tarmoqi sport buyumlari, jixozlari, inshootlardagi tex-nik vositalarni yangilash, ixtiro qilish yillarini tadbirkorlik bilan olib borishdir.

Yzbekistok Respublikasi Davlat jismoniy tarbiya va sport kumitasi, uning tarmoklaridagi moliyaviy faoliyatlar davlat yili bilan bajariladi. Turli sport jamiyatlari, uyushmalar, assotsiatsiyalar, sport klublar yz jamʼarmalarini innovatsion yil bilan amalga oshiradi. Yahni shaxslar, yuridik shaxslar, tashkilotlar, muassasalar, ish-lab chikaruvchi sport korxonolari, pulli xizmat kysa-tuvchi sport inshootlari, soflomlashtirish markaxlari yz jamʼarmalarini yangi ynalishga atab innovatsion tashkilotlarda /muassasa, bank/ sakpaydi va ularni maksadga karatilgan sohalarda ishlatadi.

Kyrib turibdiki, jismoniy tarbiya va sport tashkilotlari maxsus soxa xisoblanadi va u boshqaruvchilik

faoliyatlarila marketing, tadbirkorlik ishlarini yuritadi.

Bu faoliyatlarni amalga oshirish sport tashkilotlari uchun asosiy xisoblanadi. Chunki ishlab mablaflaylash va uni sarflash jismoniy tarbiya va sport xarakatida eng muxim muammodir. Shu jixatdan olganda, tadbirkorlikning innovatsion faoliyatlarini chuqur yrganish va ularni ykuv yurtlari, sport klublar, komandalar va boshqa-larda keng kyllash davr talabidir.

Sport tashkilotlarida oliy raxbarlik jamoa komanda va tadbirkorlik, tashkilot, xoki miyat tizimi sifatida uning manbalari

Sport tashkilotlarida oliy raxbarlik—jamoa komanda va tadbirkorlik

Respublika va viloyatlardagi sport kymitalari, sport jamiyatlari, uyushmalari, klublar va ularning tarmoqi-dagi tadbirkorlik faoliyatlarining asosi oliy darajadagi komandalarni tarkib toptirishdir. Buning uchun eng avvalo, ikgidorli sportchilarni tanlash, sinovdan ytka-zish va ularni talab darajasida tayyrlab etkazish zarur.

Mahlumki, musobaqalarning kalendar rejalari asosan xalkaro sport musobaqalari hamda Olimpiya yuinlari das-turi vositasidagi turlar byyicha tuziladi.

Xar bir sport turi b̄yyicha jamoa /komanda/ eng yukori darajadagi ram-x̄yrl̄lik, raḡbarlik va boshqaruvchilikni taqozo etadi. Bu-ning uchun esa royaviy-siy'siy va mahnaviy jixatdan sport-chilarni mehy'riga etkazish, moddiy jixatdan tahminlash zarur. Bularni amalda bajarish uchun sportchilarni tadbir-korlikka yrgatish katga tajribalarni talab etadi.

Sport jamolari murabbiylari boshqa sport turlari jamoalari, ularning etakchi mutaxassislari bilan xam-korlik qilish, ayniksa, xornjiy mamlakatlarning sport jamoalari bilan xamkorlik qilish sport marketingini rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin. Bunday faoli-yatlarda sport kiyimlari, asbob-uskunalari, ilfor tajribalarni ommalashtirish, ularni tayy'rlash y'ki xarid qilish, tijorat ishlarini kyllash mahkuldur. Shu bilan birgalikla, mamlakatmizda ishlab chikilay'tgan sport ki-yimlari, buyumlari, asbob-uskunalarini tarfiib qilish xam asosiy vazifalardandir.

Sport jamoalariningsport inshootlarini imkoniyat darajasida ijaraga berish, pullik xizmatlar kyrsatish kabi faoliyatlarni yangi talab darajasiga chikarishlari maksadga muvofikdir.

Tashkilot /jamiyat/ — xokimiyat tizimi sifatnda, uning manbalari

Jismoniy tarbiya va sport bilan bevosita shufulla-nuvchilar, sport jamoalari sport inshootlari, sport tad-birlarini ytkazish va boshqa faoliyatlarni yz zimmasiga olishlari ularning xrkimiyatchiligini bildiradi. Bosh-qacha kilib aytganda, barcha tabaka, soxa va tarmokdardagi jismoniy tarbiya va sport \arakatiga ra\barlik qilish xokimiyatchilik demakdir. Ularningasosiy ish vazifala-ri tyfrisida yukorida bay'n kilindi. Bu yrinda sport tash-kilotlari va sport jamiyatlarining yz tarmokdaridagi jamoalar, sport klublari, sport turlari b̄yyicha jamoa-larga raḡbarlik /xokimiyat/ qilishdagi tadbirkorlikning bahzi xususiyatlari tyfrisida syz yuritiladi.

Jismoniy tarbiya va sport xarakatining asosiy \oki-miyati ularning rasmiy sport jamiyatlari tizimi xisob-lanadi. Ular bevosita mutasaddi davlat idoralari bilan uzviy bofl̄k xolda, yzlari musttskil tarzda /xokimiyat/ faoliyat kyrsatadi. Bu jixatlar quyidagi manbalarni tash-kil etadi:

- sport jamiyatining Nizomi, Ustavi;
- sport musobaqalarining kalendar rejasi va nizom-lari;
- sport musobaqalari qoidalari;
- sport klassifikaiiyasi;
- sport soxasidagi mutaxassisl̄lar /murabbiylar/;
- sport inshootlari;
- innovatsion faoliyatlar, oanklardagi moliyaviy \olatlar;
- boshqarishning ilmiy-uslubiy asoslari kyllanma-lar, yyl-yyriklar /instruktsiya/.

Xulosa kilib aytganda, jismoniy tarbiya va sport so-xasida tadbirkorlik

faoliyatlari endi shakllanib kela-y'tgan eng muhim jaray'ndir. Uning mazmuni, vazifasi va shakllari axolining jismoniy jihatdan soflom b'ylishi. y'kuvchi-y'shlarning buyuk kelajak sari dadil, epchil b'ylib borishlari xamda sportchilarning maxoratlarini oshi-rish, ularning xalqaro maydonlarda ilfor mamlakatlar-ning sportchilari kdtoridan y'rin olishiga qaratilgan.

Umuman olganda, sport menejmenti, marketing va tid-birkorlik faoliyatlari xalqaro sport xarakati, olim-piya foyalarini rivojlantirish kabi muhim muammolar bilan bo'flikdir.

Халқаро мусобақаларда Ўзбекистон спортчилари қўлга киритган медаллар сони

Musobaqa turlari	Medallar	Yillar			
		2004	2005	2006	2007
Olimpiya yuinlari	Oltin		3		
	Kumush	-	2	-	-
	Bronza	-	1	-	-
	j a m i	-	b(md'y)	-	1
Jaxon na Osiy'	Oltin	7	10	13	22
	Kumush	3	11	14	17
	Bronza	8	10	11	28
	Jami	18	31	38	67
Jaxon	Oltin	2	1	1	3
Boshqa xalqaro	Oltin	8	3	49	51
	Kumush	1	8	47	61
	Bronza	5	0	57	77
	Jami	4	41	153	189
Jami medallar		104	179	192	260

Yillar										Jami
1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
					1		..	_	2	7
	1	_	_	-	1	-	-	-	1	5
	1	_	_	-	2	-	-	-	2	6
	2	_	_	-	4	-	-	-	5	18
12	15	23	31	42	44	36	44	25	32	356
14	10	19	28	28	43	37	59	32	41	356
9	19	19	33	26	81	48	82	46	40	460
35	44	61	92	96	168	121	185	103	113	1172
5	5	3	5	14	26	19	18	16	17	135

78	62	57	54	61	131	102	129	140	53	1389
72	70	72	68	69	134	125	133	142	51	1133
89	88	105	64	111	129	115	128	125	48	1201
139	220	234	186	241	394	342	390	407	169	33890
	271	298	283	351	592	603	778	629	287	5106

Sort soxasida davlat mukofotlari bilan taqdirdangan sortchi va murabbiylar
tʻyrisida maʼlumot

Davlat mukofotlari	yillar													
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Jami
«Ўzbekiston iftixori» foyriy unvoni	-	-	-	-	-	-	8	5	3	7	8	2	2	35
«Ўzbekiston Resublikasida xizmat kʻrsatgan»	8	-	32	-	-	-	1	2	18	10	5	2	3	81
«Ўzbekiston Resublikasida xizmat kʻrsatgan sort»	1	-	9	-	-	-	17	14	21	5	7	5	2	81
«Uzbekiston belgisi»	-	-	-	-	-	3	16	-	-	-	-	6	4	29
Jami	9		41			3	42	21	42	22	20	15"	11	226

Sort bilan shufullanadigan bolalar va usmirlar
tugrisida maʼlumot

	2003	2004	2005	2006	2007
Jami sortchi bolalar va ŷsmirlar	1027961	1102176	1171601	1123723	1191641
Ulardan					
Maktablarla	737641	807097	873827	828072	880858

Kollej va litseylarda	42027	48577	53974	47353	52618
B'YSMlarda	246089	244483	185923	245347	255658

Umumiy y'rtta tahlim maktablarida jismoniy tarbiya va sort bilan shu'fullanuvchilar xakida mahlumot

№	Vdoyatdar	2003-2004 ukuv yil-vidasi	Maktablarda gi jismoniy tarbiya mas'kullatla	Maktablarla sh sort sektsiyalarida sort bi-lan	Faods h kursaga-utgan	N-Sh razryadlilar			
						7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Kashkadary'	626312	621346	115984	4108	6	18	21	53
2.	Korakalosh	364267	361348	73884	4572	8	21	48	87
3.	Surxondary'vido	52178	517246	112351	2816	6	24	32	84
4.	Buxoro vidoyati	34226	339078	97233	4628	14	27	39	84
5.	Xorazm viloyati	34685	341578	89043	2407	4	27	31	128
6.	Andijon viloyati	566793	562426	142136	5123	25	35	41	104
7.	Jizzax viloyati	265909	261457	59662	2089	16	36	47	75
8.	Sirdary' viloyat	15603	152049	36245	2147	8	38	28	67
9.	Navoiy viloyati	20132	198425	50601	1957	14	43	52	136
10.	Toshkent	520013	517346	138576	4108	13	49	64	103
11.	Samarkand	74580	739468	164438	5241	21	54	43	146
12.	Far'ona viloyati	689428	682379	162609	5724	18	54	72	149
13.	Namangan	514985	512146	182180	5133	21	58	95	157
14.	Toshkent shaxri	36434	359428	86639	5473	24	6£	10	317
	Jami:	622611	6165720	1511581	55526	19	552	722	1690

Ўрта махсус, касб-хунар таҳлими тизимида жисмоний тарбия ва спорт билан шуғулланувчилар ҳақида маълумот

Олий таҳлим муассасаларида жисмоний тарбия ва спорт билан шуғулланувчилар ҳақида маълумот

№	Вилоятлар	Ўқувчилар сон	Жисмоний тарбия билан	Спорт секциялари	И-эзрядли Ш лар				
					6	7	8	9	10
1.	Қорақалпоғистон Республикаси	44817	42468	23880	723	105	123	136	1453
2.	Андижон	35930	34987	22692	124	196	217	256	2685
3.	Бухоро	23844	22654	6198	546	945	106	125	1335
4.	Жиззах	17912	16131	8518	280	685	796	968	1030
5.	Кашкадаруо	33411	31836	10755	136	193	210	225	2360
6.	Навоий	13365	12834	6738	181	296	458	638	745
7.	Наманган	41164	39980	15350	134	205	236	268	2755
8.	Самарқанд	42343	39143	27337	128	198	225	254	2635
9.	Сирдаруо	14174	13884	8441	191	324	448	691	810
10.	Сурхондаруо	27975	26430	12631	114	168	183	193	2125
11.	Тошкент в.	39321	36930	19972	146	197	216	243	2545
12.	Фарғона	39059	38764	14140	154	214	233	267	2770
13.	Хоразм	23356	22145	9423	105	187	198	210	2260
14.	Тошкент ш.	68593	53879	41926	186	306	345	367	3820
	Жами:	46526	432065	228001	142	2199	24Н	277	29328

№	Вилоятлар	ОЎЮ ўқувчилар сони		Тибб ий гуруҳ да шуғу л- ланув - чилар сопи	Жисмон ий тарбия билан мун-' тазам шуғулла - нувчила р сони	Спорт секция - ларида шугулл а- нувчил ар сони	И-Ш разрядлилар				
		3	4				5	6	7	8	9
1.	Тошкент ш.	28	7853	2996	39356	7252	218	256	291	306	3266
2.	Андижон	5	1036	542	5978	1997	680	868	105	125	1484
3.	Вухоро	3	8271	141	3703	698	113	350	377	396	424
4.	Сирдаруо	1	2354	120	1750	525	46	45	50	55	57
5.	Жиззах	2	3513	38	2045	658	122	158	220	258	203
6.	Қашқадаруо	2	5275	82	2793	738	180	205	224	288	361
7.	Коракалпоғист	2	8018	-	3897	543	315	423	456	528	591
8.	Навоий	2	4713	36	3280	2036	48	196	227	245	354
9.	Наманган	3	6802	16	3974	793	98	328	377	421	550
10.	Самарқанд	6	1506	669	8082	1715	470	590	491	577	724
11.	Сурхондаруо	1	4222	14	3080	382	50	209	345	410	175
12.	Фарюна	3	1178	300	6287	1594	356	409	331	501	694
13.	Тошкент в.	1	2650	25	1629	491	110	120	120	130	150
14.	Хоразм	1	3809	242	1330	560	65	135	153	206	239
	Жами	60	1653	5221	87184	19982	483	660	734	8337	

1 разрядлилар					Спортусталпига номзод					Спорт устаси					Халқаро тоифадаги спорт				
199	200	200	200	200	199	200	200	Г-)	200		200	200	200	200	199	200	200	200	
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	12	25	26	27	28	29	30
74	113	106	111	134	28	28	306	31	34	16	21	20	31	49	24	37	40	75	67
86	93	10	12	15	15	22	31	41	53	1	2	3	6	14	.	4	4	3	3
58	99	11	12	13	4	8	9	11	13	1	-	-	.	-
20	22	25	20	20	4	5	4	4	4	3	3	3	3	3	-	-	.	.	2
10	18	26	15	33	16	18	20	26	42	2	4	6	4	6	1	2	1	1	2
57	78	10	12	13	48	57	59	65	68	12	17	19	22	23	-	1	1	1	.
39	45	56	65	67	11	32	44	44	53	4	8	12	13	19	.	1	1	2	3
10	47	64	76	177	38	63	60	87	10	6	13	16	17	17	.	3	4	5	9
185	219	247	277	287	22	41	56	76	10	12	12	17	24	30	.	1	2	2	2
66	96	69	86	88	25	28	22	23	20	7	4	6	8	7	1	1	1	1	2
25	130	200	241	191	5	12	20	10	10	1	4	5	6	6	.	1	2	1	3
116	142	97	161	50	49	35	36	41	26	6	9	8	10	3	1	.	1	1	.
20	22	20	20	23	4	6	8	8	10	2	2	4	10	14	-	2	2	2	2

12	18	23	32	36	2	3	4	5	6	1	1	1	2	2	.	.	.	1	2
144	216	221	248	274	52	61	679	75	85	22	29	30	43	63	27	53	59	95	97

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги тизимидаги
мавжуд спорт иншоотлари ҳақида маълумот

№	Вилоятлар	2004 йнл-даги мав-	1991 йилдаги мавжу	Спорт зал					Футбол майдони				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Қорақалпоғ	763	703	295	330	334	376	363	369	619	625	614	497
2.	Андижон	744	669	448	539	542	404	449	253	503	510	464	457
3.	Бухоро	538	451	236	315	316	303	338	168	456	458	449	502
4.	Жиззах	542	470	102	177	177	167	182	259	439	440	442	528
5.	Қашқадаруо	1088	1013	469	509	509	459	438	526	814	816	821	647
6.	Навоий	377	302	94	130	132	141	141	126	291	294	283	287
7.	Наманган	673	601	318	388	393	384	395	187	482	484	358	560
8.	Самарқанд	1195	1135	286	378	385	363	364	523	866	867	794	798
9.	Сурхондару	824	238	218	285	287	288	297	352	653	653	577	538
10.	Сирдаруо	308	739	125	184	184	193	195	128	224	226	178	153
11.	Тошкент в.	897	817	398	487	490	558	599	372	617	618	635	666
12.	Фаргона	910	532	331	495	497	547	547	389	766	768	697	697
13.	Хоразм	536	474	347	395	396	400	401	234	481	482	489	502
14.	Тошкент ш.	332	312	177	191	194	374	374	135	236	237	290	290
	Жами:	9727	8456	384	480	483	494	508	402	744	747	709	712

Қўл тўпи майдони					Волейбол майдони					Баскетбол майдони				
15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
143	266	268	337	362	251	582	583	655	683	256	497	500	506	566
168	301	304	258	336	269	667	668	628	726	272	499	499	496	578
156	331	332	356	389	219	479	480	537	577	195	385	385	434	528
178	341	343	281	482	221	454	455	507	540	184	356	356	365	531
192	498	498	525	529	289	791	792	101	111	191	404	404	537	519
95	157	159	157	180	168	326	327	331	330	86	192	192	193	193
125	380	382	392	570	397	633	638	653	673	219	464	469	503	673
358	611	614	772	787	679	109	109	112	111	436	795	795	861	884
259	501	502	503	458	428	846	847	870	900	228	470	470	501	533
94	183	183	135	148	156	241	242	265	272	83	174	174	169	165

196	383	384	349	430	369	742	743	758	742	238	480	480	607	583
285	534	536	466	466	592	893	894	101	101	386	651	651	732	732
164	369	369	264	422	305	506	507	533	517	258	435	437	466	481
101	132	134	111	111	168	254	257	272	272	182	255	259	266	266
251	498	500	490	567	650	851	853	916	947	3214		607	663	7232

Югуриш йўлакчаси					Сузиш ҳавзасл					Теннис майдончаси				
30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44
163	337	338	609	609	0	0	0	3	4	0	1	1	4	6
286	550	550	615	634	0	1	2	4	4	П	13	15	15	17
169	456	456	502	502	0	2	2	3	6	1	7	7	25	34
201	402	402	542	542	0	3	3	3	3	0	4	4	9	14
238	484	487	108	108	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
169	204	241	253	287	0	1	1	1	1	0	2	2	2	2
289	579	579	673	673	5	6	8	8	10	1	12	12	14	18
235	534	534	110	110	0	2	2	4	4	0	6	6	6	8
279	577	577	752	752	0	1	1	1	1	12	12	12	13	13
89	194	191	207	210	0	0	0	0	0	1	1	1	1	2
228	483	483	681	681	1	1	1	1	1	0	1	5	9	16
269	514	514	910	910	2	2	3	4	4	9	28	35	48	67
247	402	402	509	509	1	1	1	1	1	5	14	28	39	67
157	189	245	258	274	2	7	8	8	8	0	0	%	4	8
301	590	599	870	878	12	28	33	42	48	41	102	131		273

Мавжуд спорт иншоотлари ҳақида маълумот

№	Вилоятлар	1991 йилда шавжуд ойнаси	2003 йилда шавжуд ойнаси	Спорт зал						Футбол майдони					
				1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
1.	Қорақалпоғ	56	68	34	47	49	52	53	63	16	27	31	33	35	13
2.	Андижон	56	79	39	61	64	67	69	77	41	63	67	69	71	71
3.	Бухоро	45	54	29	35	36	38	40	44	24	33	37	42	43	19
4.	Жиззах	28	34	16	27	29	31	33	41	6	7	9	14	17	22
5.	Қашқадаруо	50	61	37	43	45	49	51	62	22	27	29	33	35	55
6.	Навоий	15	28	9	17	19	22	24	28	6	7	8	13	15	18
7.	Наманган	51	59	38	49	53	55	57	69	11	17	19	23	25	8
8.	Самарканд	63	78	48	61	64	66	68	78	17	31	34	37	40	44
9.	Сирдаруо	27	52	16	27	27	31	33	43	8	19	21	24	26	49
10.	Сурхондару	46	29	28	17	18	20	23	25	9	6	7	9	12	9
11	Тошкент в.	56	67	34	53	57	61	63	69	31	41	43	48	50	26
12	Фарғона	71	78	48	57	59	64	66	76	12	14	15	17	20	27
13	Хоразм	44	53	27	46	48	52	54	60	19	29	32	36	40	69
14	Тошкент ш.	86	120	49	67	70	70	72	11	8	10	11	14	16	34
	Жами:	694	862	45	60	63	67	70	84	23	33	36	41	44	494

Югуриш йўлакчаси						Сузиш ҳавзаси						Теннис майдончаси					
1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
35	36	37	38	39	40	41	42	43	45	46	47	48	49	50	51	52	53
0				4	4	0	2	3	7	10		0	3	5	7	10	13
21	39	41	47	51	51	0	1	2	3	6	3	4	27	30	32	36	35
2	5	7	9	12	12	0			1	3	1	0				4	14
0	1	2	3	5	5	0	1	2	2	4	2	0	4	6	8	12	13
0				3	3	0		1	2	4		3	27	29	31	35	33
0			1	3	3	0				2	1	0	3	5	6	10	12
0				3	3	0	2	3	4	6	4	6	17	19	21	25	40
2	3	5	6	10	10	.			1	2	4	4	9	11	13	15	14
0		1	3	6	6	0	1	2	3	5	2	0	8	10	12	15	20
9	17	19	24	28	28	0			1	2	2	0	5	7	9	13	9
11	29	31	34	37	37	0				1		5	21	23	26	30	19
0	2	3	5	9	9	0	1	2	4	6	6	2	5	7	9	12	10
9	29	31	36	40	40	0				2	2	2	17	19	21	25	35
0	2	4	6	10	10	0	2	4	4	6	4		5	7	8	14	23

54	12	14	17	22	22	0	10	19	32	59	31	15	17	20	25	29
----	----	----	----	----	----	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

Мавжуд спорт база ҳақида вилоятлар бўйича маълумот
Олий таҳлим муассасаларидаги

№	Вилоятлар	ОЎ Ю	Спорт зал						Футбол маптони					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1.	Тошкент	28	33	45	49	49	50	49	8	9	10	11	12	6.
2.	Андижон	5	4	5	6	6	9	9	4	5	5	6	6	4
3.	Бухоро	3	3	4	4	4	4	4	3	4	4	5	5	4
4.	Сирдаруо	1	3	3	3	3	2	2	1	1	1	1	1	1
5.	Жиззах	2	2	3	2	2	2	2	1	3	3	3	3	2
6.	Қашқадаруо	2	7	7	7	7	7	7	2	2	2	2	2	1
7.	Кора	2	4	5	5	5	6	7	2	2	2	4	4	5
8.	Навоий	2	1	2	2	2	2	3	1	2	2	2	2	2
9.	Наманган	3	9	9	9	9	9	8	2	2	2	2	2	1
10.	Самарканд	6	11	14	14	14	14	12	3	4	4	5	6	
11.	Сурхондаруо	1	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	-
12.	Фарғона	3	8	8	8	8	8	10	6	6	6	6	6	
13.	Тошкент	1	2	2	2	2	2	7	-	-	-	-	-	1
14.	Хоразм	1	2	2	3	3	3	5	3	2	3	~	2	1
	Жами	60	91	11	11	11	120	12	37	43	45	50	52	28

Bolalarga «Alpomish» va «Barchinoy» test sinov turlari va me'Yorlari

1. BiliSh.Shaxsiy gigiena. BadantarbiYa.

Suv muolajalarini qabul qiliSh, isiSh

va sovuShining oldini oliSh

(Yoki saqlaniSh), OvqatlaniSh tartibi.

Jismoniy maShqlarni bajariSh qoidalari.

2. Bajara oliSh.Darslarda jismoniy daqiqalar

talablarini bajariSh.

7-8. Yoshlilar.

Sinov va me'Yor turlari.

T/r	Sinov turlari	O'lchov bir-ligi	O'g'il bolalar		Qiz bolalar	
			Hi-sob	Ni-Shon	Hi-sob	Ni-Shon
1	Makksimon YuguriSh 3x10m	Sek	9,8	9,7	10	9,8
2	Sakragichda sakraSh	Marta	50	60	60	70
3	Kichik koptokni niShonga uloqtiriSh 8-10m	Marta	14		10	
4	Uzunlikka Yugurib kelib sakraSh	Sm	250	270	230	250
5	Gimnastika narvoniga tirmaShib chiqiSh	Tepaga pastga (sek)	6	4	7	5
6	Ag'darilgan o'rindiq ustidan YuriSh (muvozanat holda)	Marta	4	5	5	6
7	SuziSh (suvda)	Min sek	15	17	12	15

	o'yinlar)					
8	Sayrlar 1,5-2km	Yordam qiliSh malakalari				
9	To'p bilan harakatli o'yinlar	Min sek	15		12	
10	Estafetalar	Vaqtsiz				

9-10.YoShlilar uchun

1. BiliSh. Aqliy va jismoniy iSh qobiliYatini

oShiriShda jismoniy tarbiYaning ahamiYati .

O'quvchi kun tartibida jismoniy maShg'ulot-

lardan oldingi ovqat tartibi. Jismoniy

maShgulotlar paytida muhofaza qoidalari-

ni. CHiniqiSh va uning Shartlari.(asosiy

manba).

2 . BajariSh. Ertalabki badan tarbiYa maShqla-

rini bajariSh .Sport seksiYasi maShqlarini

bajariSh.Sport seksiYasi maShg'lotlari o'z-

o'zini himoYa qiliSh.

Sinov va me'yor turlari.

№	Sinov turlari	O'lchov bir-ligi	O'g'il bolalar		Qiz bolalar	
			Hi-sob	Ni-Shon	Hi-sob	Ni-Shon
1	Yuqori startdan 30 m masofaga YuguriSh	Sek	6,2	5,5	6,5	5,8
2	Sakragichda sakraSh	Marta	60	70	65	75
3	Kross 1000 m	Min.sek	6.50,0	6.20,0	7.30,0	7.00,0
4	Joyida turib uzunlikka	Sm	115	125	100	120

	sakraSh					
5	Kaptokni niShonga Yugurib kelib uloqtiriSh	Marta 5 imkoni Yatdan	3	4	2	3
6	Koptokni uzoqqa uloqtiriSh	Marta	22	25	18	22
7	Arqonga osilib chiqiSh	Marta	2,5	3,0	2,0	2,5
8	Turnikda osilib, qo'llarni chalkaShtirib o'tiSh	Marta	8	10	5	7
9	3 km masofaga sayr	Malaka sini oShiriSh			12	
10	SuziSh	Marta	25	30	18	25
11	Tup bilan harakatli o'yinlarda iShtirok etiSh	Texnika jihatdan to'g'ri harakatlaniSh malakasi				

11-12 Yoshlilar uchun

1. BiliSh. Darsdan taShkari vaqtlarda bajariladigan jismoniy maShqlar Shakli. TayYorgarlik uslub va me'Yorlarini topShiriSh. Sport binosi, jihoz va buYumlarining ozodaligi (gigienasi).
2. BajariSh. Musobaqalarni taShkil etiShda qatnaShiShi va sport turlar bo'ycha hakamlilik qiliSh. Jismoniy tarbiYaning targ'ib qiliSh manbalari (devoriy gazetalar, maktab radiosi) .

Sinov va me'yor

T/r	Sinov turlari	O'lchov bir-ligi	O'g'il bolalar		Qiz bolalar	
			Hi-sob	Ni-Shon	Hi-sob	Ni-Shon
1	60 m. Masofaga YuguriSh	Sek	9,9	9,6	10,2	10
2	Sakragichda sakraShlar	Marta	70	80	75	85
3	Kross 1000 m	Min.sek	4.10	4.50	5,50	5,20
4	Uzunlikka Yugurib kelib sakraSh	Sm	340	380	300	320
5	To'pni uloqtiriSh	M	35	40	18	23
6	Arqonga chiqiSh	M	2,8	3,0	2,5	3,0
7	O'rindiqda qo'llarni bukib YoziSh	Marta	-	-	4	6
8	Turnikda tortiliSh	Marta	4	6	-	-
9	SuziSh (vaqtsiz)	M	30	40	25	30
10	Sayrga chiqiSh	Km	5	6	4	5
11	To'pni uyin-lar. Estafetalar	Harakat texnikasini to'g'ri bajariSh malakalari				

Foydalanishga tafsifiy etilgan adabiyotlar ro'yxati

1. **Каримов И.А.** Бунуодкорлик йўлидан. Т., 1996. 4 том,
2. **Каримов И.А.** Яншча фикрлаш ва ишлаш - давр талаби.

Т.,1997. 5том, 207-6.

3.Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. Т.:
Ўзбекистон 1998.7-том 132-бет.

4.Каримов И.А. Халқимиз жипслиги - тинчлик ва
гараққиуот гарови. Олий Мажлис XII сессиясида маҳрузаси. Т.:
Ўзбекистон 1998.7-том. 155-6.

5.Ўзбекистон Республикаси "Конституцияси". Т.:
Ўзбекистон, 1992.

6.Ўзбекистон Республикаси "Жисмоний тарбия ва спорт
|ўфисида"ги қонуни (14 январг' 1992йил).

7.Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Соғлом
авлод учун" орденини га г'сис қилиш тўғрисидаги Фармони (1993,4 март).

8.Соғлом авлод-бизнинг келажакимиз. Ўзбекистон Рес-
публикаси Президенти И.Каримовнинг Соғлом авлод дасту-
рши гасдиқлашга бағишланган мажлисида сўзлаган нутқи. Т.2000.

9.Ўзбекистон Президентга И.А.Каримовнинг "Соғлом
авлод учун ордаши топшириш маросимида сўзлаган нутқи. Т.Ўзбекистон
1994.2-ТОМ.207-6.

10.Баркамол авлод - Ўзбекистон тараққиуотининг пойде-
\юрн. {Республика президенти Ислам Каримовнинг "Универ-
сиада-2000" спорт айжуманр! катнашчиларига табриги) Тошкент-
2000 й.

11.Баркамол авлод - Ўзбекистон тараққиуотмпинг пойде-
иори. (Республика президенти Ислам Каримовнинг Ўзбекистон
Республикаси Олий Мажлиси IX сессиясида сўзлаган нутқи Тошкент,
1979 й.

12.Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг
"Давла^га карашли бўлмаган мактабгача болалар муассасалари
тармоғини ташкил этиш ва ривожлантириш чора-тадбирлари
тлчрисида қарори. 1999, 30 июнг'.

13,Ўзбекистон Республикаси "Таҳлим тh1ғрисида"ги
қонуни.

14.Ўзбекистон Республикаси "Кадрлар тайуорлаш миллий
дастури" қонуни.

15.1998 йил - Оила йили. Т.: "Ўзбекистон", 1998.128 5.

16.Ўзбекистон Республикаси: мустақил давлатининг бунуод
бўлмши. Т.: Ўзбекистон, 1992. - 94 б.

17,Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг
"Жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида"ги қонуни. 2000.

18.«Маҳнавияг ва мағ'рифат» жамоатчилик маркази

фаолпятши янада гакомиллаштириш ва самарадорлигини ошириш тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони, 9 септябр 1996 м.

19. «Маг'навий-маг'рифий ислохотларни янада чуқурлаштириш ва унинг самарадорлигини ошириш чора тадбирлари тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори. 1998 п., 24 июлг'.

20. Ўзбекистоннинг миллий истиқлол мафкураси - Т.: Ўзбекистон, 1993.- 109 б.

21. Ўзбекистон Президентининг "Ўзбекистон Болалар сгуртии ривожлантириш жамғармасини тузиш тўғрисида"ги Фармони 24 септябр 2002 йил.

22. Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан №144 от 18 марта 1993 г. "О мерах по дальнейшему развитию футбола в Республике Узбекистан".

23. Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан №157 от 25 марта 1993 г. "О поощрении и материальном стимулировании учащейся молодежи Узбекистана"

24. Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан №589 от 3 декабря 1993 г. "О комплексном решении проблем оздоровления подрастающего поколения".

25. Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан №576 от 30 декабря 1997 г. «Об организации деятельности республиканского фонда «Успоз».

26. Нормативные документы по реформированию системного образования Республики Узбекистан. Часть I.

27. Нормативные документы по реформированию системного образования Республики Узбекистан. Часть II.

28. Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан №5 О 15 января 1998 г. «О разработке и введении государственного стандарта для системного непрерывного образования».

29. Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан № 77 от 24.02.1998 г. «Об организации и управлении деятельностью академических лицеев и профессиональных колледжей».

30. Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан № 203 от 13 мая 1998 г. «Об организации общего среднего

образования в Республике Узбекистан».

32. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 28 май 1999 йил қарори "Ўзбекистонда жисмоний тарбия ва спортни янада **ривожлантириш** чора-тадбирлари тўғрисида 271- **қарори**.
33. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 31 октябр 2002 й. "**Ўзбекистон** Болалар **спортини** ривожлантириш жамғармаси **фаолиятини ташкил этиш** тўғрисида"га 374 **сонли** қарори.
34. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 3 **июн** 2003 й. "Ўқувчи ва **талаба** уюшларни спортга жалб қилишга
35. Рубцов А.Т., Группм здоров'я. М., ФиС, 1984.
36. Рузиев С.С., Шатерников Э., Барабан М., Узбекистан Олимпийский, Т., «УОзувчи», 1996.
37. Соғлом авлод тарбияси - буюк даалат қуриш заминидир, Илмий-амалий анжуман материаллари, 1-2 қисм, Т., ЎзДЖТИ нашриоти, 1994.
38. Ген К. П., Ўзбекистон студентларининг жисмоний тарбияси, Т.. 1983.
39. Туленов Ж., Юсупов Х. ва бошқалар, Истиклол ва тараққиёт мафхраси. Т.. «Ўзбекистон», 1993.
40. Усмонхўжаев Т.С., Хўжаев Ф., 1001 ўйин, Т., «Ўқитувчи», 1991.
41. Халқаро Олимпия қўмитасининг 100 йиллигига бағишланган I Республика илмий анжумани, маҳрузалар туплами, Т., ЎзДЖТИ нашриоти, 1994.
42. Чернявский В.Р., Физкулг'тура ва саломатлик, методик қўлланма. Ибн Сино. 1990.
43. Юнусов Т. Т., Лбдумаликов Р., Ярашев К. Д., Ассалом Олимпиада, Т., ЎзДЖТИ нашриоти, 1993.
44. Ўзбекистон Давлат жисмоний тарбия институти, 40 йил, буклет, проф. А.Қ. Ҳамроқулов таҳрири остида, Т., ЎзДЖТИ нашриоти, 1995.
45. Камроқулов А. Қ., Насриддинов Ф. И. ва бошқалар, Ўзбекистон Республикаси вилоятларида халқ ҳаракати ва спорт ўйинлари байрамларини ташкил қилиш ва ўтказиш, Т., ЎзДЖТИ нашриоти, 1992.
46. Н. Я. Сацков., Методн и приеми деятелг'ности менеджсров и бизнесменов, М. Институт пракселогии 1993 г.
47. Журнал маркетинг в России и за рубежом № 3 - 2001г.

